

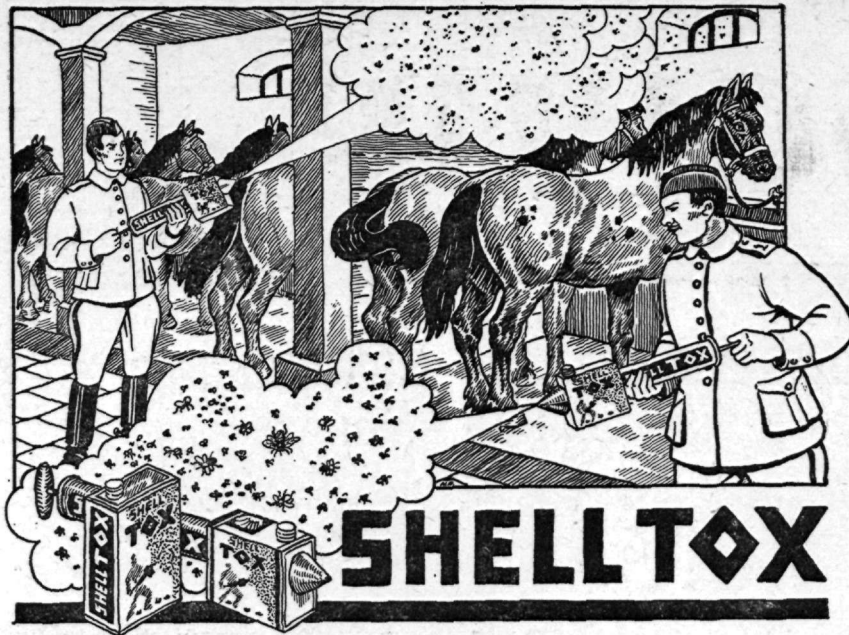
SÖDDUR

NR
IGMAI

SÖJAAS
JANDUSE
AJAKIRI

120
1931A

SHELL TOX
tapab kõik putukad.

SHELL TOX
on hädavajaline hobuse tallides, hävitades kärpseid ja teisi putukaid.

SHELL TOX
on samuti parim riiete koide hävitamise vahend.

SHELL TOX
ei riku riideid, ei tekita plekke ja on kahjutu loomadele ja inimestele.

SHELL TOXI
tarvitamine on lihtne; teda udustatakse vastava udustajaga kas riitele ehk ruumi, kust taetakse hävitada putukad.

SHELL TOX
on saadaval kõigis rohu ja värvi kauplustes.

PEALADU:

The Shell Company of Estonia Ltd. London

TALLINN, Merepuiestee nr. 7.

Telefon 305-94, 310-54.

Tallinna Linna Gaasivabrik

Tarvitage gaasi:

- kõõgis kütmiseks. küpsetamiseks, praadimiseks, soojavee valmistamiseks.
- vannitubades gaasivanniahjude kütteks.
- ajutiselt tarvitatavate ruumide kütteks.
- eesruumide ja väliseks valgustuseks.

Kodumajapidamist ratsionaliseerite Teie vaid gaasi kütteinena tarvitusele võtmisega, sest **gaas** on 4—7 korda odavam muist kütteinest, võimaldab eeskujulikku puhtust, äärmuseni hõlbustab keetmist, küpsetamist, soojendamist.

Igasuguseid seletusi ja nõuandeid gaasi-küsimuste kohta saab gaasivabrikust.

TALLINNA LINNA GAASIVABRIK

müüb suurel ja väikesel hulgal kõrgeväärtuslikku

gaasitõrva.

Tõrv on saadud parimast Inglis kivisöest horisontaal-retortides. On väga kohane katuste tõrvamiseks ja ületab oma omadustega parimad import kivisöe tõrvad. Gaasitõrval on suur kattevõime, kuivab katusel ruttu, ei jookse maha, ei riku pappi, on vastupidav ilmastikule, annab katusele musta läikiva sileda pinna. Tõrv on hinnalt odav ja temale ei ole juure segatud alaväärtuslikku tõrva. Tallinna gaasivabriku tõrvaga kaetud katused 20 aasta seismise järele on kõige paremas korras.

Gaasiga küttes maksab:

lõuna valmistamine 4—5 inim. 5—6 snt.
1 liitri vee keetmine. . . . 0,6 "
1 vanni vee soojendamine. . . 20 "
1 soojavee duš. . . . . 1 "
praeahju küte 1 tunni jooksul 3 "

SÕJAASJANDUSE AJAKIRI

SÕDUR

№ 19/20

Laupäeval, 16. mail 1931.

XIII aastakäik.

Soome ohvitserkonnast ja selle ettevalmistusest.

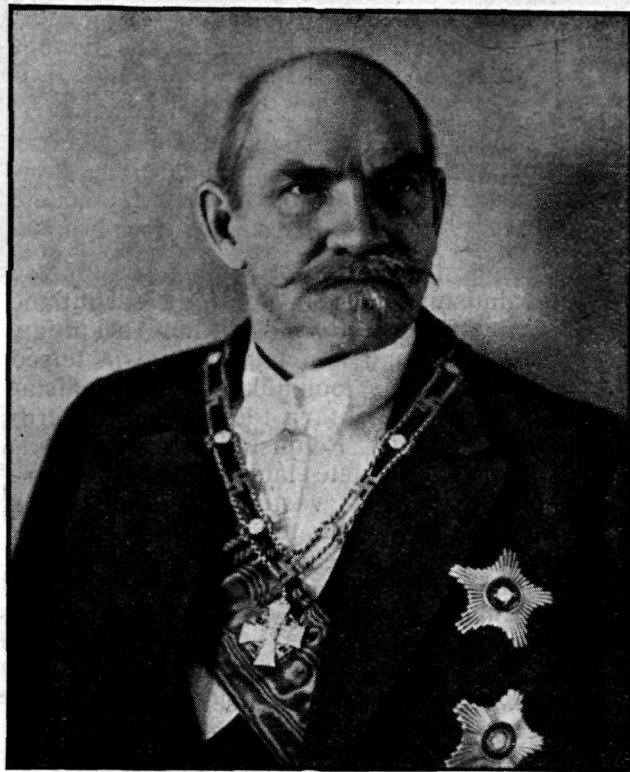
Lipupüha puhul 16. mail.

16. skp. pühitseb soome kaitsevägi oma igaaastast lipupüha selle päeva mälestuseks, kus noore vabariigi võidukad väed 13 aastat tagasi, 16. mail 1918. a., marssisid võõra võimu ahelatest vabastatud kodumaa pealinna — Helsingisse.

Soome kaitseväl on põhjust sellel tähtpäeval uhkuse ja rahuldustundega meele tuletada mitte ainult oma vabadussõjaaegseid teeneid ja saavutisi, vaid täie rahulolemisega tagasi vaadata ka möödunud kolmeteistkümne aasta jooksul riigikaitse alal tehtud töö tulemustele, tänu millele Soome omab praegu organisatsioonilt ja ettevalmistuselt täiesti ajakõrgusel seisva ja sõjalise jõu poolest kahtlemata kõige tugevama kaitseorganisatsiooni põhjamaa riikide peres. Selle organisatsiooni ülalpidamiseks ja edasiarendamiseks kulutatavad jõupingutused näitavad, et soome rahvas hindab kättevõidetud vabadust ja saab aru nende kohustuste paratamatusest, mida esitab temale riiklise iseseisvuse ja ühes sellega ka rahvuslise olemasolu kindlustamine praeguses olukorras. Kuid ühtlasi on see organisatsioon ka tõenduseks, et soome riigikaitse juhtimine on kindlates kätes ja et kaitseväge juhtkond, kelle õlgadel on lasunud riigikaitseparaadi organiseerimine ja arendamine, seisab oma ülesannete kõrgusel. Viimane väärib allakriipsutamist eriti just selle tõttu, et soome ohvitserkond on sama noor kui Soome riikline iseseisvuski, mille tagajärjel temal, nagu igal noorel ettevõttel, on tulnud võita rida raskesti ja sisemisi lahkelsid, enne kui ta on suutnud saavutada praeguse ühtluse ja tasapinna.

Nurgakivi panijateks Soome praegusele ohvitserkonnale olid üheltpoolt endistes soome rahvusväe osades *) ja vene sõjaväes teeninud ohvitseridena soomlased, kes vabadussõja puhke-

misel liitusid soome valgete vägedega, ja teiselt poolt Saksamaal Maaailmasõja ajal soome vabatahtlikkudest loodud Kuningliku

P. E. Svinhufvud

Soome Vabariigi president ja kaitsevägede ülemjuhataja.

Preisi 27. jäägripataljonis ettevalmistuse saanud ja vabadussõja alul pärast kodumaale tagasitulekut ohvitserideks ülendatud jäägrid. Lisaks sellele korraldati vaba-

*) Likvideeriti Vene valitsuse poolt a. 1901 kuni 1905.

dussõja ajal ja vahetult selle järel 1918. a. suvel rida lühikeseajalisi (1—4-kuulisi) kursuseid, mille lõpetajad ülendati lipnikkudeks ja kasutati nooremate juhtide koosseisu täiendamiseks väeosades.

Esimesed täielikumad kursused jalaväe ohvitseride ettevalmistamiseks asutati 1918. a. oktoobrikuu lõpul Viiburis. Õpilasteks võeti üle 200 noormehe, nendest enamik üliõpilased, kes võtnud osa vabadussõjast sõduritena või allohvitseride ja ohvitseride asetäitjatena. Õppejõududeks nendel kursustel, nagu kõigil eelmistelgi, olid jäägrid ja saksa ohvitserid. Peale ühekuulist tegetsemist jagati kursus kaheks grupiks: A ja B kursuseks. Esimese moodustasid sõjaaegsetel lühendatud kursustel ettevalmistuse saanud reservlipnikud, kursustel õppivad jäägrid ja kõik need, kes vabadussõjas teeninud ohvitseride kohtadel, kogusummas 40 meest. Ülejäänud 180 meest jäid B-kursusele. A-kursus kestis umbes neli ja B-kursus ligikaudu kuus kuud. Lõpetajad ülendati lipnikkudeks **).

Lisaks eelmisele kavatseti komandeerida mõnikümme õpilast lipujunkrute kursusele Saksamaale, kuid sakslaste lahkumine Soomest tõmbas sellele kavatsusele kriipsu.

Nagu näeme, oli ohvitserkond sõjalise ettevalmistuse poolest alul väga ebauhtlane ja komplekteeritud lisaks selliste isikutega, kellest ühed olid läbi teinud vene ja teised saksa kooli, mis loomulikult mõjus takistavalt kaitseväes tehtava töö viljakusele, eriti aga väljaõppele. Põhjastades üksteise mittemõistmisi, vaadete lahkuminekut ja kasvatuses tingitud vastuolusid jne. kutsus selline olukord välja terve rea konflikte ka ohvitserkonnas eneses, mis viis viimaks avaliku kokkupõrkeni jäägrite ja endiste vene ohvitseride vahel. Kokkupõrge, nagu teame, lõppes jäägrite võiduga ja 1925. kuni 1926. a. läksid viimasedki juhtivad kohad kaitseväes jäägriohvitseride kätte. Selline lahendus oli ka ainukene võimalik. Seda juba sellegi tõttu, et jäägritele kuulus ohvitserkonnas rõhuv enamus ja et soome kaitseväe rahuaegne organisatsioon ning väljaõpe olid algusest peale rajatud saksa kaitseväest võetud eeskujudele, millele ei suutnud kohandada end endised vene ja soome rahvusväeosades ettevalmistuse saanud ohvitserid. Veel vähem on aga mõel-

day, et nad oleks suutnud vastasrinda, kuhu kuulusid peale jäägrite ka soome koolist tulnud ohvitserid, enda tahte alla painutada, mis oleks eeldanud mitte ainult kogu senise väljaõppe jne. süsteemi ümberkorraldamist, vaid lisaks ohvitserkonnale ka jäägrite koolist läbikäinud ja osalt jäägritega komplekteeritud allohvitserkonna ümberkoolitamist. Ning lõpuks peab tähendama, et jäägritele kuulus ka riikliselt mõtleivate kodanikkude poolehoid, kes nägid nendes — ja seda täiesti õigustatult — soome iseseisvuse mõtte esimesi tegelikke aktiivseid teostajaid.

Alles pärast nende sisemiste vastolude likvideerimist võis soome ohvitserkond täie jõuga pühendada end oma ülesannetele ja käsikäes sellega pöörata endisest rohkem tähelepanu ka oma kutsealalise ettevalmistuse täiendamisele ja ühtlustamisele, mis mõne aasta jooksul on annudki häid tulemusi.

Ohvitserkonna komplekteerimine maaväe ohvitseridega on Soomes rajatud üldjoontes samasugustele alustele, nagu meil. Noorsõdurid, kes omavad keskkooli hariduse või on lõpetanud keskkooli eelviimase klassi, komandeeritakse peale kolmekuulist ettevalmistust väeosades reservohvitseride kooli Haminasse, kus teevad läbi kuuekuulise kursuse ja saadetakse selle järele praktikantidena (kokelas) tagasi väeosadesse praktikale. Peale kuuekuulist teenistust väeosas rühmaülemate abidena või rühmaülematena ülendatakse need praktikantidest, kes ei soovi astuda kadetikooli, reservlipnikkudeks ja arvatakse reservi. Need, kes aga avaldanud soovi, ettevalmistada ohvitseri kutsele, teevad läbi kadeti kooli juures sissepääsukatsed ning võetakse kadettidena kooli.

Kursus kadetikoolis, mis koosneb praegu jala- ja suurtükiväe osakonnast, kestab kaks aastat. Selle aja jooksul õpilasi enam väeosadesse praktikale ei komandeerita, sest sellised komandeerimised mõjuvat soomlaste arvates takistavalt õpilaste edasijõudmise edukusele ja ühtlusele, ega ei olevat soovitavad ka distsipliini ja kasvatuses seisukohalt. Peale kooli lõpetamist ülendatakse õpilased vabariigi presidendi poolt alaliseväe lipnikkudeks (esimene ohvitseri auaste) ja määratakse väeosadesse.

Lennuväe ohvitseride vastuvõtmine kadetikooli sünnib samasuguses korras, nagu maaväeski, kuid ettevalmistus erineb maaväe ohvitseride omast ja jaguneb järgmisteks perioodideks:

**) Viiburi kursustel ettevalmistuse saanud ja alalisse väkke teenima jäänud ohvitserid komandeeriti hiljem kadetikooli, kus lõpetasid selle rahuaegse kursuse.

- a) 1 aasta kadetikoolis,
- b) 2 kuud praktikal lennuväes,
- c) 4,5 kuud kadetikoolis ja
- d) 1—1,5 aastat lendurõpilasena lennuväes, mille järele ülendatakse alaliseväe lendur-lipnikkudeks.

Rannakaitse ohvitseride ettevalmistamine sünnib rannakaitse koolis, kus on ette nähtud kaks osakonda: a) mereväe osakond — mereväeohvitseride ja b) rannasuurtükiväe osakond — rannasuurtükiväe ohvitseride ettevalmistamiseks. Kursus mereväe osakonnas kestab ühes navigatsioonidega kolm aastat ja rannasuurtükiväe osakonnas — kaks aastat.

Ohvitserkonna üldharidusline tasapind on Soomes kõrge, sest suurem osa vanematest ohvitseridest (jäägrid) on ülikooli ja noorem põlv keskkooli haridusega. Üldhariduslisi nõudeid on tahetud veelgi suurendada ja kadetikooli vastu võtta ainult neid, kes on lõpetanud keskkooli täieliku kursuse ja sooritanud peale selle niinimetatud „üliõpilaskatsed“, mis tarvilikud ülikooli pääsemiseks. Kadetikooli sisestatud soovijate vähesuse tõttu on see kavatsus jäänud seni aga teostamata.

Sõjalise ettevalmistuse jagavad soomlased kaheks: põhiettevalmistuseks ja täienduskoolituseks.

Põhiettevalmistuseks, mille alla kuulub reservohvitseride ettevalmistamine reservohvitseride koolis ja alaliseväe ohvitseride ettevalmistamine kadetikoolis, loetakse ka ohvitseride ettevalmistamine Kõrgemas Sõjakoolis staabi- ja tehniliseks teenistuseks.

Kõrgem sõjakool, mis asutati 1924. a., koosneb üld- ja tehnilisest osakonnast. Üldosakond valmistab ette ohvitseri staabiteenistuseks ja sõjakoolide õpetajateks. Tehnilises osakonnas saavad ettevalmistuse mitmesuguste tehniliste erialade ohvitserid. Kursus mõlemas osakonnas on kaheaastane. Vastuvõtmine sünnib võistluseksamitega, kuhu lastakse ainult neid, kes oma ülemuse poolt selleks kõlblikkudeks tunnistatud ja teeninud ohvitserena vähemalt viis aastat. Tehnilise osakonna õpilased peavad enne Kõrgemasse Sõjakooli astumist läbi tegema kaheaastase kursuse tehnikumis (kõrgem tehnikakool).

Õppetöö koolis on rajatud lääne-euroopa riikide, eeskätt aga prantsuse Kõrgema Sõjakooli, eeskujule. Kooli lõpetajad on kohustatud peale lõpukatsete ja praktiliste tööde sooritama viimase õppeaasta jooksul ka n.n. diplomitöö, mis vastab sellele esi-

Kõndralfleitnant A. Sivo

Soome vägede juhataja.

tatavatelt nõuetelt meie Kõrgema Sõjakooli lõpetajate poolt kirjutatavatele lõputöödele ja tuleb kaitsta viimase õppeaasta talvise õppeperioodi lõpul.

Esimestel aastatel peale asutamist töötas Kõrgem Sõjakool suuremalt osalt välismaalastest õppejõududega (rootslased, itaallased, sakslased), kuid 1927. a. sügisest alates on õppetöö juhtimine koolis siirdunud kogu ulatuses soome oma ohvitseride kätte, kes saanud tarviliku ettevalmistuse osalt välisriikide kõrgemates sõjakoolides, osalt aga oma kõrgema sõjakooli esimestel kursustel.

Praeguse ohvitserkonna põhiettevalmistuse kohta rivi kui ka staabiteenistuse alal peab tähendama, et see on täiesti ühtlane ja seisab kõigiti aja kõrgusel.

Täienduskoolitus on organiseeritud üldjoontes samasugustel alustel, nagu meie kaitsevääsksi, koosnedes teadmiste ja oskuste täiendamiseks korraldatavatest mitmesugustest kursustest ja täiendusõppustest väeosades.

Täienduskursused on koondatud enamikus lahingukooli (taistelukoulu) juure Viiburisse ja nendest tuleks mainida järgmisi:

1. Rühmaülemate kursus. Kestvus 3 kuud. Pearõhk pannakse nooremate juhtide taktikaliste teadmiste ja oskuste täiendamisele ning eeskätt jalaväe taktikale. Lisaks sellele pööratakse erilist tähelepanu rühmaülemate kui instruktorite ja kasvatajate väljaarendamisele.

2. Kompaniülemate kursus. Kestvus umbes 4 kuud. Pearõhk pannakse taktikale, kuid peasjalikult üldtaktikale ja väeliikide koostööle. Kursusele komandeeritakse kompaniülemaid ja rühmaülematest neid, kellest on oodata, et neile avanevad lähemal ajal vakansid kompaniülemate kohtadele.

3. Vanemate juhtide kursus (Komentajakurssi). Kestvus 1 aasta. Kursus on määratud pataljoniülemate ja nendest kõrgemate juhtide teadmiste ja oskuste täiendamiseks ning õppeainete ulatuselt Kõrgema Sõjakooli esimese õppeaasta laiendatud kursusele (Varem töötaski see kursus Kõrgema Sõjakooli juures Helsingis). Kõik rügemendiülemad ja enamik pataljoniülematest on selle kursuse juba lõpetanud.

Peale ülalmainitud kursuste on korraldatud rida spetsiaalkursuseid, mille eesmärgiks on olnud ohvitseride ettevalmistamine

teenistuseks mitmesugustel erialadel (administratiiv-ala-, pioneri- jne. kursused) või nende spetsiaalteadmiste täiendamine.

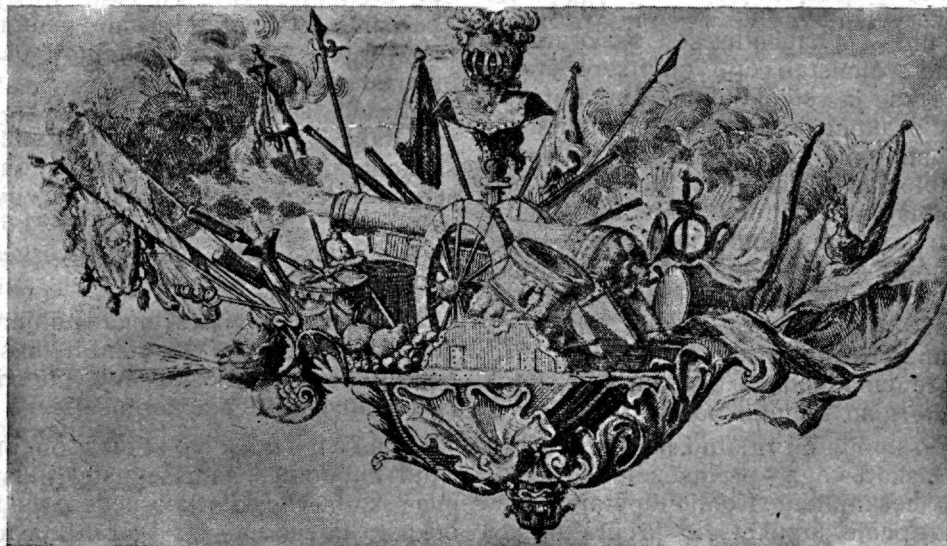
Väeosas juhib ohvitseride täiendusõppusi rügemendiülem diviisiülemalt saadud juhtnõrde kohaselt. Õppused koosnevad oma väeosa ohvitseride või väljast sisseõitnud ohvitseride poolt peetavatest loengutest, praktilistest juhtimiseharjutustest ja taktikaliste küsimuste uurimisest maastikul ja kaardil. Õppusi ei peeta harilikult kunagi pärast töötunde, vaid hariliku õppetöö kõrval ja ajal, kus ohvitseride isiklik juuresolu õppustel pole tarvilik.

Vanematele juhtidele (divülid jne.) korraldatakse iga aasta üks (või tarviduse korral ka enam) sõjamäng, mida juhib harilikult Kõrgema Sõjakooli ülem.

See kõik loob küllaldase tagatise selleks, et ohvitserkond püsib oma teadmiste poolest tarvilikul kõrgusel.

Kui lisaks varemtoodule võtta arvesse, et enamik soome kaitseväe juhtivatest jõududest on praegu oma parimates elu- ja tööaastates ja et soomlase loomuses on tugevalt esitatud mõned jooned, nagu rahulikkus, kindlus esinemisel, iseseisvus, põhjalikkus jne., mis soodustavad eeskujuliku juhi ja kasvataja arengut, siis peame tähendama, et soome kaitseväge omab praeguse juhtkonna kujul kõik eeldused selleks, et edukalt täita neid ülesandeid, mida riigi julgeoleku kindlustamine temalt nõuab.

A.—

Kv. lendur-vaatleja major J. R. Sööti ✦

4. mail s. a. suri lennuõnnetuse tagajärjel Üksik lennuväedivisjoni nr. 2 ülem kv. lendur-vaatleja major Johannes Robert Sööti.

Õnnetus juhtus ülelennul Tartust—Tallinna. Tallinna lähedal sattus lennuk tihedasse uttu. Nähes, et maandumine osutub võimatuks seesuguse madala uduga, püüdis nähtavasti kadumu ühes lendurveltveebel Sepp'aga tagasi pöörata Tartu sihis. Olles aga maandumise katseks madalasse laskunud, pörkas lennuk alumise kandepinnaga vastu Lasnamäe tuletorni „Punase Majaka“ tulenäitaja varrast. Kokkupõrkel kaotas lennuk tasakaalu ning kukkus umbes 120 m kaugusele tornist. Raskete kehaliste vigastuste ja põrutuste tagajärjel kustus major Sööti eluküünal samal päeval kell 1530 Kv. keskhaiglas.

Kv. lendur-vaatleja major Sööti oli pärit Valgamaalt Kaagjärve vallast; sündinud 1. detsembril 1896. a. Üldhariduse omandanud Valga kõrgemas algkoolis. Sõdurina teenistusse astunud kaardiväe tagavara pataljoni 15. aug. 1915. a. Lõpetanud Peterhofi lipnikkude kooli ning ülendatud lipnikuks 10. aprillil 1917. a. Eesti rahvusliikudes väeosades teeninud

Lendur-major J. R. Sööti.

Lendur-major Söödi ja lendur-veltveebel Sepa põrm teel raudteejaama. Tallinnas 6. mail 1931. Osa leinarongist.

15. detsembrist 1917. a. kuni 24. veebruarini 1918. a. Ilmunud 2. jalaväe polku 21. nov. 1918. a., mille koosseisus tegi läbi Vabadussõja. Sai 6. mail 1919. a. Kaldi küla juures haavata. Lahingutes ülesnäidatud vahvuse eest annetati 2. liigi III järgu Vabadusrist.

Lennuväe rügementi ilmunud 15. aprillil 1924. a., kus 1. juulil 1925. a. lõpetanud lendur-vaatlejate kursused ning kinnitatud kv. lendur-vaatleja kutses. Peale kursuse lõpetamist teenis merelennu eskadrilli ülema k. t. ja alates 1. aprillist 1927. a. eskadrilli ülemana Tartus kuni 1. juulini 1930. a., mil koosseisude ümberkorraldamise tõttu määratud Üksik lennuväedivisjoni nr. 2 ülema k. t. Majoriks ülendatud 24. veebruaril s. a.

Kadunut jäid leinama abikaasa 2 ala-

ealise lapsega, vanemad, omaksed ja kaasvõitlejad.

Major Sööti tunti kui tõsist, energilist ja ausameelset juhti ja ülemat. Oma erialale ning lennuasjandusele oli ta andunud täie innuga, energiaga ja parima tahtega, alaliselt end täiendades. Temaga on kadunud lennuväelaste ridadest kogenud ja lugupeetud liige, kes oli teistele sügavalt arenenud kohusetunde kehastuseks.

Armastatud juht ning ülem, täis andumust oma väeosa ülesehitamisele, täis parimat tahet võita kõiki raskusi ning rühkida edasi paremuse poole, — nii tabas karm saatus major Sööti, kustutades teda liig varaselt elavate hulgast. Tema maine keha lahkus, kuid oma eeskujuga jäädvustas ta kaasvõitlejates, kes kurbusega peavad alistuma karmi saatuse nõudele.

Au ta mälestusele!

Lendur-veltveebel A. J. Sepp †

4. mail s. a. asetleidnud lennuõnnetuse tagajärjel suri lendur-veltveebel A. J. Sepp samal päeval kell 1925 Kv. keskhaiglas.

Artur Johannes Sepp sündis 30. jaanuaril 1903. a. Tartumaal Luunja vallas. Sundaega teenima võetud 27. veebruaril 1923. a., ning noorsõdurina teenistusse määratud Tallinna lennuväe rügementi merelennu salka. Sealt määratud aviomotoristide klassi 16. juulil 1923. a. Aviomotoristide kursused eeskujulikult lõpetanud ning aviomotoristi kutses kinnitatud 1. aug. 1924. a. Aviomotoristina Tartu, eskadrill nr. 1, teenistusse üle toodud. Hoolsa ning kiiduväärt teenistuse eest ülendatud vanemaks allohvitseriks ja kinnitatud vanemaks aviomotoristik. Lendurõpilasena Tallinna lennukooli määratud kv. lendurite B klassi 1. oktoobril 1928. a. Kiiduväärt ja hoolsa teenistuse eest ülendatud veltveebliks 24. veebruaril 1930. a. Lennukooli kursuse lõpetanud ja kinnitatud kv. lenduri kutses 31. maist 1930. a., mis-sugusel kohal teenis surmani.

Leinama jäid abikaasa alaealise lapsega, omaksed ja üleajateenijate ning lendurite pere.

Lendur-veltveebel Sepp oli tagasihoidlik, heasüdamlik, tõsine ning tüse kuju kaasvõitlejate lendurite peres. Alati täis elurõõmu, armastust oma teenistuse vas-

Lendur-veltveebel A. J. Sepp.

tu, oli ta eeskujuks nooremate kaasvõitlejate peres.

Au ta mälestusele!

Rootsi avalikkus ja riigikaitse probleem.

I.

Välisele vaatelejale näib Rootsi välis- ja kaitsepolitiika nii ajaloo perspektiivis kui kaasaegses olukorras sisaldavat rea omapärasusi ja isegi vastolusid. Piik Rootsi ajaloole näitab, et väline aktiivsus ja võimuavalduse haripunktid on olnud seotud kuningliku absolutismi tõusuga. Absolutism langes ühes Kaarel XII-ga. Kiirelt möödunud järelõitseng Gustav III ajal ei suutnud elustada hääbunud traditsiooni. Väljaarvatud lühike aeg Napoleoni sõdade lõpul, Rootsi leidis end, tarvitanes Montesquieu sõnu, ühena neist õnneliketest riigest kes on ajaloota. On üllatav, et suurriigi periood ei jätnud Rootsile ühtegi pärandust kas või geopoliitiliste tõdede äratundmise alal. Ainumaks päranduseks oli Vene kolossi kartus.

Et see kartus võis olla põhjendatud, näitas viimane Rootsi-Vene sõda 1807—09, mille järelalusena Venemaa saavutas Torneå piiri ja Ahvena saartegrupi. Valitsetes viimase üle, Venemaa võis muuta Põhjalahe Vene järveks ja alaliselt varitseda Stokholmi skääre. Teiste sõnadega, piiramatu jõuavalduse võimalusi omav suurriik asus löögikaugusesse, ulatades igal ajal tabama ja halvama oma nõrgema naabri tähtsamaid elundeid. Need ajad olid möödunud, kus Rootsi oma jõud olid küllaldased Vene hädaohu tõrjumiseks. Näis lõplikult saabunud olevat see olukord, kus Rootsi rahu ja julgeoleku lootused võisid põhjeneda ainult jõudude tasakaalul Euroopa suurriikide vahel. See olukord oli ebakindel ja koguni kardetav. Vene kallaletungi korral lootis Rootsi saada abi sellelt suurriigilt, kelie huvides oli takistada Vene võimu ülemäärast kasvu. Niisuguseks suurriigiks oli möödunud aastasaja kestvusel Inglismaa.

Krimmi sõja alul ilmus Balti merde liitriikide laevastik. Ta pommitas Ahvena saartel vähe aega enne seda ehitatud Bomarsund'i kindlustust, saatis dessantväeosad maale ja tegi venelaste ehitused määtsa. Pariisi rahulepingu sõlmimise puhul kirjutati 30. märtsil 1856. aastal Prantsuse, Briti ja Vene poolt alla Ahvena saarte konventsioonile. „Briti kuninganna ja Prantsuse keisri soovil“, nagu konventsioon mõõndab, töötas temas Venemaa Ahvena saari edaspidi mitte kindlus-

tada. Rootsi vastu sihitud Vene rusikalt langes ära osa tema soomust.

Kui Inglismaa käesoleva aastasaja alul ühines Vene-Prantsuse kaksiklepinguga, tõi see Rootsile julgeoleku seisukohalt suuri muutusi. Kohe tekkisid kartused, et komplikatsioonide puhul Rootsi ei võinud enam olla kindel Ahvena saarte konventsiooni püsimisele. See kartus osutus põhjendatuks, sest Maailmasõja ajal venelased ehitasid saartele rea permanent- ja välikindlustusi.

Niisuguses olukorras oli loomulik, et Briti koha Rootsi kaitsjana ja Vene vastukaaluna päris Saksamaa. Ei või salata, et Maailmasõja kestvusel poliitilist aktiivsust ihaldajad Rootsi ringid nõudsid lähenemist keskriikidele ja näit. anomüümis koguteoses „Sveriges Utrikespolitik i Världskrigets Belysning“ — isegi otsekohest sekkalöömist Saksamaa kasuks, Soome vabastamise sihiga. Briti toelaege välisministri lord Grey memuaarest teame, kui väga Vene valitsus kartis Rootsi interventsiiooni.

See kartus oli asjatu. Rootsi ei kasutanud ühtegi juhust, et aktiivse väljaastumise läbi lahendada oma julgeoleku probleemi. Ta ei teinud ühtegi katset isegi 1917.—18. aasta talvel, kui oli kaalul Soome iseseisvus ja kui interventsiioon oleks nõudnud minimaalseid jõupingutusi. Vahe-riikide tekkimine ei näinud Rootsi silmis kaua aega midagi tähendavat. Vene hädaohu hüpoonsi lahtumine nõudis aega. Esialgu koondus tähelepanu peamiselt Ahvena saartele, millistel olid ikka alles vene kindlustused. Rootsi jõupingutused olid sihitud nende kindlustuste lammutamisele ja saarte alalisele demilitariseerumisele — nagu ähvardaks neid saari ikka veel Vene okkupatsiooni hädaohu. Lammutamist nähti ette Brest-Litovski rahulepingus ja see teostati aprillist oktoobri- ni 1919 Saksa-Rootsi-Soome vahelise erikokkuleppe põhjal Rootsi väeosa kaastegevusel. Hiljem, saarte riikliku kuuluvuse otsustamisel, sõlmiti uus Ahvena saarte konventsioon 20. okt. 1921, millega Soome tunnustas Vene eeskujul 1856. aasta konventsiooni kohustusi.

Milline tähendus on sellel konventsioonil Rootsi kaitsepolitiika seisukohalt? Loomulikult Ahvena saarte demilitariseerimine raskendab Soomele aktiivseid operat-

sioone Rootsi ranniku vastu. Võidaks väita, et Rootsit ei ähvarda Soome poolt üldse mingi hädaoht. On see nii, siis võib kõnelda ainult konventsiooni eitavaist tulemusist. Neid on mitu; kaaluvaim on see, et kui konventsiooni poleks olnud, igasugu aktsioon Rootsi kui rahvasteliidu liikme poolt Soome kui kallaletungi ohvri kasuks oleks võinud sündida saarekindlustuste ahela kaitsele. Kui asuda seisukohale, et Soome kaitsmine idapoolse hädaohu vastu on ühtlasi ka Rootsi enesekaitse, võib julgesti väita, et konventsiooni sõlmimise ajal Rootsi ei saanud aru Soome ja Balti riikide, kui ta oma julgeoleku tegurite tähtsusest; Rootsi hindas Ahvena saarte küsimust ikka veel Maailmasõja eelsete olukordade valguses; ta ei teinud tarvilikku järeldusi oma astumisest rahvasteliitu, mis oli tunduvalt muutnud ta rahvusvahelist positsiooni.

Sellest on möödunud kümme aastat. Küllalt pikk aeg, et saada teadlikuks muutunud olukorrast, kuigi vahest mitte küllalt pikk aeg kõikide järelduste tegemiseks. Allpool näeme, et Rootsi avalikkus on hakanud aegamööda nägema kaitseprobleemi uusi tegureid: Rahvasteliitu ja Vene läänepiiril tekkinud rahvusriike, ja otsib kobades kaitseprobleemi käsitamise uusi teid.

Politiilised erakonnad ja kaitseküsimus.

Kaitseküsimus Rootsis ei figureeri nende küsimuste hulgas, millistele on alati koondatud avalikkuse tähelepanu. Poliitilistele erakondadele on ta vaid teisejärgu tähtsusega võistlusala. Selle tagajärjena doktriinid ja arusaamised kaitsealal on püsinud udustena ja vastolulistena, kuigi aastast aastasse arenev uue olukorra parem hindamine ka erakondade seisukohas on tekitanud teatavaid arenemisi.

Sotsiaaldemokraadid pole käesoleval ajal kaugeltki see ühtlane ja tugevalt juhitud erakond, millisena nad püsisid oma riigimeheliku juhi Hjalmar Branting'i eluajal. 1918. aastal oli Branting üks vähestest, kes suutis aru saada, kui suurelt Euroopa poliitilisel kaardil sündinud muutused võivad mõjutada Rootsi tulevikku. Tema sõbralik ja hindav suhtumine Soome ja Balti riikide iseisvusesse on järsus vastolus paljude ilmutustega sotsiaaldemokraatlikus ajakirjanduses, mis olid hulga vähem soodsad.

Sotsiaaldemokraatlikult erakonnalt on muidugi raske oodata aktiivsust kaitsekü-

simuses. Tema püüded riigikaitse alal on sihitud peamiselt kulude vähendamise ja teenistuskooorma kergendamise poole. Teisest küljest erakond ei eita kaitse tähtsust. Ta püüab ülesseada kaitsekorralduse objektiivseid sihtjooni maksva olukorra nõuete kohaselt ja nõuab kaitseolude ratsionaliseerimist. „Kaitsenihiilism“, kaitse tähtsuse eitamine motiividel, et väkeriik end moodsate kallaletungi abinõude vastu üldse ei suuda kaitsta, on eriti erakondlikus ajakirjanduses rohkel määral esindatud. Erakonna juhatust ta märgatavalt mõjutanud ei ole. Alles 1. a. augustis seletas erakonna liider P. A. Hansson Arvikas peetud kõnes: „Sotsiaaldemokraatlik erakond pole kunagi võtnud oma kavasid isoleeritud desarmeerimist (Taani eeskujul). Praktiline politika on relvastuste kooorma vähendamine ja selles asjas erakonna programm juhib tähelepanu küsimuse rippuvusele rahvusvahelisest aktsioonest. Kui erakond hakkab kaaluma lähemal ajal korraldatava kaitseküsimuse uurimise tagajärgi, siis see sünnib ilma eelarvamisteta ja täie vastutustundega, kusjuures arvestatakse maa rahvusvahelist positsiooni, demokratismi seisukohta maailmas ja sotsiaaldemokraatliku erakonna kohustusi selle oma lõppsihi vastu, milline on formuleeritud sõnadega: „Relvad maha.“ Väärrib märkimist, et kõneleja nimetati 24. okt. 1. a. erilisel määratud kaitsekomisjoni esimeheks.

Sotsiaaldemokraatliku erakonna suurem autoriteet rahvusvahelises küsimuses, endine välisminister prof. Östen Undén avaldas 1. a. septembris ajakirjas „Tid“ laialt tähelepanud artikli, milles kõneles palju kindlamalt kui erakonna liider Rootsi rahvusvahelisest kohustusist. Professor leiab, et Rootsi ei või keelduda aktiivselt osavõtmast sel juhul, kui rahvasteliit peab tarvilikuks mõne riigi vastu maksma panna rahvusvahelisi sanktsioone. Rootsi sotsiaaldemokraatia on alati asunud seisukohal, et uue rahvusvahelise korra alalhoiduks on vaja võimu. Rahvasteliit vajab politseijõude, sest muidu jäävad tema otusesd paberile.

Erakonna ametlik valimismanifest 1. a. senativalimiste puhul seab rõhud teisale: „Sotsiaaldemokraadid nõuavad, et kiirustataks riigipäeva poolt soovitud uurimist sõjalisel alal, selleks et võiks asuda Rootsi desarmeerimise tegelikule teostamisele ja et igal juhul võidaks tugevasti piirata kaitsekulusid.“ Selles manifestis, ilma kaitseküsimuse uurimise tagajärgi ära oota-

mata, ilmselt painutatakse neid taga järgi oma soovide, mitte objektiivsete olude resultandi suunas. Ei saa märkimata jätta teatavat vastolu manifesti ja ülaltoodud P. A. Hansoni töotuse vahel eelarvamisteta kaaluda neid tulemusi, milliseid annab kaitseküsimuse uurimine.

V a b a m e e l s e t e l, kelle hulka kuulub Rootsi praegune pea- ja kaitseminister C. G. Ekman, on seisukohad kaitseküsimuses sama lahkumisevad. Erakonnal on orgaane nagu Stokholmis ilmuv „Svenska Morgonbladet“, kes mitte ükski ei vaidle Rootsi osavõtu vastu rahvasteliidu sanktsioonest näit. Vene kallaletungi puhul Soomele, vaid nõuab niisuguse osavõtu materjaalsete eelduste, s. o. relvastuse ja kaitseparaadi täielikku hävitamist. Seevastu peaminister Ekman seletas 1. a. augustis peetud Söderköping'i kõnes, ta ei julgevat mitte loota, et väikeriikide eskuju võiks rahu konsolideerumist palju mõjutada. Maailma rahuarmastajad ja tsiviliseeritumad riigid peaksid ühendama oma jõud rahu alalhoiuks. Kui üks või teine riik end nõrgestab või muutub üsna kaitsetuks, siis see võib raskendada ja viivitada üldist arenemist rahu suunas.

Liberaalide ja talupoegade erakondade seisukohas pole olulist vahet. Mõlemad väikeerakonnad suhtuvad jaatavalt kaitsekorraldusse, kuigi ka nemad nõuavad kokkuhoidu ja kaitsekorralduse teostamist teatavates kulude piirides. Erakondade ajakirjandus on korduvalt näidanud, et ta oskab hinnata nii uut seisukorda Baltimere rannikul kui ka Rootsi uusi kohustusi rahvasteliidu lepingu alusel.

Käsitades suurema kodanlise erakonna, v a n a m e e l s e t e seisukohta, on kasulik tuua Rootsi ohvitserkonna parteitu organi „Ny Militär Tidskrift“ arvustavaid märkusi erakonna 1. a. valimismanifesti puhul. Manifesti järele parempoolsete sihiks oli „sõjaväe alalhoid rahu ja iseseisvuse kaitseks. Võitlus isoleeritud desarmeerimise vastu, k u i d osavõtt rahvusvahelise õigusliku korra püstitamise tööst“. Ohvitserkonna häälekandja pahanab eriti manifesti viimase lause puuduliku loogika üle: tegelikult pole ju isoleeritud desarmeerimine mingis ühenduses rahvusvahelise õigusliku korra püstitamisega, nagu vanameelsete valimismanifesti puudulik redaktsioon seda lubab oletada. N. M. T. avaldab kahetsust, et vanameelset „sõjaväe alalhoiu“ passiivse ülesande

kõrval pole leidnud omale aktiivseid ülesandeid, nagu neid on omaks võtnud erakonna noorem (hiljuti temast lahku löönud) kihistus, r a h v u s l i k n o o r s o o l i i t. Viimane tähendab oma programmatilises seletuses: „Rootsi, teostades omi traditsioone, peab toetama rahvusvahelist õiguslist korda, mille aluseks on rahvaste vabaduse ja omapära tunnustamine. Rootsi peab teadlikult etendama oma osa sõjahädaohu vähendamisel Euroopas ja peab seepärast kaasa aitama Balti mere ääres tekkinud olukorra alalhoidmisel ja kõvendamisel, et sel teel suurendada oma ja naaberrahvaste julgeolekut. Kui rahvasteliidu vastutav liige ei tohi Rootsi hoiduda sõjalisest kaitsekohustusist rahvusvahelise õigusliku korra kindlustamisel.“

Selles seletuses rahvuslik noorsooliit puudutas detsembris 1929 peetud Põhjamaade kaitsekongressi põhimotiivi. Rootsi esindajaks sel seltskondlikul korraldusel oli vanameelne diplomaat C. G. Westman, üks liidu ideoloogidest.

Kas erapooletus või solidariteet?

Põhjamaade kaitsekongress oli vaid üks neist sündmustest, mis tõi Rootsi avalikkuse ette erilise selgusega raske küsimuse: Mis on Rootsilise kasulikum — kas vana erapooletuspolitiika jätkamine või aktiivne osavõtt praeguse soodsa seisukorra alalhoiust Baltimerel?

Vähe aega enne kongressi saabus Rootsil kindel memento Litvinovi aruande näol. Väliskomissari seletuse järele arenenud S. N. V. Liidu suhted Skandinaavia riikidega normaalselt, kuid „teatavais Rootsi ringes on märgata idasse suunduvaid imperialistlikke kalduvusi, mis väärivad tähelepanu.“ Veidi hiljem kirjutas „Isvestija“: „Rootsi meriväeringkonnad hellitavad lootust Rootsi merijõu laiendamisele endise suhtelise ulatuseni; Rootsi meriprogrammil on sama tähendus, mis rajariikide relvastustelgi: mõlemad on määratud kallaletungiks Nõukogude Liidu vastu.“ See meeldetuletus idanaabrilt andis õigel ajal mõista, et on endiselt püsimas Baltimere probleem, kuigi muutunud kujul. Mulje täienduseks „Aftonbladet“ tsiteeris Moskva „Russkoje Slovo“ 1914. aastal avaldatud artikli, milles muu hulgas tähendati: „Rootsi shovinistide agressiivne politika tõi uue pilve seni pilvetusse poliitilisse taeva.“ Nii enne maailmasõda kui nüüd püüdsid venelased

mõista anda, et Rootsi aktiivne kaitsepolitika võib kujuneda hädaohuks üldisele rahule.

Põhjamaade kaitsekongressil koondus tähelepanu Soome esindaja dr. Lauri Ingman'i kõnele ühisest hädaohust, mis varitsevat Põhjamaid idast. Rootsi esindaja Vestman avaldas poolehoidu Ingman'i seisukohale, avaldas arvamist, et solidaarsuse põhimõttel Rootsi ei või keelduda Soomet kallaletungi puhul toetamast ja viis läbi resolutsiooni, milles nõudis erapooletuse ja solidariteedi mõistete uurimist.

Taani desarmeerimise mõjutusel see resolutsioon sai peatselt osaks Rootsi ametlikust politikast. Kartes, et Taani desarmeerimine ei jäta Rootsi seisukohale mõju avaldamata, Rootsi saadik Kopenhaagenis pöördus oma valitsuse ülesandel

jaanuaris l. a. Taani välisministri P. R. Munch'i poole ettepanekuga kokku kutsuda Põhjamaade konverentsi sanktsioonide üle. Pahempoolne Taani valitsus nägi selles oma desarmeerimispolitika vastu sihitud sammu ja ütles ära. Nagu võis oodata, Rootsi sotsiaaldemokraatide ja vabameelsete ajakirjandus võttis valitsuse kibeda arvustuse alla. Juba Stockholm kaitsekongressi puhul oli „Svenska Morgonbladet“ avaldanud kartust, et „läbi-rääkimised sanktsioonide üle on vaid ettekäändeks nende suurendamisele“, ja lootust et „sellele õngele ei lähe ükski vastutav välispolitika juht.“

Pärast Taani keeldumist oli Rootsi sunnitud üksinda otsima solidariteedi ja erapooletuse probleemi lahendust. Sellest järgmine kord. G. M.

Eesti Vabadussõda käsitlevad arhivaalid Soome sõjaarhiivis.

M. Kattai.

1. Soome abist Eestile Vabadussõjas.

Raskes olukorras algas Eesti rahvas võitlust vabaduse eest. Maa oli laastatud okupatsioonivägede poolt, riigikassa tühi, valitsemisaparaat ja organiseeritud sõjaline jõud puudusid täiesti, puudusid ka relvad, laskemoon ja igasugune varustus. Ei ole siis ka ime, kui maad mööda laiali asunud ohvitseridest, kooliõpilastest ja vähestest kaitseleitlastest koosnevad salgad vaenlase organiseeritud sõjalise jõu survele taanduma pidid ja sõjaline kuu aja jooksul pealinnale 30 km kaugusele nihkus.

Selle kuu jooksul suutis aga meie väejuhatatus oma kaitsejõudude organiseerimist nii kaugele arendada, et 1919. a. jaanuari algul võidi vaenlase jõudude tagasitõrjumisele asuda kogu rindel. Pööre sündis 7. I 1919, mil operatiivstaap oma õhtuses teadaandes sõjalisest seisukorrast märkis ära edu kogu rindel, nii põhjas kui ka kagus. Pöördelahingutest 7. I võtsid osa ka kaks soome kompaniid, kes 5. I 19. rindele asusid. Pööret meie kasuks mõjutas tunduvalt peale teiste tegurite ka Soome abi. Teadmine soomlaste rindele tulekust tõstis nii meeskonna kui ka juhtide meeoleolu, mõjus julgustavalt, süvendas usku oma jõusse. Hiljem rindele jõudnud I Soome Va-

batahtlikkude Salga ja Põhja-Poegade rügemendi teened Põhja-Eesti vabastamisel, Narva ja Valga vallutamisel, ning võitlustes kagurindel on suured. Abivägede organiseerimist ja tegevust tuleb Vabadussõja ajaloos igakülgselt valgustada.

Soome abi Eestile Vabadussõjas käsitlevad kaks dokumentidele põhjenevat teost: 1) V. Helanen, Suomalaiset Viron Vapaus-sodassa ja 2) Hans Kalm, Pohjan Poikain retki. Need on väärtuslikud teosed Soome abi igakülgselt valgustamiseks, kuid ajaloo uurija ei või tugineda ainult kirjandusele, kui võimalik pääseda algallikate juurde. Kuna kindralstaabi ja sõjaarhiivi juhataja lahkel vastutulekul avanes käesolevate ridade kirjutajale võimalus möödunud aasta veebruaris tutvuneda Soome sõjaarhiivi korraldusega ja saada ülevaadet seal asuvatest Eesti vabadusvõitlust käsitlevatest arhivaalidest, käesoleva aasta märtsis võidi asuda nende materjalide läbitöötamisele, tarvilikkude ärakirjade ja dublettide muretsemisele meie Vabadussõja arhiivi jaoks.

2. Soome vabadussõja arhiiv.

Soome sõjaarhiiv asub Helsingis, Lii-sankatu 1, Uudenmaa kasarmute kompleksis, kus 28. XII 1918. a. algas esimeste

Soome abisalkade formeerimine. Maja teises otsas asub kindralstaabi sõjaajaloo uurimise toimkond ja raamatukogu. Samas majas asub ka sõjamuuseum, mis möödunud aastal avati vaatlejaile. Muuseum allub arhiivi juhatajale mag. K. Soikkeli-le. Nii on Soomes ajaloo allikate paigutamise küsimus lahendatud väga otstarbekohaselt: kõik allikad nii arhivaalide, kirjanduse kui ka esemete näol on käepärast uurijaile. Sellele ideaalile peaksime ka meie püüdma Vabadussõja Muuseumile ja Vabadussõja Arhiivile ruumide muretsemisel, millised küsimused on meil seisnud päevakorral juba aastaid, ootamas kiiret lahendust. Vastavate ruumide puudumine Vabadussõja uurimistöö ajal ja nende kitsikus praegu on tunduvalt pidurdanud tööd.

Soome sõjaarhiivi juhataja mag. K. Soikkeli lahkkel vastutulekul oli võimalik saada ülevaadet Soome vabadussõja ajaloo materjali kogumisest ja korraldamisest.

Soome vabadussõja arhiiv moodustab osa Soome sõjaarhiivist, kuhu koondatakse sõjaväeosade ja -asutiste arhivaalid 5 aasta möödumisel. Vabadussõjaaegsed arhivaalid moodustavad Soome Vabadussõja Ajaloo Komitee arhiivi. Sinna on kogutud vabadussõjaaegse peastaabi, rinate, väekoondiste staapide ja väeosade arhivaalid. Peale selle on sinna kogutud mälestisi sõjast osavõtnuilt, dokumente soome punastelt ja vene enamlistelt salkadelt, väljalõikeid Soome ja välismaade ajakirjandusest, mis käsitlevad Soome viimast vabadusvõitlust.

Ei ole huvituseta ära märkida, et Soome vabadussõda käsitlevad ametlikud arhivaalid ei ole veel lõplikult kokku kogutud, kuigi ajaloo komiteelt koostatud Soome vabadussõja ajalugu ilmus 1925. a. jõuluku. Osa arhivaale on käte saadud veel 1930. aastal. Ka meie Vabadussõja ajaloo materjali kogumist ei saa veel kaugeltki lõpenuks lugeda. Ajaloo allikate alaline juurdetulek raskendab uurija tööd selles mõttes, et ta uurimise kestel sunnib ikka ja jälle uuesti tagasi pöörduma kord juba läbiuuritud küsimustele ja ette võtma neis võib olla koguni olulisi muudatusi.

Huvitava iseäraldusena väärib äramärkimist Soome vabadussõja mälestiste kogumine sõjategevuse kohta mitte-sõjaväelastelt, nimelt kirikuõpetajailt, kaitseliidu- ja poliitseiülematelt. Neile tehti vastavate keskasutiste poolt ülesandeks saata ajaloo komiteele kirjeldusi sõja päevil kaasaelatud sündmustest oma ametkoha raioonis. Need mälestised, dokumentaalse materjali puu-

dumisel arvatavasti esinesidki peallikatena Soome vabadussõja ajaloo koostamisel.

Selline materjali kogumisviis oli tingitud Soome vabadussõja alguse omapärast. Karjalas, Põhja- ja Lääne-Soomes algas sõda kohalikkude kaitseliiduosade ja teiste valgete organisatsioonide vastuhakkamisega punakaardile ja Soomes paigunenud vene väeosadele ning nendelt relvade ja varustuse võtmisega. Loomulik, et selle ajajärgu sündmustest leidub vaid üksikuid dokumente. Neid on säilinud juba sellest ajajärgust, mil kaitseliidu ja teistest valgete organisatsioonidest ning Saksamaalt tagasi jõudnud jäägriest moodustati korralikud väeosad, millest hiljem kujunesid enamlastevastased rinded.

Mälestisi koguti ka sõjast osavõtnuilt. Neid paluti kirjeldada oma tegevust väeosas. Küsimuslehes, mis sõjast osavõtnule saadeti, oli nimetatud operatsioon või lahing, mille kirjeldust sooviti ja üles loetud päevad, mille kohta seletust nõuti. Peale muu asetati sõjast osavõtnule veel küsimus, millised lahingud ta veel kaasa teinud ja paluti ka nende kohta kirjeldusi. Sel teel on saadud võrdlemisi rohkesti lisamaterjali arhivaalidele.

Uurimise otstarbel on igast dokumendist, mida kavatseti kasutada ajaloo kirjutamiseks, võetud 2—3 ära kirja, millest moodustatud eritoimikud. Ühest ära kirjade komplektist valmistati toimikud, kuhu koondati rinate dokumendid, mis liigitatud aja ja koha järele, misjuures valgete ja punaste dokumendid on asetatud kõrvuti. Teisest ära kirjade komplektist moodustati „calendarium“, kuhu koondatud päevade kaupa, ühesse valgete sõjategevust käsitlevad dokumendid ja muu materjal, teise — punakaardi omad.

3. Soome abivägede organisatsioon.

Antud väeosa või asutise arhiivi korraldamise aluseks on kõige pealt väeosa või asutise organisatsioon. Selle tundmine on tarvilik ka arhiivmaterjali kasutamisel uurimise otstarbel. Seda silmas pidades tutvume Soome abivägede organisatsiooniga ja siis vaatame, mida sisaldavad arhivaalid.

Eesti abistamiseks Vabadussõjas organiseerisid Soome nimekad seltskonnategelased Eesti Avitamise Peatoimkonna, lühendatult EAP („Viron Avustamisen Päätoimikunta“), kelle juhatajaks oli senaator dr. phil. O. W. Louhivuori. Peatoimkonna tähtsamateks ülesanneteks oli vabatahtlikkude kokkukutsumine, milleks oli vaja teha propagandat, siis sissetulekute hankimine

organiseerimistööks, milleks pandi toime korjandusi.

Peatoimkond asus vabatahtlike kokkutsumisele. Kogutud vabatahtlikest moodustati kaks väeosa:

1) I Soome Vabatahtlike Salk — lühendatult Ek. („I Suomen Vapaaajoukko“) kol. Ekströmi juhtimisel ja

2) Põhja-Poegade rügement — lühendatult PP („Pohjan Poikain Rykmentti“) kol. Hans Kalmi juhtimisel.

Nendest väeosadest esimene asus Viru väerinde koosseisu kindral Tõnissoni juhtimisel, kuna teine siirdus meie lõuna väerindele. Soome abivägede juhatajaks peatoimkond kutsus kindral Vetzeri, kes ülemjuhataja kindral Laidoneri poolt määrati kogu lõuna väerinna vägede juhatajaks. Juhtimisorganiks määras kindral Laidoner lõuna väerindel teotseva 2. diviisi staabi, mis seni oli täitnud sama ülesannet. Staap asus Tartus. Soome vägede juhtimiseks organiseeris kindral Vetzer Soome Vabatahtlike Salkade Staabi, lühendatult Vc („Suomen Vapaaehtoisten Joukkojen Esikunta“), asukohaga samuti Tartus.

Peale eelnimetatud põhiüksuste kuulusid soome abivägede koosseisu veel mõned iseseisvad organid. Neist tuleks nimetada abivägede emissariaati („Viron Apuretkikunnan Emissariatti“) Tallinnas. Emissarina toimis pärastine Tartu ülikooli professor Lauri Kettunen, kes oli vahemehiks koha peal ühelt poolt EAP ja eesti võimude vahel ning EAP ja soome väeosade ning asutiste vahel.

Peale selle asus Tallinnas Soome Abiretke Teadeteosakonna („Suomal. Apuretkikunnan Tiedusteluosasto“) juhataja, kuna jaoskondade juhatajad asusid üks lõuna rindel ja teine Narvas. Tallinnas asusid veel Soome etapp, sõdurite kodu ja haigemaja. Haigemajad asusid ka Rakveres, Tartus ja Valgas.

4. Eesti Vabadussõda käsitlevad arhivaalid.

Soome sõjaarhiivi koosseis on ametis peamiselt juuretulevate arhivaalide korraldamisega ning õienduste andmisega. Seepärast ei ole ta veel võimalust leidnud Eesti Vabadussõda käsitlevate arhivaalide korraldamisele asuda. Viimased asuvad samas seisukorras, nagu nad omal ajal arhiivi antud, välja arvatud üksikud toimikud, mida arvatavasti kasutatud varem nimetatud teoste koostamiseks ja milliseid on korraldatud.

Toimikud ei ole kõik liigitatud väeosade ja asutiste järele eeltoodud organisatsiooni kohaselt. Nende pealkirjad suuremalt osalt ei võimaldanud määrata kindlaks toimiku kuuluvust sellele või teisele asutisele ehk selle päritolu, rääkimata sisust, mille kohta andmeid vaid üksikutel. Seepärast oli vaja kindlaks määrata iga toimiku päritolu ja sisu ning aja piirid. Alltoodud materjali jaotust selle päritolu järele ei saa lugeda lõplikuks, kuna leidus toimikuid, mida võis lugeda nii ühele kui teisele asutisele (EAP 48). Toimik loeti kuuluvaks sellele asutisele või staabile, kelle välja- saadetud dokumentide ära kirju ja saadud dokumente leidis seal silmnähtavalt rohkemal arvul. Igal juhul ei olnud see aga mitte täpsalt kindlaks määratav. Samuti leidus ühes ja samas toimikus väga erineva sisuga dokumente (Ek 12, lt. E). Pidades silmas põhimõtteid, mis aluseks arhiivide korraldamisel*) ja piiratud aega, ei arvatud võimalikuks nendes toimikutes leiduva materjali sisulisele korraldamisele asuda.

Tehtud määrangu järele arhivaalid on kuulunud järgmistele asutistele, staapidele ja väeosadele.

a) Eesti Avitamise Peatoimkond, emissariaat, etapp, sõdurite kodu, haigemajad.

Peatoimkonna kirjakogus on rohkesti esmajärgu tähtsusega materjali toimikutes nr. nr. 48 ja 158, mis sisaldavad peatoimkonna kirju ja telegramme, kol. Ekströmi salga operatiivdokumente, isiklike mälestisi (226 lehte) ja väljalõikeid soome-, rootsi- ja eestikeelsetest ajalehtedest peatoimkonna ja kol. Ekströmi salga organiseerimisest ja tegevusest ning punaste dokumente, kokku umbes 1000 lehte. Tähtsamad dokumendid on märgitud ära kirjade võtmiseks meie Vabadussõja arhiivile.

Kirjakogu hulka kuuluvad veel peatoimkonna poolt organiseeritud rahakorjanduse lehed, kokku umbes 800 lehte, mille vahel andmeid korjanduse organiseerimisest kohtadel. Lehitsemisel puutusid silma annid 1—10.000 soome marka, seega Eesti toetamisest võtsid osa õige mitmekesised seltskonnakihid.

Peale selle sisaldab peatoimkonna kirjakogu 12 toimikut, umbes 5000 lehte, andmeid vabatahtlike organiseerimistööst.

*) Dr. Dr. Muller, Feith, Fruin — Anleitung zum Ordnen und Beschreiben von Archiven. Für deutsche Archivare bearbeitet von Dr. Hans Kaiser. Leipzig, Otto Harrassowitz. Gröningen. Erven B. van der Kamp. Lhk. 38—40 (§ 21, 22).

kohtadel, lepinguid EAP ja sõjast osavõtnute vahel, vanemate ja hooldajate nõusoleku lubasid alaealiste sõjast osavõtuks ja muud isikliku sisuga kirjavahetust, mille hulgas leidub ka tähtsaid üldtähtsusega kirju ja telegramme (nr. nr. 115, 1).

4 toimikut umbes 2400 lehel sisaldavad emissari, etapi, sõdurite kodu ja haigemaja kirjavahetust vastavalt asutise tegevusele.

Peatoimkonna kirjavahetus käsitleb aega 1918. a. detsembrist 1920. a. lõpuni ja sisaldab kokkuvõttes umbes 9200 lehte.

Peatoimkonna kirjakogust on osa — umbes 300 lehte — end. peatoimkonna juhatause esimehe dr. O. W. Louhivuori korralduses. Selle materjali hulgas on ka peatoimkonna koosolekute protokollid 27. XII 1918—26. X 1921. Dr. Louhivuori lahkel vastutulekul sai meie Vabadussõja arhiiv ära kirjad nimetatud protokollidest kui ka muust kirjavahetusest.

b) Soome Vabatahtlike Salkade Staap ja teadetekogumise punkt lõuna väerinnal.

Tähtsam materjal on koondatud toimikutesse nr. nr. 159, 132, 10, 31 ja 169, kokku umbes 4400 lehte. Need sisaldavad kindral Vetzeri originaal-päevakäske, operatiivdokumente, lõuna väerinde soome teadetekogumise punkti raporte, viimase jaoskondade ettekandeid ja kirjavahetust. Ei leidu peaaegu mingisuguseid andmeid Narva teadetekogumise punkti tegevusest. Toimikus nr. 159 asuvad kol. Ekströmi salga 2. patarei päevakäskude alguskirjad. Meie Vabadussõja arhiivile on saadud päevakäskude dublettid ja ära kirjad meil puuduvat tähtsamatest dokumentidest.

Ülejäänud toimikud, mida arvult 15, sisaldavad staabi koosseisu kuulunud osakondade segasisulist kirjavahetust, staabis tarvitusel olnud arveraamatuid ja kaustikuid, mille hulgas ka operatiivosakonna päevaraamat (toimik nr. 73).

Kindral Vetzeri staabi arhivaalid, mida umbes 9300 lehte, peale selle arveraamatud, käsitlevad aega 1919. a. jaanuarist aprillini.

c) I Soome Vabatahtlike Salk.

Tähtsat materjali sisaldab toimik nr. 160, kus peale väeosa originaalpäevakäskude leidub operatiivsisulisi ettekandeid alluvatelt, sõjast osavõtnute mälestisi ja märkmeid. Samas toimikus asuvad ka väeosa koosseisu kuulunud 1. patarei ja 4. kompanii käsud ning 2. patarei sõjate-

gevuse päevaraamat, kokku umbes 700 lehte. Käsukirjadest, päevaraamatutest ja tähtsamatest dokumentidest on saadud Vabadussõja arhiivi dublettid, osalt ära kirjad.

Kõik teised toimikud, arvult 28, sisaldavad vähe esmajärgu tähtsusega dokumente. Nendes toimikutesse on koondatud väeosa sisemist elu puudutavad dokumendid, andmeid arvulise ja isikliku koosseisu kohta, palgalehti, varustusraha jagamise lehti ja muud. Toimikus nr. 12/E leidub segasisulise kirjavahetuse hulgas ka operatiivdokumente. Ekströmi salga materjal käsitleb aega 1918. a. detsembrist 1919. a. märtsini. Arhivaale on umbes 7250 lehte, peale selle arveraamatuid ja isikliku koosseisu kartoteek.

d) Põhja-Poegade rügement.

Rügemendi sõjategevusest on säilinud võrdlemisi rikkalik materjal, eriti I pataljonnilt. Toimikud nr. nr. 61 ja 134 sisaldavad väeosa ja ta allüksuste päevakäske ja käske, umbes 1700 lehte (originaale umbes 800 lehte), ja nr. nr. 170 ja 59 — operatiivmaterjali — operatiivdokumentide, sõjategevuse päevaraamatute ja sõjategevuse kirjelduste näol umbes 700 lehte.

Toimik nr. 17 sisaldab 30 isikult 468 lehte isiklike mälestisi ja märkmeid rügemendi ja ta allüksuste formeerimisest ja sõjategevusest. Väeosa tegevust käsitlevad väljalõiked soome- ja eestikeelsetest ajalehtedest on koondatud toimikusse nr. 70.

Rügemendi kirjakogusse kuuluvatest toimikutest 20 sisaldavad andmeid väeosa arvulise ja isikliku koosseisu ja sisemise elu kohta, neist suurem osa majandusliku sisuga. Ülejäänud toimikutest 13 sisaldavad mitmekesise sisuga kaustikuid ja arveraamatuid, kuna 7 esinevad isikliku koosseisu kartoteegina.

Kokkuvõttes sisaldab Põhja-Poegade rügemendi arhiiv umbes 10.900 lehte dokumente, 110 arveraamatut ja kartoteegi. Materjal käsitleb aega 1919. a. jaanuarist juunini.

e) Soome Vabatahtlike Salkade peaintendant.

Soome abivägede intendandi kirjakogu eeltoodud organisatsiooni järele võiks lugeda küll peatoimkonna juurde kuuluvaks, kuid sisuliselt moodustab ta omaette terviku ning kogult esineb suuremana, kui seniste organisatsioonide omad. Nimetatud põhjusil on peaintendandi kirjakogu vaadeldud lahus peatoimkonna omast.

Peaintendandi kirjakogust 12 toimikut, umbes 4600 lehte, sisaldavad dokumente

läbikäimisest abiväeosadega ning sõjast osavõtnutega peamiselt majanduslikkude vahetekordade likvideerimise otstarbel. Kirjad ulatuvad 1921. a. oktoobrisse.

Arveraamatud moodustavad 11 toimikut. Kaaluva osa kirjakogust — 39 toimikut umbes 15.000 lehel — moodustavad väeosade ja asutiste rahaliste ostude arved. Arvetega koos leidub ka väeosade ning asutiste palgalehti, varustusraha tasumise arveid. Dokumendid ulatuvad 1922. a. jaanuarisse.

Viimased 6 toimikut sisaldavad kartoteegi mitmesuguste andmetega osavõtnutest. Seega sisaldab peaintendandi kirjakogu umbes 19.600 lehte dokumente, peale selle arveraamatuid ja kartoteegi.

Kokkuvõttes Soome abi käsitleva kirjakogu moodustavad 149 toimikut umbes 56.550 lehel, peale selle 30 toimikut raamatutena ja 15 toimikut kartoteegina. Materjal on küllalt rikkalik küsimuse valgustamiseks tarvilikus ulatuses.

Läbitöötatud materjalist on osa saadud meie Vabadussõja arhiivis ära kirjade ja dublettide näol, osa saadakse lähema

2 kuu jooksul. Viimase kättesaamisega omab Vabadussõja arhiiv tähtsama põhimaterjali Soome abist Eestile Vabadussõjas ja nimelt:

- peatoimkonna protokollid ja tähtsamad kirjad;
- kõik administratiivpäevakäsud, käsud ja tähtsamad üldsisuga dokumendid;
- kõik operatiivkäsud ja operatiivdokumendid osalt ära kirjade, osalt dublettide näol.

See materjal peaks võimaldama objektiivse ülevaate abi organiseerimisest ja sõjategevusest.

Lõpetades kirjutise tahaksin tänuga meele tuletada dr. phil. O. W. Louhivuori't, kes lahkesti lubas kasutada tema korralduses olevaid dokumente, ja Soome sõjaarhiivi juhatajat mag. K. Soikkeli't, kes lahke vastutulekuga aitas kaasa töö edule nii materjalist ülevaate saamisel kui ka selle läbitöötamisel, ning lubas valida abiväeosaka käsukirjadest dublette meie Vabadussõja arhiivile.

KUI VÕSA VARJAB METSA.

Vastuseks meie laskeõpetuse ja laskevõistluste siisteemi arvustajatele. *)

O. Sternbeck.

V.

Vast ehk oleme meie siiski läinud liiale punktilaskmisega, vast ehk oleme tõesti sel alal teinud palju rohkem, kui seda nõuab korraliku eelkooli andmine lahinglaskmisele, vast ehk oleme tõesti uppunud „ühekülgsesse rekorditamisesse“.**)

Ülemal nägime, et keskmise suurusega lahingkuju kindlaks tabamiseks 300 m distant sil oli vaja alati sama kindlalt anda 83—84 silma 10-lasulise punktiseeriaga normaallaul.

Viielasuline seeria ei ole kunagi võrdne 10-lasulisele, veel vähem suudab üks viielasuline seeria tõestada, et antud laskur ka alati suudab selle seeriaga saavutatud resultaati korrata. Oletame aga siiski, et üleriiklikkudel punktilaskmise võistlus-

tel 5 lasuga väljalöödud 41—42 silma tõestavad antud laskuri ettevalmistust täiesti kindlale lahinglaskmisele.

Peale selle jätame esialgu täiesti kõrvale püsti ja põlvelt asendi ja vaatleme ainult lamades laskmise tagajärgi reameeste punktilaskmisel 1930. a. üleriiklikkudel laskevõistlustel.

Reameeste esindusmeeskondades võttis 1930. a. võistlustest osa 1275 laskurit. Neist saavutasid:

41—42 silma	47 laskurit	(3,69%)
43 „	13 „	(1,02%)
44 „	4 „	(0,31%)
45 „	7 „	(0,55%)
46 „	1 „	(0,08%)
48 „	1 „	(0,08%)

Kokku eeldustega kindlaks lahinglaskmiseks 73 laskurit (5,73%).

Kuna esindusmeeskondades K. L. andmetel esines ainult 40% alalolevate arvust, siis oli tervest alalolevate arvust 2,3% saa-

*) Vaata „Sõdur“ nr. 15/16, 17/18 — 1931.

***) Vaata A. Traksmann, „Sõdur“ nr. 47/48, 1930. a., lhk. 1346.

vutanud tagajärjed, mis kaunis suure pingutusega lubavad oletada, et omandatud on võimed täiesti kindlaks lahingkujude tabamiseks.

41—42 silma on ületanud 26 meest, teatavate „rekordimeestena“ võivad küsimusesse tulla ainult 9 meest (45—48 silma).

Nüüd heidame korraks pilgu selle „rekorditajate“ nimekirja teisele otsale.

Jääme selle enam kui tagasihoidliku definitsiooni juurde, mis L. E. I. muudatusetele juurde lisatud seletuskiri annab „kindlale“ tabamisvõimele (v ä h e m a l t üks kuul kahest keskmise suurusega lahingkujusse).

Tõenäosusteoreetiline arvestus näitab, et selle minimaalnõude täitmise eelduseks on a l a t i n e v ä h e m a l t 23 silma väljalöömine 5-lasulise punktiseeriaga normaallaulal.

Samadel reameestevõistlustel tegid l a m a d e s l a s k m i s e l:

0 silma	4 laskurit (0,31%)
1—6 „	16 „ (1,25%)
7—12 „	59 „ (4,55%)
13—18 „	115 „ (9,02%)
19—22 „	121 „ (9,49%)

Kokku ilma eeldusteta minimaalsete lahingnõuete täitmiseks 315 laskurit (24,62%).

Nii siis on nende erimeeskondade hulgas, vaatamata sellele, et nende eritreeningule on pühendatud „50—61% üldisest õppeajast“,*) vaatamata sellele, et „kuud poolteist — paar enne võistlusi väeosades on käimas olnud üldine, armutu punktilaskmine kümneringilise märgi pihta“**) veel ümmarguselt 25% mehi, kel puuduvad eeldused eeskirjas üles seatud minimaalnõuete täitmiseks.

Kõige sagedamini korduvateks osutuvad tagajärjed 26—37 silma. Neis piirides leiame 683 tagajärge (53,5% üldarvust), nimelt:

26—28 silma	150 laskuril
29—31 „	184 „
32—34 „	184 „
35—37 „	165 „

*) Vaata K. L., „Sõdur“ nr. 7/8, 1931. a., lhk. 189.

**) Vaata A. Traksmann, „Sõdur“ nr. 47/48, 1930. a., lhk. 1345.

Ühtlasi näeme siin piirkonnas otsekohe teatavat reeglipärasust tagajärgede jagunemises. Lähemal uurimisel näeme, et üksikud tagajärjed oma kõrguse järel peaaegu täpsalt niisamuti jagunevad, kui tabamused „vihusüdamikus“ või ükskõik missugused juhuslikud vead umbes ühe tõenäose vea piirides. Neis piirides (26—37 silma) asub seega saavutatud tagajärgede „südamik“, see keskmine tasapind, mis on välja kujunenud tehtud töö normaalse viljana ja millest niihästi kõrgemale kui ka madalamale peaks ilma eriliste pingutusteta või eriliste jämedate hooletusvigade tegemise-ta sattuma umbes võrdsed osad ülejäänud tagajärgedest.

Kas on see tasapind miskis suhtes rekordiline?

Sugugi mitte.

Kui viielasuliste seeriata üksiksaavutused asuvad ülaltähendatud piires, siis ei ole veel seegi tagatud, et pikemate seeriata juures kõik kuulid satuksid terve normaallaua piiridesse.

Viielasulise seeria järel oleks 37 silma mehel:

$$R_{50} = \frac{105-74}{2,15} = 14,4 \text{ sm (300 m märmi suhtes).}$$

Juba 25-lasulise seeria juures oleks R_{50} kahekordne, s. o. 28,8 sm. Kuna terve hajumispinna raadius selle seeria juures on v ä h e m a l t 2,5 R_{50} , siis ei mahuks seeria enam kuidagi normaallaua piiridesse.

Normaallaud on aga asjatundjate laskurite poolt just selle eeldusega konstrueeritud, et õieti instrueeritud algaja lamades laskmises võiks kindlasti hoida kõik tabamused laua piirides.

Kui veel vaatleme neid tagajärge, mis asuvad väljaspool „saavutustesüdamiku“ piire, siis näeme, et jagunemispildi „saba“ ebanormaalselt pikk on. Südamiku alumisest piirist madalamal leiame 432 saavutust (nende hulgas 315 täiesti nõrka), kõrgemal aga ainult 158 (nende hulgas 73 täiesti kindlat). Ühe üksuse meeskonnas figureerib muuseas täpsalt 40% täiesti nõrku.

Mis rekorditamine siis see on?

Eelmise kõrvale seame veel järgmised andmed.

1930. a. noorte punktilaskmise võistlusest võttis osa 900 noort. Võistlustest ei võtnud osa need üksused, kus antud kutse noortel pärast võimalus oli oma üksuse eest välja astuda reameestena.

Lamades asendis saavutas neist noortest 100 m normaalil 26—37 silma täpsalt niisamuti 53,5%. Üksiksaavutuste jagunemine on nende piiride vahel peaaegu niisama reeglipärase, kui reameestelgi; korduvuse maksimum langeb niisamuti 30—32 silma vahele.

150 m normaal on kõigis mõõtudes täpsalt 1½ korda suurem, kui see 100 m normaal, mille pihta lasti võistlustel. 150 m peale laskmine erineb seega 100 m laskmisest ainult sihikuseade poolest, saavutuste tasapinnal pole mingisugust põhjust alaneamiseks.

Seega olid ühe sissekutse algajad noored äärmiselt lühikese kursuse jooksul juba jõudnud täpsalt sellesamale keskmisele tasapinnale, saavutanud täpsalt sellesama „tagajärgedesüdamik“, mille saavutasid kahe sissekutse hulgast valitud reamehed ja kapralid kaks kuud hiljem. Mis oli siis selle pärastise marulise punktilaskmise vili?

Eelmine käib lamades laskmise kohta. Võib olla, „rekorditati“ aga just püsti ja põlvelt laskmise alal.

Vene 1916. a. laske-eeskirja ei saa vist küll keegi süüdistada „puht sportliku“ täpsuslaskmisega liialdamises. Just selles eeskirjas leiduvatest tabelitest, harjutustingimustest jne. võib aga tuletada reegli, et keskmisel, korralikul laskuril püsti, põlvelt ja lamades väljalöödavate tagajärgede normaalseks vahekorraks tuleb lugeda 6 : 7 : 8. Väga heal laskuril oleks see vahekord samadel andmetel 7 : 8 : 9.

Parim ajateenijate esindusmeeskond (75 meest suur) saavutas 1930. a. võistlustel lamades laskmisel keskmise silma 6,56. Sellest välja minnes peaksime vahekorra 6 : 7 : 8 juures kolme asendi pealt kokku saama keskmise silma 5,71.

Tegelikult andis see meeskond kolme asendi pealt keskmise silma 5,17.

Võtame nüüd püsti laskmisel saavutatud tagajärjed lähema vaatluse alla ja paneme reameesteklassi saavutused kõrvuti noorteklassi omadega.

1930. a. võistlustest osavõtnud noorte „tagajärgedesüdamik“ asub püsti laskmisel täiesti selgelt 7 ja 18 silma vahel. Nende piiride vahel asub 508 tagajärge 900-st. Just sealsamas asub tagajärgedesüdamik ka neil reameesteüksustel, mis noori ise ette ei valmista. Seal langeb 7 ja 18 silma piiridesse 517 tagajärge 950-st.

18 silmast kõrgemal jagunesid tagajärjed ühe sissekutse hulgast valitud noortemeeskonnal (900 meest) ja kahe sissekutse hulgast valitud reameestemeeskonnal (950 meest — ainult need üksused on arvesse võetud, mis ise noori ette ei valmista) järgmiselt:

	Noorte- meeskonnas	Reameeste- meeskonnas
19—22 silma	88	131
23—25 „	47	67
26—28 „	35	39
29—31 „	13	28
32—34 „	5	16
35—37 „	3	5
38—40 „	—	1
41—42 „	—	2

Kaks korda suuremate valikuvõimaluste juures on reameestemeeskond 19—25-silmalisi saavutusi andnud ainult 1½ korda rohkem kui noortemeeskond. 26—28 silma meeste arv on peaaegu muutmata. 29—34 silma mehi on veidi juurde tulnud, samuti esinevad esmakordselt 3 laskurit saavutustega üle 38 silma.

Ka see silmnähtavalt kuidagi ei kaalu üles seda jubedat punktilaskmist, mida olevat toimetatud rügementides.

Umbes samasugused on vahekorrad põlveltlaskmisel. Ainult ei ole seal „tagajärgedesüdamikud“ nii selgelt välja kujunenud ja nii teravalt eraldatavad, kui teiste asendite juures.

*

Võtame nüüd lähema vaatluse alla koguasaavutused kõigi asendite pealt.

Kui juba kord jutt on rekorditamistest, siis võrdleme neid saavutusi nende nõuetega, mis laskurile esitatakse organisatsioonides, kus kõrgematesse klassidesse kuuluvad laskurid ka tõesti rekordide ja meistritiitlite peale jahti peavad.

Soome laskurliidus, millesse on koondunud 30.000 klassilaskurit (üldine liikmete arv 60.000) on maksvad järgmised klassinõuded,*) mis juures kõik klassikatsed sooritatakse kolmest asendist, normaalalal, võrdse arvu laskudega igast asendist:

*) Kõik ülaltoodud klassinõuded käivad hariliku, ilma ümbertegemiseta ja täiendamiseta sõjaväepüksi kohta. Arvatavasti pannakse umbes neidsamad klassinõuded ka hiljuti asutatud Eesti Laskurliidus maksma.

Suurmeistriklass	30	lasuga vähemalt	258	silma	} 300 m distantil
Eri-meisterklass	30	"	237	"	
Meisterklass	30	"	229	"	
I klass	15	"	96	"	
II "	15	"	76	"	150 m peal
III "	15	"	57	"	100 " "
Noorurklass	15	"	55	"	50 " "

väikepüssi märklaua. Sõjaväe püssi ja normaallaua peale ümberarvestatult annab see vähemalt 47 silma. Noorurklassi võivad kuuluda ainult poisid ja tüdrukud 12—17 aastani. Allpool noorurklassi asuvad klassita algajad; viimaste hulka kuuluvad ka üle 17. a. vanad, kes pole suutnud sooritada III klassi katset.

Olgu tähendatud, et ei Soomes ega mujal laskurliitudesse ei kuulu inimesi, kel midagi muud teha ei ole, kui „paugutada püssi hommikust õhtuni“.***) Neil laskuritel on kõigil võimalus harjutada ainult oma igapäevase töö kõrval. Isegi maailmameister Einari Oksa ei käi laskerajal rohkem kui kord nädalas, teenides tööjuhatajana Karihaara saeveskis... Ja õpetajat igavie kuue laskuri taha pole liidumeestel ka kuskilt võtta. Mis kätte saadakse, on lihtsalt individuaalse hoolsuse ja püüdlikkuse viil. Klassilaskurite iga-aastane juurdekasv on aga olnud: meisterklassides 100—200, I klassis 1000—1500, II klassis üle 2000 ja III klassis viimasel aastal üle 7000.

Meie kaitseväge „rekordilisi“ saavutusi tagaajava marulise punktilaskmise juures olid tagajärjed 15 lasuga kolmest asendist 1930. a. võistlustel järgmised:

	Noortemeeskondades üle riigi (900 laskurit ühest kutsest)	Reameestemeeskondades üle riigi (1275 laskurit, valitud kahest sissekutsest)
0—46 silma	163	191
47—56 "	177	172
Kokku III klassist madalamal	340 (37,8 ⁰ /o)	363 (28,5 ⁰ /o)
57—75 silma . . . . . (III klass)	387 (43,0 ⁰ /o)	521 (40,9 ⁰ /o)
Kokku neid, kelle suhtes juttugi ei või olla erakorralistest või kogni rekordilistest saavutustest	727 (80,8 ⁰ /o)	884 (69,4 ⁰ /o)
76—95 silma . . . . . (Algaja ajateenija kohta tubli saavutus)	159 (17,7 ⁰ /o)	333 (26,1 ⁰ /o)
96 silma ja enam . . . . . (Vastab umbes I klassile, võib ajateenijate suhtes lugeda kõrgeteks saavutusteks)	14 (1,5 ⁰ /o)	55 (4,3 ⁰ /o)

Kus on siis need rekordid, milledega meie vägise mõõda kippuvat laskesportlastest organisatsioonidest?

**) A. T., „Sõdur“ nr. 47/48, 1930. a.

1,6—4,5% esindusmeeskondadest, s. o. K. L. andmete kohaselt 0,6—1,8% kohalolevatest — nii palju leidub meie noorte hulgas tõesti looduslikult andekaid, võib olla isegi juba enne teenistusse tulekut teatavast laskekoolist läbikäinud mehi, kellel I klassi tulemuste juurde jõudmiseks muud vaja ei ole, kui hea relv ja korralik laskemoon kätte saada.

Et II klassi saavutusteni võib jõuda lühikese ajaga ja võrdlemisi väikese vaevaga, seda näitavad noortemeeskondade saavutused.

III klass, see on elementaarsaavutused, kust peale laskuri võimeid alles üldse arvestama võib hakata. Ja selle taga ripub veel tubli saba (28,5—37,8%) niisuguseid algajaid, keda tõsine laskur üldse veel laskuriks ei saa lugeda.

1921. aastal, esimesel nende ridade kirjutaja poolt toime pandud vaatluslaskmisel vähemalt pooled püsti asendist 100 sammu peal asuvasse „väravasse“ sihitud kuulidest rikošetteerusid 30 sammu peal ja veel ligemalgi, „väravad“ jäid mitme kompanii laskmise järel peaaegu tühjaks: Sellega võrreldes on 1930. a. võistlustulemused muidugi hirmuäratavalt rekordilised.

1923. aastal olime juba ülirohmsad, kui mõni kompanii vaatluslaskmisel lamades asendist saavutas keskmise silma 4,25. Küllalt oli neid, kes arvasid, et 2,5 üldse inimlikkude võimiste piir on. Ka sellega võrreldes on 1930. a. muidugi kõvasti rekordiline.

Veel 1927. a. võistlustel esines ajateenijateklassides 45—80% täiesti nõrku, kelle võimised ei kannatanud välja kõige tagasihoidlikumat, kõige halastavamat arvusust. Ka selle kõrval võivad 1930. a. saavutised veel tunduda rekordina. Kui aga K. L. andmetel lugeda hoopis laskeõppusest ilmajäänuteks kõik need, keda ei toodud võistlusrajale, mis aga nii ei ole, siis pole meie sellest seisukorrast just palju kaugemale jõudnud.

Rekorditamisest aga üldse meie tänapäeva seisukorra kohaselt ei saa rääkidagi.

Võistlusrajale toodud laskurite võimiste tasapind pole madal, kuid siiski on saavutatud ainult seda, mis hea ja aktiivne ise asja põhjalikult tundja laskeõpetaja võib saavutada lühikese ajaga ja väikese vaevaga. Mingisugust poolteisekuulist hommikust õhtuni kõmmutamist selleks vaja ei ole.

Kui seda aga siiski on tehtud, ja kui selle juures veel mõni üksus, saades järjekindlalt väljaõpetatud noori, kel keskmine silm kolmest asendist laskmisel oli 4,5, reamestega saavutas ainult 3,8, siis peab õppetöös midagi katki olema. Nähte põhjuseks võib olla:

- a) ebaratsionaalne õpetamine (õpilaste jätmine nende endi hooleks, vigade mitteparandamine, püüe kõmmuta-

misega kätte saada seda, mida otsarbekohase drilliga kätte saada ei osata);

- b) „huvi ja entusiasmi“ äratamise asemel igasuguse huvi surmamine hirmutamise ja närveerimisega;
 c) ebaratsionaalne ajajaotus ja asjata ajaraiskamine;
 d) lohaka töötamise võimaldamine ja kontrolli ning õpetuse puudus lahinglaskmistel, millega kiiresti nullile võidakse viia kõik elementaarõppuse resultaadid;
 c) korratud ja õpilaste isearaldustele kohandamata relvad, halb laskemoon ja püüe nende vahenditega kätte saada rohkem, kui nendega üldse kätte võib saada.

Mis on aga kõigel sellel tegemist süsteemi ja nõuetega?

(Järgneb.)

Rohkem asjalikkust meie kaitseväe ellu puutuvate küsimuste käsitlemisel.

„Sõduri“ üheks ülesandeks on valgustada meie kaitseväe sisemist elu ja kaitseväes tehtavat tööd kõigil neil aladel, kus see kuulub avalikkusele.

„Sõdur“ on seega kujunenud meie kaitseväe elu peegliks. Oma kirjasaatjate kaudu ta hangib teateid ja tähelepanekuid kõige mitmekesisemate küsimuste kohta. Sealjuures „Sõduri“ õigus on nähte mitte ainult registreerida, vaid, tarbekorral, neid ka kriitiliselt hinnata ja kaaluda.

Kuid kõige selle juures mõõduandvaks on järgmine põhimõte: küsimusi kaaluda asjalikult, igat juhtu valgustada konkreetselt ja objektiivselt. Seda põhinõuet peaksid pidama silmas kõik need, kes kirjutavad „Sõduris“.

Hinnates sellelt seisukohalt mõnda „Sõduris“ nr. 17/18 s. a. avaldatud artiklit, tundub, et siin on kaldutud kõrvale „Sõdurile“ vajalikust asjalikkusest. On püütud „luua meeoleolu“, tarvitades ühekülgeid löökmõtteid ja üldistusi, mis asju lasevad paista niisuguses valguses, et lugeja neist võib saada eksliku ettekujutuse.

Toon paar näidet.

Artiklis „Kaukasuse grenaderi mälestusi 1914—1920“. Ke. tähendab muuseas:

„Oleme võrsunud vanast vene armeest. Seal kaasa toodud tõekspidamisest ja vaim ei ole meie noores armees veel täiesti haihtunud“ — jne.

Veidi edasi — „mõtisklema ikuis — peletada saatusest kaasa antud tumedad mineviku varjud“ jne.

Siin autor, olles suggereeritud mõnesuguste nähete analoogiast, mida ta lugenud nimetatud raamatust, teeb väga ebamäärase üldistuse „vene vaimust“ ja „tumedatest mineviku varjudest“ meie kaitseväes.

Kuid, mis on siis õieti see n. n. „vene vaim“?

Nähtavasti autor mainib seda „vaimu“ sellepärast, et kaaluv enamik meie juhtkonnast on võrsunud endisest vene riigist ja sõjaväest. Kuid tekib küsimus: Mis mõte on seda veel kord konstateerida „Sõduri“ veergudel Eesti iseseisvuse teisel aastakümnel. On see siis tõesti mõni pärispatt, et meie sealt pärit oleme kust meie oleme? Niisugune küürutamine mingisuguste „tumedate mineviku varju-

de“ ees meie kaitseväe ajakirja veergudel mulle tundub enam kui võõrastavana.

Kogu Eesti rahvas minevikus on olnud Vene mõjutuste all. Ja kus selle mineviku mõjutluse negatiivseid külgi on püütud kõrvaldada, siis just esijoones kaitseväes. Mõiste „vene vaim“ võidakse veel kasutada mõnel pool poliitilistel motiividel. Kuid sellel teemal mõtisklemine „Sõduri“ veergudel tänapäev tundub täiesti põhjendamata.

Sest meie oleme eestlased ja kõige pealt eestlased. Meie seljataga on võidukas sõda ja sellele järgnev pikk rahuaja töö, kus end oleme maksma pannud ning näidanud, et suudame luua ka ise. Meie ees on lahti terve kultuuriline maailm, kust võime õppida ja end täiendada. Eesti kaitseväe juhid, jäädes eestlasteks, on ühtlasi ju b a k ü l l a l t e u r o o p l a s e d, et julgelt ja lõplikult endast maha raputada kõik need haiglad ettekujutused minigisugustest „mineviku varjudest“.

See uuestisünd peaks toimuma kõige pealt meie enda kollektiivses tõekspidamises, sest teised otsustavad meie üle kõige pealt selle järele, mida meie ise enestest arvame.

Samas „Sõduri“ numbris T. Lo võtab sõna uue vormikandmise määruste eelnõu kohta artiklis „Maaväe ohvitseride vormikandmise määrustest“. Kaitseväe vormi kohta on „Sõduris“ korduvalt sõna võetud. Seega see küsimus kahtlemata kuulub nende hulka, mida võib ja tuleb käsitleda avalikult. Vormist on huvitatud kõik lihtsalt sellepärast, et kõigil teda tuleb kanda ning meile ei ole mitte ükskõik, mida kanname.

Kuid kogu küsimus seisab selles, kuidas seda huviküllast küsimust käsitleda. Vorm ja tema kandmise reeglid on ju maitse ja sündsusetunde asi, seega puht subjektiivne ala — mis ühele hoopiski ei meeldi, võib teisele paista kõige paremana. Seepärast asudes vormi ja mõnesuguste vormikandmise määruste arvustamisele, peab seda tegema erilise objektiivsusega ja asjalikkusega, hoidudes piinlikult igasugusest isiklikkusest ja teravustest.

T. Lo artiklit lugedes jääb tunne, et siin seda ei ole silmas peetud. T. Lo püüab luua mingit „meeleolu“ nimetatud küsimuse ümber, tarvitades sealjuures võtteid, mis ei sobi hästi teema sisuga. Ei saa öieti hästi aru, kuidas T. Lo on võtnud oma kirjutist, kas kergesisulise vestena või kuidagi teisiti. Kuid ka vestena võetud nimetatud artiklis on väljendusi ja

võtteid, mille sattumist meie kaitseväe ajakirja veergudele tuleb tõsiselt kahjatseda.

Viiks pikale hakata põhjalikumalt sisuliselt analüüsima. Mõned mõtted väärivad siiski, et neid ära märkida.

T. Lo tähendab, et vorm nr. 1, mis peab asetama frakki seltskonna kommete järele, on ettenähtud kaitseväelastele ka visiitide vormiks, olgugi et visiitidel frakki ei kanta. T. Lo peaks siiski teadma, et kaitseväelaste visiitidel ja vastuviisitidel on sageli te en i s t u s l i n e ilme ja siin ei saa mõta täpsalt seltskondlikkude kommete järele. Oli ju ka endine reegel — visiitid vorm nr. 3 — samade kommete vastu, sest ega keegi viisakas inimene ei käi visiitidel harilikus tööülikonnas.

T. Lo-le ei meeldi, et restoranides käimine vormis on jäätud otsustada divülidele. Divülid otsustavat selle järele mis neile „meeldib“.(!) Võib oletada, et meie vanemad juhid kunagi ei talita selle järele, kas midagi neile meeldib, või mitte. Nad kaaluvad ja teevad seda, mis vaja — kandes vastutust ohvitserkonna hea nime ja kasvatuse eest. Oma artikli stiiliga T. Lo küll tõendab, et tema talitab nii, kuidas meeldib. Hea harjumus see pole. T. Lo ütleb, et „gaaside ja lennukite“ ajajärgus on mõök lihtsalt tülikas ja otstarbetu. See on lahtistest ustest sissemurdmine, sest keegi kunagi pole meil näinud mõõgas relva sõna tõsises mõttes. Meil on vaadatud mõõgale kui embleemile, mis on tarvilik mõningail pidulikkudel juhtudel, ütleme, nagu tsiviil inimene fraki juures kannab valgeid kindaid. Või tahab T. Lo, näiteks, et paraadil saluteeritaks gaasimaskiga? Mõistagi, et võiks läbi saada ka lihtsa tervitusvõttega, kuid — siis on tarvilik muuta kaitseväeliste tseremoniide korda. Käsitades mõõga küsimust T. Lo konstateerib, et kui meie ohvitserkond endale mõõgad soetab, siis Eesti majandus on saanud tunduva hoobi. Lihtne asi — ärge soetage mõõki ja rahvamajandus paraneb. Kuid niisugune retsept tundub vähemalt lihtsameelsena.

T. Lo-le ei meeldi, et ükskord ometi tahetakse luua kord aumärkide ja muude eraldusmärkide kandmisel. Olevat „väga üksikasjalikult“ kõik ettenähtud. Iga asi nõuab korda ja kes seda ei poolda, eitab üht alust, millele rajatakse kaitseväe sisemine elu. Kuid kõige halvem on see, et T. Lo segab ära, mis on sunduslik ja mis on lubatud. Talitades sarnaselt, T. Lo teeb maha asju, mida „Määrustes“ polegi

olemas. Võiks vaid küsida, kelle vastu T. Lo sõdib? Kui eestlased-sõdurid Maailmasõjas sõdisid sakslaste vastu ja selle juures vahvuse eest said kõrgelthinnatavaid au-märke, kas on see siis neile häbiks? Kul-tuurilised inimesed hindavad vägitegusid, eneseohverdamist ning kohusetruudust alati kõrgelt, ükskõik kas seda on üles-näidanud oma mees või vaenlane. Meie kuuleme nüüd, kuis Saksa nimekad väe-juhid külastavad liitriikide väejuhte. Nad olid vaenlased. Nad ei tarvitse nüüd olla sõbrad. Kuid nad peavad üksteisest vas-tastikku lugu. Nad on eurooplased.

Arusaamatuste ärahoidmiseks tulevi-kus „Sõduri“ kirjasaatjad edaspidi peak-sid oma ülesandeid võtma võimalikult tõ-sisemalt ja asjalikumalt. „Sõduri“ üles-

annete hulka ei kuulu mitte meeoleu teha ja kõmu sünnitada, vaid asjalikult kaalu-da ja hinnata nähteid, mis väärivad üldist tähelepanu, mille järele otsustatakse meie töö üle väljaspool kaitseväge. See sunnib ettevaatlikkusele mitte ainult „Sõduri“ kirjasaatjaid, vaid ka toimetust. Muidugi ei tähenda see veel mitte, et „Sõdur“ täiesti peaks loobuma meie kaitseväge elu ja töö kriitilisest hinnangust. Ei, ümber-pöördud, s e d a t a v õ i b t e h a j a p e a b k i t e g e m a. Kuid ka kriitika ja eriti just kriitika peab sündima asjalikult, konkreetset ja korrektselt, tehes täiesti või-matuks arusaamatused nii kaitseväge enda ridades kui väljaspool.

A. T.

Sõda ja lahing.

I.

Sõda võime vaadelda kolmelt lähte-kohalt:

- sõda kui politiline (rahvusvaheline ja sotsiaalne) nähe,
- sõda kui materjalne (mehaaniline) nähe,
- sõda kui psüühiline nähe.

Viimane kuulub vaatlusele sõjapsüh-holoogia ainena.

Harilikult on sõda pikaajaline sündmus, mis moodustatud üksikuist lahingepisoo-didest. Sellisena vaadeldakse teda sõja-psüüholoogia seisukohalt:

- a) sõda tervikuna, sõja (sotsiaal) analüüsina ja
- b) lahing üksikult, ühe sõjaepisoo-dina.

Sõja algust ja lõppu piiritlevad kalen-daarsed kuupäevad. Nii Maailmasõda al-gas 2. augustil 1914. a. ja lõppes 11. nov. 1918. aastal.

Kuid psüüholoogiliselt ei alga sõda sõjakuulutusega ega lõpe ka vaherahu ehk üldise rahu kuupäevaga.

Psüüholoogiliselt algab sõda palju va-rem, aastakümneid enne sõjakuulutamist. See on sõjavalmimine rahva psüühikas. On rahvas psüühiliselt sõjaks küps, siis on sõja lahtipuhkemine vaid aja küsimus.

Ettekäandeid sõjaks leidub alati. Neid võib ka kunstlikult tekitada ja sõda välja provotseerida. Näiteks Saksa-Prantsuse sõda 1870./71. a.

Samuti kalendaarne kuupäev ei mää-ra veel sõja lõppu psüühiliselt. Peale tege-liku sõjalõpu elab sõda rahvaste psüühi-kas veel kaua edasi. Näiteks praegu. Kogu Euroopa rahvad elavad Maailma-sõja psüühilise järellainetuse mõju all.

Möödunud Maailmasõja iseloomusta-vaks nähteks oli sõjateatri ääretu ma-terjaliseerumine küll inimhulka-dega, küll tehnika viimaste leiutistega.

Kuid samuti oli Maailmasõda ka spiritualiseerunud: inimene oma vaimliste võimetega jäi peamiseks rel-vaks. Moraal otsustas võidu.

Kui tulevikusõdade puhkemisel mobi-liseeritakse rahvas, mobiliseeritakse töös-tus, mobiliseeritakse kogu rahva maine vara, — siis tulevikusõda nõuab ka terve rahva vaimliste jõudude mobilisatsiooni. See rahva **vaimu mobi-lisatsioon on otsustavam** ja jõulikum tegur tulevikusõjas.

Kui sõda nõuab võitlejate ridade ala-list täiendust, siis samuti võib kokku kui-vada ja otsa lõppeda ka rahva võitlusa-tahe (moraal).

Ka rahva võitlustahte kogusumma, sõjaline vaimne reservuaar, nõuab ette-valmistust ja alalist täiendust. Rahva võitlustahte tase ei ole kaugeltki terve sõja kestel ühekõrgune. Ta näitab alalist tõusu ja mõõna. See on psüüholoogiline rütm sõja sotsiaal käigus, mis kestab terve sõja kestel.

Sõja esimene periood.

Sõda on inimsoo suurim nuhtlus. See generatsioon, kes sõja üleelanud ei või armastada, ihaldada sõda. Isegi Napoleon lausus: „Sõda on inimsoo needus“. Sõjakannatused ja raskused ununevad. Kasvab uus põlv, noorus, kellele sõda näib romantilisena.

Sõja lahtipuhkemisel tuleb just ilmekalt esile sõja romantiline külge. Tervet rahvast valdab mingisugune hurra-patriotism, kollektiiv-hüpnosis, kus sõda nähakse suure oodatava ja ihaldatavana päästjana.

Sarnane oli Maailmasõja algus.

1914. a. suvi oli Venes äärmiselt põuane. Juulikuul puhkesid Peeterburis suured tööliste rahunused. Sajad tuhanded töölised liikusid manifestatsiooni eesmärgil mööda Nevskit ja nõudsid sotsiaalreformi. Sarnasel momendil saabus teade moiblisatsioonist ja sõja lahtipuhkemisest.

Nagu nõiavõimul muutus rahva ja töölistkonna meeleolu ultrapatriootiliseks. Kõik juubeldasid, kõik ihkasid võite ja vene vägede peatset Berliini jõudmist. Paari päeva eest riigile kõige vaenulisem rahvahulk oli nüüd üleöö kõige truim, kõige patriootilisemad kodanikud.

Teine näide. Inglismaal oli just Maailmasõja lahtipuhkemisel Iiri (Ulsteri) mässajate allasurumine käsil. See oli reaalne sõda. Iirlased varustatud Saksa mauseri püssidega olid inglise reguläärvägedele tõsisteks vastasteks. Nad nõudsid Iiri täielist iseseisvust. Saabus inglaste sõjakuulutus Saksamaale. Sündis järsk pööre Iiri rahva psüühikas. Iirlased kuulutavad inglise kuningale, et nemad on valmis vabatahtlikult mobiliseerima kümme pataljoni võitluseks Saksamaa vastu.

Milline järsk pööre sõjakate iirlaste psüühikas. Millega seda seletada? — Inimene on loomult võitlustahteline olemus. See on atavistiline pärandus eelajaloo, kus elu oli igapäine võitlus olemise eest.

Kogu meieaja ühiskondline elu, haridus, kultuur on vaid selle võitlustahte karpimine, piiramine, taltsutamine. Inimese alateadvuses elab aga inimene — loom edasi. Ta otsib vaid juhust esile pääsemiseks. Sõda loob sarnase juhuse.

Teisel poolt loob nüüdisaja kultuur elu kiire tempo: mehaanilise tsirkulatsiooni kiirenemisega on kiirenenud ka inimese vaimline tsirkulatsioon. Ühiskond-

line elu on aga inimese individuaal-elu surunud äärmiselt piiratud raamidesse. Inimene subjekt on muutumas inimeseks objektiks.

Keskpärase kodaniku elu on psüühiliste elamuste poolest kehv, viril. Meie täiendamise puudujäänuid elamusi küll kino, küll teatri, küll muusikaga.

„Meie vajame ja igatseme kõrgemat taevast ja sügavamast merd.“ (Tammisaare.)

See elamuste kehvus on tõsine kaudne põhjus sõja romantikaks ja sõja kollektiiv-hüpnosisiks, kust loodetakse uusi elamusi leida. Sellel hurra-patriotismil on aga suur praktiline väärtus sõja lahtipuhkemisel. Ta kergendab riigi ja rahva üleminekut rahuaja olukorrast sõja olukorda. Nüüdisaja sõda muudab ju terve riigi sõjalaagriks. — Kõik kodanikud peavad tooma suure ohvri riigi (kollektiivsuse) kasuks.

See on suur murrang, järsk pööre kogu riiklises majanduses. Vaja, et ka riikline psüühika seda üleminekut kergendaks. Selles mõttes on kollektiivhüpnosis sõja esimesil päevil suur positiivne tegur.

Sõja algus on tüübiline näide, rahva ja sõjaväe ühtesulamiseks üheks psüühiliseks massiks. Kogu tagala, kogu riik elab frondi mõtetega. Rahvas ootab võite.

Need olid Maailmasõja „mesinädalad“, kus terve Venemaa ootas Berliini vallutamist ja terve Saksamaa oli otse deliiriumis, et vaat täna-homme langeb Pariis.

Ei teostatud kumbagi.

Hurra-patriotism jahenes, langes alla nagu kiirelt üleskerkinud piimavaht. Kadus sõja romantika. Algas sõja argipäev, igav ja närvetappev positsioonisõda. Seda võiks psüühilises analüüsis nimetada teiseks perioodiks Maailmasõja käigus.

See oli kaevik- ehk stabiliseerunud rinde sõda.

— Esimene kaevik, esimene traattöke loob sõdurite psüühikas suure muudatuse: psüühiline mass laguneb. Kui senini samane sõdurikuub kõiki ühtlustas, siis nüüd kipub esile endine ametala, endine profession. Endine rätsep, endine kingsepp leiavad kohe oma rahuaja kutsele vastava töö. Intelligentne inimene tunneb vajadust raamatu, ajalehe järele. Kirjad on oodatavaks meelelahutuseks kaevikus. —

Kui sõja algusel elas kogu riik rinde mõtetega, nende võitude ja kaotus-

tega, siis nüüd on see ümberpöördukt. Rindel elatakse kodu mõtetega, kodu muredega.

Sõda aga venib ja venib. Elu on üksluine. Oodetakse vahetust, oodetakse süüa, oodetakse kirju, ja oodetakse isegi surma.

„Väike lahing ja ... jälle oodetakse.“ (Sheriff: Teekonna lõpp.)

Inimene usub juhust, muutub fatalistik. Kõik kultuurinimese maneerid kaovad. Sõdurkond muutub kaeviku elanikuks, kellel tekib isegi omapärane kaevik šargoon.

Sõja kolmandaks perioodiks võime nimetada Maailmasõja viimast aastat. Alaline närvide pünevus on söönud sõdijate närvide jõu. Võitlustahe on langenud nullile. Huvi sõja vastu langeb nii võitlejais kui ka riigis. Hakatakse salaja sosistama rahust. Sõda on kõigile koormaks, luupainajaks.

Vahepeal on aga tekkinud „uus rikkaste“ — tõusikute kiht, kes sõja arvel teeninud miljoneid. Tekib priiskamsie võimalusi ja priiskamise õhkkond.

„On reegel, et sõja ajal rindel surrakse ja tagalas priisatakse.“ (Kindral Crozier.)

Rindel aga loodab sõdurkond rohkem traattõkete tugevuse kui oma relva või isiklise vapruste peale.

Sarnane oli umbes Maailmasõja lõpp.

„Mir, hotja bõ pohabnõi mir,“ oli lahingeva Vene sõjaväe loosung. Samane oli meeolu ka Saksa sõjaväes.

Ei olnud ta parem ka liitlaste sõjavägedes.

Vaatamata Ameerika kasvavale varustuse hulga ja üle Atlandi transporteeritavate sõduritele on ka liitlaste võitlustahe nulli lähedal. Seda tundis marsal Foch ja võttis esimese rahupakkumise vastu. Iga keskpärane prantslane on praegu veel pahane, miks seda rahu ei tehtud Berliinis, miks ei marssinud prantsuse väed üle Reini. Maailmasõja võidul oli vähe efekti: teda oli liig kaua oodetud ja liig suurte ohvritega saavutatud.

Tõsist põhjust teadis marsal Foch: ka liitlaste võitlustahe (moraal) oli lähemal nullile. Sõda on abinõu, mitte siht. Relv oli kaua kõnelenud, nüüd pidi diplomaatia jätkama ja võidutulemuste kokkuvõtte tegema.

Sõjal oli lõpp.

Kokkuvõttes näeme, kuid terve Maailmasõja kestel riikide võitlustahe teeb

suure kõverjoone, mis sõja alul rahva võidugaitsuse ja sõjajoovastuse näol tõuseb kulminatsiooni punkti, siis järsku langeb, püsib aastate kestel enam-vähem ühtlasel tasapinnal ja sõjalõpuks langeb kuni nullini.

Siit tõestub markantselt riigi võitlustahte olemasolu vajadus, tema ettevalmistus tuleviku sõjaks ja tema alalhoidmine, õhutamine ja toetamine sõja kestel.

II.

Peatume ehk sõja ühe episoodi — lahingu — juures, analüüsisides lähemalt võitlustahte (moraali) tõusu ja langust.

Samuti nagu sõda tervikult, samuti nõuab ka iga lahing üksikult ettevalmistust. Lahingu ettevalmistus on kahesugune: materjalne ja moraalne.

Moraalne ettevalmistus lahinguks on rajatud sellele eeltööle ja alusele, mis rahual ajal kogu rahva ettevalmistuse näol tehtud. Nagu nägime eelpool, ei ole see võitlustahte tase alati ühtlane. Ta näitab alalist tõusu ja mõõna. Iga astme juht peab lahing-ettevalmistusel tegema kõik, et sõdurkonna võitlustahet tõsta võimalikult kõrgemale.

Esimene ja elementaarne ettevalmistus on siin sõdurkonna füüsiline heaolu. „Sõdurkonna võidutahe käib läbi kõhu,“ on tuttav lause möödunud sõjast. Ta jääb püsima ka meie päevil.

Hästi toidetud, hästi puhunud sõduritel on eeldus nende võitlustahte olemasoluks suuremal kujul, kui väsinud ja nälginud sõdurkonnal.

Kuid füüsiline heaolu on ainult eeldus võitlustahte ülevahoiuks. Iga juht peab võitlustahtelise meeolu looma. See on juhi isiklik, otseine mõjutus sõdurkonnale. Meie päevil ei kujuta me endale ette mõnda Hannibali või Caesarit sõdurite massi lahingus vaimustamas. Seda võib teha vaid väike juht, kompanii ja rühmaülema. Kuid see ettevalmistus on tingimata vajalik. Venelased on oma sõjaväe organisatsiooni sisse võtnud isegi alalise propaganda juhi. See väärib tähelepanu.

Sõdurkonna moraalses ettevalmistuses satutakse harilikult kahte äärmusse: see on vaenlase alalhoidmine ja ülehoidmine.

Alalhoidmine on enesepetus. See on vale sugestioon sõdurkonnale vaenlase lahingulisest alaväärtusest.

„Mõ šapkami zakidaem,“ — hõisati Jaapani sõja alul, alahinnates Jaapanit kui sõjalist jõudu. Ometi lõi see väike riik suurt maailmariiki — Venemaad.

Teine äärmus on vaenlase ülehindamine. See on asjatu hirmu sugereerimine sõdurkonda vaenlase võimete ja lahingväärtuse kohta. Tal on samuti kurvad tulemused, nagu eelmiselgi tegevusel. Millega siis vaimustada, elustada, õhutada sõdurkonda? Siin peab tingimata arvestama rahva tõulisi omadusi. Meile — kainetele põhjamaalastele — ei sobi mõni sütitav lõök-lause-line propaganda kõne. Oleks ebaõige maalida sõdurkonna silmade ette võidu illusioone. Kainele temperamendile on ka siin kainus vajalik. Mitte võidu unistus, võidu illusioonid, vaid lahingu optimism on vajalik. Sugereerida sõdurkonnale lahingu paratamatust, vajadust. Näidata, et kõik on tehtud meie oludes selleks, mis lahing-ettevalmistuseks vajalik.

Ja veel rõhutada sõdurkonna kohusetunnet. See viimane on kõige tähtsam vaimline tegur, mis meie sõdurkonda lahingusse viib ja lahingus võitlusvõimelisena hoiab.

Kohusetunde vajadust ja selle suurust rõhutab kogu inglise sõjakirjandus. Võtame kas või kapten Stanhope'i tüübi Sheriffi „Teekonna lõpus“, kus ilmekalt selgub, et inglise sõdurit hoidis lahingus ja viis võitlusse ainult kohusetunne Inglismaa vastu.

On ka ajaloost tuttav inglise admiral Nelsoni lahingkäsk: „Iga inglane täitku oma kohust.“ Suure kohusetunde tõttu Inglismaa vastu on see rahvas kasvanud maailma valitsejaks rahvaks.

Teine tähtsam moment lahingus on lahingu algus, lahingusse minek. See nõuab juhtidelt erilist tähelepanu ja hoolt nii enese kui ka sõdurkonna suhtes.

Energia kulu võib siin sekunditega mõõta. Inimene dünaamiliselt liikuma pandud toimib siin alateadlikult.

Siit vajalik ülesande äärmine konkreetsus, — nähtavus, lähedus. Taktikas määrame meie lahingülesannet märkidega. Märk on konkreetne ülesanne lahingus. Märki suurus oleneb väeosa suuruselt, kellele märk antakse. Vastavalt väeosa suursele ja ülesandele on operatiivsed märgid, on taktikalised märgid, on tulemärgid (ülesanded). Kuid märk on ka psüühiline ülesanne. Ta peab kauguse ja suuruse poolest vastama ata-

keerija sõdurkonna vaimliste võimetele. Nagu öeldud on lahingusse minek psüühiliselt kõige raskem moment. Lahingülesanne on siin siht, eesmärk. Ta peab kõigi atakeerijate sõdurite psüühilisse alateadvusse tungima. Inimene toimib, liigub lahingusse minekul nagu unes. Märk, (lahingülesanne) peab teda ka alateadvuses üleval hoidma: see ja see küla, see ja see kaevik on tarvis vallutada.

Lahingust osavõtjad mäletavad vist kõik selgelt, kuis lahingusse minekul inimese tundeilm atrofeerus, oli vaid meele ülesanne, märk mida tarvis vallutada ja mille poole liiguti.

Lahingusolek on kolmas järk lahingu psüühilisel vaatlusel.

See nõuab sõdurkonnalt ja igaastme juhit kõige suuremat individuaalsust. Kuigi sõjaväge kasvatatakse ja õpetatakse kollektiivsuse alusel, on nüüdisaja lahingutegevus (lahing) suurelt läbipõimitud üksikute initsiatiivist, üksikute individuaalvõimetest.

Nüüdisaja lahingus on sageli momente, „kus keegi ei juhi ja kellegile ei alluta“.

Kui suur on siin sõdurkonna ja eriti nooremate juhtide algatusvõime, võitlustahe, kohusetunne — see otsustab kõik.

Nii siis kolme momenti võisime analüüsida lahingu vaatlemisel: lahinguettevalmistust, lahingusse minekut ja lahingusolekut.

III.

Peatume nüüd sõduri, kui lahingut kandva algelemendi juures. Inimene on emotsionaal olevus: ta elab tunnete, kirgedega ja ihadega. Need on suuremad tõukejõud inimese igapäises elus. Inimese emotsionaal elu jääb püsivalt domineerima ka lahingus.

Lahing on õieti tegevus, kus inimese tunnete redel, emotsionaal ilm kõigekülgelt läbielamuste alla satub. Lahingus ilmeneb kogu inimsoo emotsioonide ilm, alates kõige madalamast ürginstinktist „tappa, et sind ennast ei tapetaks“, kuni kõrgema moraalini — surra teiste eest, surra teatava idee eest.

Kuid peamisteks dominantideks lahingu analüüsis individuaal seisukohast jäävad kaks alginstinkti — hirm ja julgus. Nende emotsioonide vaatlus, analüüs on vajalik puht utilitaar (kasutus) seisukohalt igale juhile.

Hirm. Hirm on primäär emotsioon. See tunne on omane tervele elavale loodusele. Isegi eluta loodus püüab alal hoida oma kuju, oma vormi. Ka metall väriseb surma ees. Elav loodus püüab alal hoida oma individuaal elu.

Hirmutunne on omane igale inimesele. Tunda hirmu ei ole kuritegu. Kuid kogu sõjaväe kasvatus probleemi raskus seisab selles, et allutada hirmu inimese tahtele. See ei ole kerge. Hirm võib võtta nii lahingus kui ka igapäises elus haiglase, psühho-patoloogilise vormi. See on hirm — haigus. Vaimuhaigustest tuntakse mania furia, jälgimise vaimuhaiguse vormi, mille tekitajaks on hirm. Ka lahingväljal on hirmu objektiivsed ja subjektiivsed sümptoomid väga mitmekesised.

Meie tunne oma keeleski väga mitmet liigi hirmu väljendusi: rahutus, argtus, kartus, hirm, kabuhirm (paanika).

Kõigil neil käivad kaasas teatavad füüsilised elamused: nagu kahvatus, külmhigi, värisemine, kananahk jne.

On inimesi, kes hirmu tunnevad teatava looma, teatava relva, jne. ees.

Et mõista hirmu suuruse astet, peame teadma hirmu objektiivseid (füüsilisi) ja subjektiivseid sümptome. Füüsilise maailma tundmine aitab mõista ka vaimlist maailma.

Juhi seisukohalt on aga palju suurema tähtsusega võitlus hirmuga. Kas on üldse vahendeid, mille abil kui mitte vast täielikult kaotada, siis kõigevähemalt allasuruda hirmu? See on hirmu analüüsi tulemuste kasutamine (rakendus) praktiliseks otstarbeks. Sõjakogemused toovad selleks praktilisi näiteid, mis selleks kasutatud. Üks neist on sõdija füüsilise heaolu.

Hirm on haigus, mis äärmiselt nakkav. Nagu iga haigus, samuti on ka hirm nakkav väsinud, kurnatud inimestele. Väsinud, nälginud ja kurnatud sõdurikond on alati äärmiselt vastuvõtlik hirmule.

Füüsiline heaolu on tugeva moraali esimene alus.

Analüüs. „Hirm allub analüüsile“, oli vana mõttetarga Descartes'e väide. Kui hirmust vallutatud inimene suudab analüüsida hirmu, siis on see juba suur samm hirmu allasurumiseks. Seda võivad teha aga ainult tugeva intellektiga inimesed toetudes oma arenenud intelligentsile.

Vaikuse kaotus. Vaikus suurendab ja sageli isegi tekitab hirmu. Vaikuse kaotus on hirmu vähenduseks tingi-

mata vajalik. Sõdurite laul, sõjaväe muusika, trummi põrinad on tekkinud puht empiirilisel teel sel pinnal.

Vanade eestlaste kilpide põristamine enne lahingut ja „hakkapääle“ hüüd oli esimeses järjekorras enese hirmu allasurumiseks ja siis vast alles vaenlase hirmutamiseks.

See praktiline võte on säilinud „hurra“ hüüde näol meie päevini, mida kasutatakse rünnaku viimasel momendil. Nende ridade kirjutajal on mees isiklised elamused esimesest „tulega ristimisest“ Galiitsiast taandumisel, kus kasutasin lahingu algades kümnel korral rivi käsklusi, ilma et selleks just erilist vajadust oleks olnud. Mulle oli aga vaja kaotada lahingu ootamise vaikus ja suruda alla hirm iseendas.

Tegevus ja tegevusetus. Tegevusetus suurendab hirmu nagu vaikuski. Kes meist ei ole „kõne palavikus“ olnud, kui närviliselt tuleb oodata kas mõnda ettekannet ehk mõnda eksamit.

Juba füüsiline liikumine, jalutamine mõjub rahustavalt. Passiivse oleku, tegevusetuse kõrvaldamine on juba samm hirmu kõrvaldamiseks.

Seda peab arvestama ka igaastme juht lahingolukorras.

Tähelepanu kõrvale juhtimine. Inimese teadvuses saab ühel ja samal momendil ainult üks mõte olla. On inimest vallanud hirm, siis teine mõte ega tunne ei leia temas aset. Inimese mõtle-niise reeglite järele surub tugevam mõte nõrgema teadvusest eemale. On aga näiteks hirm nii tugev, et tema kõrvaldamiseks sarnasel momendil ei ole väärilist vastast, siis on vaja seda valitsejat tunnet — hirmu — nõrgendada. Selleks kasutatakse inimese tähelepanu kõrvalejuhtimist hirmutavast objektist. Ameeriklased kasutasid rünnakule minnes närimise gummi, mis lõuapära lihaskete tugeval tegevusel aitas nõrgendada inimese hirmust vallatud närvikava pinevat seisundit.

On veel teine ammutuntud praktiline võte — s. o. nali. Igas kompaniis, igas rühmas leidub oma „naljahammas“, kes teatava üksuse hingeks, „tooniantjaks“, naljategijaks. Sarnase inimese nali ras- kel lahingolukorral on väärtusline mee- leolulooja tegur. Seda peaks iga juht hindama.

Harjumus. Kõik ootamatu, kõik üllatav ja harjumata on sõjas kohutav ja hirmuäratav.

T a n k ja g a a s olid Maailmasõja kohutavamad relvad — nad tulid ootamata. Kui aga nendega h a r j u t i, kaotasid nad oma maagilise kohutavuse.

H a r j u m u s on suurim lahingväärustus. Milline vahe on vanade h a r j u n u d lahingsõdurite ja uute juurdetulnute vahel — teab iga juht. „Noorsõdurid surid kui kärbsed“, kirjutab Remarque omas „Läänerindel muutuseta“.

See on lahingharjumused (kogemused), mis loovad lahingväärtused.

Ja lõpuks võiks tuua veel üht kaudset tegurit hirmu allasurumiseks. See on drill.

Lahinguväljal ei mõtle inimene niivõrt normaalselt, nagu ta teeb seda harilikus, rahulikus olukorras. Inimene peab siin võitlust hirmuga — s. o. iseendaga. Lahing on kahesugune võitlus: võitlus sise mine — võitlus hirmuga ja võitlus eeloleva vastasega. Esimene on sageli tugevam teisest. Kogu irregulaärselt töötava mõtteparaadi eliksiir tuleb raisata selleks, et iseenda üle peremeheks jääda. Hilja on siin midagi harutleda ja loogilisele arutlusele konstrueerida. Inimene toimib lahingus alateadlikult. Kõik tegevus, kõik liigutused peavad mehaaniliselt verre im bunud olema. Siit drilli vajadus ja drilli tähtsus.

Lahingväljal tegutseb inimene alateadlikult. Drill on alateadlik automaat reflex — suur jõuline tegur ja kaasaja, et sõdur lahingväljal iseenda peremeheks võiks jääda.

J u l g u s. Julgus on sekundäär (teise astme) emotsioon. Hirm on eitav nähe, julgus — jaatav. Hirm on instinkt, loomusund, julgus — kasvatus tulemus.

Hirm on nõrkus, julgus — jõud. „Julgus on inimsoo voorus,“ õpetas juba vana Confutsius. Julgus on moraali algrakk. Igasugune inim-voorus on otse ehk kaudselt seotud julgusega.

Psühholoogilisel analüüsil on julgus oma tekkimiselt väga keerukas emotsioon. Tema esimene aste on õige lähedane v i h a l e. Viha ja julgus on üksteisega lähedalt seotud. Inimene vihastudes omab ka teataval määral julgust. Propaganda küsimuses on ühe rahva viha õhutamisel ja alalhoidmisel suur praktiline

väärtus. Viha kui kristalliseerunud t a h e on alus rahva aktiivsele tegevusele.

Teiseks on julgus pikaajalise kasvatus tulemus. See nõuab sageli tervete generatsioonide eeltööd. Julguse kasvatus ettevalmistus on vaimne ja väline. Et inimene julgelt tegutseks on vaja, et ta julgelt mõtleks. Julgele mõttele järgneb ainult julge tegu.

Esimene aste sõduri julguse kasvatus on sõduri e n e s e u s a l d u s. Inimene peab uskuma, et ta midagi võib, s u u d a b k o r d a s a a t a. Puudub tal sarnane veendumus, eneseusaldus, siis on ta esimene argpüks.

Näiteks võime tuua kas või endist vene sõjaväe, kus sõdurit kasvatati vaimus, et ta midagi ei ole. Kui siis 1917. a. revolutsiooni päevil loodeti ja nõuti sellelt sõdurilt kõrgeid moraali omadusi, — siis oli päevaselge, et vene sõdur ei olnud selleks ettevalmistatud. „See on hulluks läinud orjade kari“ — lausus Kerenski tolleagse vene sõjaväe kohta. Vastandina võime tuua saksa sõdurit, kellel oli väga suur e n e s e u s a l d u s. Sakslane u s k u s kaljukindlalt oma enese üleolekusse, oma relva paremusse. See oli alus sakslase julgusele ja vahvusele Maailmasõjas.

Julgus on tahteline akt. Ta areneb ja suureneb praktilisel teel. Julguse areng on lähedalt seotud haridusega. Hariduse suurenemisega suureneb inimesel k o h u s e t u n n e ja v a s t u t u s t u n n e, kui kõrgem moraalne alus julgusele. Julguse väljenduse vormid on kas mõttelised (vaimsed) või välised, mis omakorda üksteisega lähedalt seotud.

Kokkuvõetult näeme, et julgus moodustab sõjaväe moraalse aluse. Ta on lähedalt seotud t a h t e kasvatusse ja eriti v o i t l u s t a h t e k ü s i m u s e g a.

Võitlustahte kasvatus ei mahu ainult üksi sõjaväe kasvatus — õpetuse lühiajalisse õppekavasse. Ta on terve riiklise kasvatus probleem.

A. J.

Käesoleva artikli allikateks on: Steinmetz: Soziologie des Krieges. C. Coste: La psychologie Sociale de la Guerre. C. Coste: La psychologie du combat. Bartlett: Psychology and the Soldier.

Õhu- ja gaasikaitse alalt.

GAASIKAITSE ORGANISEERIMINE LAHINGUS. *)

S. Leets.

4. Kaitselahing.

Kaitsetegevuse eesmärgiks on alalhoida ja püsivalt kaitsta ala, kus juhatas otsustanud murda vastase pealetungi. Kaitsepositsiooniks nimetatakse maa-ala, mis on organiseeritud kaitseks.

Kaitsepositsioonil asuvate väeosade vastu võib vaenlane SG. tarvitada igal kujul ja viisil (vaata „SG. levitamise tehnilised vahendid ja nende taktikaline kasutamine.“) Seepärast tuleb kaitasel g-julgeoleku organiseerimisele erilist tähelepanu pöörata.

Kaitasel g-julgeolekut saavutatakse järgmiste alade organiseerimisega:

- maastiku luure gaasiohtlikkuse alal;
- gaasivaatlus;
- gaasialarm;
- ilmastikuvaatlus;
- degaseerimine;
- gaasihaigete evakueerimine.

a. Maastiku luure gaasiohtlikkuse alal.

Maastiku luuret esialgselt toimetatakse suuremõdulisel (1:25000, 1:21000) topograafilisel kaardil. Kaardi analüüsi abil saadud andmed täiendatakse ja kontrollitakse maastikul. Aja ja jõu säästuks peab see sündima kavakindlalt. Kavas peavad olema ülesloetud selgitamisele kuuluvad ülesanded, nende selgitamise järjekord, luure marsruut ja iseseisvad ülesanded üksikuile g-luurajale. Mõningaid küsimusi ei saa üldse selgitada kaardi abil, nad vajavad luuret kohta peal. Maastiku luure eesmärgiks on selgitada:

- 1) gaasivaatluspostide asukohad rügemendi kaitsealal;
- 2) metsad, mis takistavad gaasilaine liikumist või juhivad selle ta esialgselt sihist kõrvale;
- 3) alad ja suunad, mis pakuvad parimaid võimalusi tule, liikumise ja varjumise alal vaenlase gaasikallaletungi ajal;
- 4) V. P. gaasiohuta lõikudes, kust on

hea vaatlus gaasiohtlikkude lõikude ette;

- 5) orud, kitsustikud jne., mis võivad SG. juhtida tagalasse;
- 6) ehitised, milliseid võib kergesti gaasikindlaks teha;
- 7) soodsad kohad degaseerimisabinõude hoidmiseks;
- 8) soodsamad kohad esimese abi andmiseks mürgitatuile;
- 9) soodsamad varjualad haavatute ja g-haigete kandmiseks S. P-sse ja evakueerimiseks sidumissalkadesse.

Need andmed kantakse täiendavalt kaardile.

b. Gaasivaatlus ja alarm.

Gaasivaatluse eesmärgiks on haistmise, nägemise ja kuulmise meelte abil, kasutades keemilisi ja tehnilisi vahendeid nende kõvendamiseks, paljastada vaenlase ettevalmistused SG. tarvitamise alal ja gaasiohu korral õigeaegselt alarmeerida oma jalaväge.

Gaasivaatlus algab kohe peale meie luure taandumist. Gaasivaatlust toimetavad pataljoni lõigus gaasivaatluspostid, vähemais üksusis (komp., rühm) sidevaatlejad kompanii g-instruktori juhatusel. G-vaatlusposti koosseisu kuulub 2 meest. Vanemaks on g-vaatleja-meteoroloog rügemendi g-komandost, kuna abiks võib olla arukam, normaalse kuulmise-, nägemise- ja haistmisega mees üksusist, mille lõigus g-vaatluspost asub.

Meie jalaväe eeskiri lubab erilisel juhtumel gaasivaatluse toimetamist panna harilikku jalaväe vaatluspostide peale. Selleks tuleb neile anda sellekohane ülesanne ja vastavad abinõud. Gaasivaatluse erisustega tutvustab neid ülem, kes posti välja paneb. Ta vastutab ka nende tegevuse eest.

Gaasivaatluspostide asukoha valikul maastikul tuleb silmas pidada:

- et posti asukohaks oleks maastikpunkt, mis iseloomult (reljeef, taimestik jne.) ei erineks üksuse asukohast, kelle kasuks ta vaatlust toimetab;

*) V. „Sõdur“ nr. 17/18 — 1931.

- et oleks tagatud vaatlus terves lõigus;
- et vaatlus oleks võimaldatud vaenlase asetuse sügavusse ja ta tiibadele;
- g-vaatluspostide vahekaugus olgu niisugune, et kõlalised signaalid ühest postist teiseni kuuluvad oleks;
- varjamise otstarbel g-vaatluspost olgu asetatud nii, et see oleks vaenlasele nägematu ja et oleks võimaldatud kaetud ligipääs tagalast.

G-vaatlusposti (g-vaatleja) väljapanekul temale antakse:

- täielikud teated olukorrast;
- üksuse asukohad ja ülesanne, kelle kasuks ta vaatleb;
- ta enda ülesanne ühes vaatlussektoriga ja selle krokiiga;
- gaasiohtlikumad suunad ja raioonid, millele tuleb pöörata erilist tähelepanu;
- tarviline varustus (binokkel või periskoop tuule suuna- ja kiiruse mõõtjad, stopperuur, gaasiilmutajad, gaasiülikond, käsisireen);
- kuhu saata vaatlusandmed ja sideabinõud selleks;
- alarmsignaaliid.

G-vaatleja kohused postil on toodud J. E. II osa §§ 66 ja 123.

G-vaatleja ülesandeks ei ole mitte ainult konstateerida vaenlase ettevalmistust gaasikallaletungiks, vaid ta peab leidma ka see koht, kus ettevalmistustöid tehakse.

G-vaatlus täidab oma otstarvet ainult siis, kui vaatluse tagajärjed suudetakse kõhe edasi anda. Sidevahendiks on lähem telefon ja käskjalg (üks abidest).

Alarmi alal on erilise tähtsusega oma osi momentselt hoiatada juba alanud g-kallaletungist (gaasilaine, mürksuits, tulistamine g-laskemoonaga, pommide pildumine lennukeilt jne.). Pommitamise alul g-vaatlejad peavad tähelepanu pöörama mitte ainult selliste mürskude ja lennupommide löhkemistele mis silmnähtavalt kannavad SG. tundemärke, vaid ka neile, millel need tundemärgid puuduvad, sest mitmet liiki g-mürsud annavad samasuguse löhkemise, kui harilikud mürsud.

Alarmi signaalid määratakse kahesugused: üldine alarm (gaasi- ja mürksuitsulained) ja kohalik alarm (tulistamine ja pommitamine g-moonaga). Üldise alarmi võtab vastu kogu raioon; ko-

haliku alarmi aga ainult see lõik, kus gaasioht on tekkinud. Signaalid kombineeritakse varustusel olevate alarmvahendite lühikesist ja venitatuist huikeist. Eriti gaasiohtlikes lõiges pannakse alarmi kõvendamiseks välja veel vahepealsed signaalpostid. Signaalposte on soovitatav paigutada K. P., tähtsamate variendite ja S. P. lähedusse.

Kui vaenlase poolt on oodata gaasilaine või mürksuitsu väljalaskmist, siis udu- se ilmaga ja öösel g-vaatlust täiendatakse gaasiilmutajate ja alarmvahenditega varustatud g-vaatlejate paigutamise- ga postisiooni eelserva ette. Mida lähemale vastasele nad paigutatud, seda õigeaegsem on hoiatus. Neid g-vaatlejaid ei saadeta välja suunades, kus g-laine liikumistele leiduvad looduslikud takistused. Neilt võtavad alarmi vastu g-vaatluspostid ja omakorda annavad selle edasi gaasiohus olevale raioonile. Alarmi levitajaiks on selles raioonis asuvad signaalpostid, vaatlejad, staapide toimkonna telefonistid, üksuste ja asutiste välisvalvurid ja korrapi- dajad.

d. Ilmastikuvaatlus.

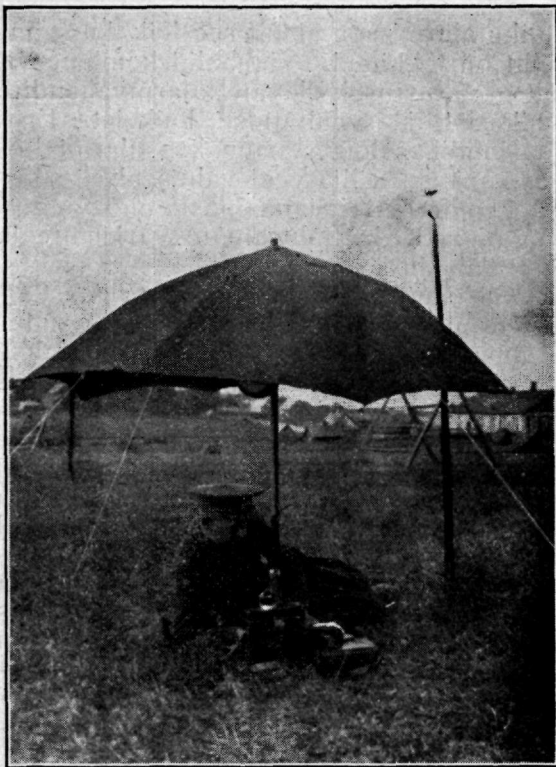
Maastiku luure ja g-vaatluse kõrval tuleb toimetada regulaarset ilmastiku vaatlust. Selle eesmärgiks on teha kindlaks, kas ilmastik on soodus SG. levitamiseks meile või vastasele; viimasel juhul peab hoiatama oma osi.

Ilmastiku vaatlust toimetab rügemendi meteoroloogiapost. Vaatlejaiks on g-vaatlejad-meteoroloogid. Meteoroloogiapost paigutatakse tasasele ja lagedale kohale rüügüli K. P. otseses läheduses, kus tuule õiget suunda ja kiirust ei mõjutaks maapinna reljeef ja kohalikud esemed.

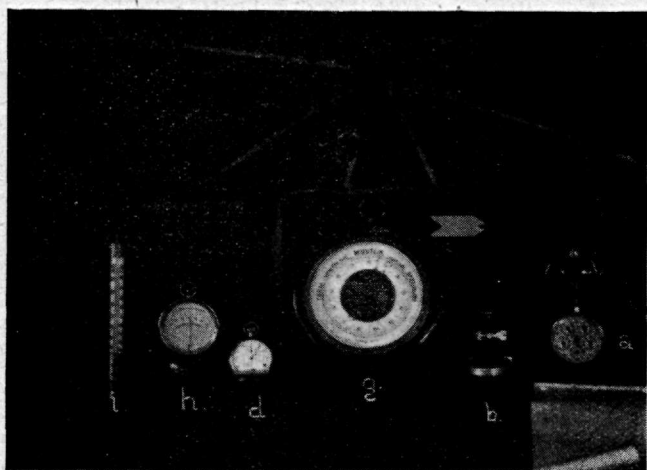
(Pildil 24 ja 25, lhk. 574, on näidatud meteoroloogiapost ja selle varustus.)

Ilmastiku vaatlust toimetatakse kogu aja kestel, mil rügemendi osad viibivad gaasiohtlikes raioones. Tuulega kuni 7 m sek. vaatlust tuleb toimetada katkestamata, kusjuures päikese loojengust kuni koiduni posti tegevus peab eriti intensiivne olema. Katkestamata vaatluse tagamiseks tuleb postile määrata vähemalt 3 meest, arvates 8 tundi iga mehe kohta päevkon- nas.

Ilmastiku vaatluse andmed registreeritakse iga 2 tunni tagant postikaustikusse. Niipea, kui ilmastik muutub soodsaks SG. tarvitamiseks vaenlasele, meteoroloogiapost teatab sellest telefoni teel rügemendi staapi, kust hoiatus võimaliku g-kallale-

Pilt nr. 24.

Pilt nr. 25.

Meteoroloogiaposti varustuseks on: a — anemomeeter, b — taskubussol tuulelipukesega, d — stopper-uur, g — baromeeter, h — hüromeeter, i — termomeeter, postikaustik ja sideabinõud.

tungi kohta pataljonidesse laiali saadetakse.

Mõistagi, et g-laskemoona tarvitamist meteorol.-post ette näha ei suuda.

e. Gaasikaitseplaan ja selle teostamine.

Kaitsepositsiooni organiseerimise aluseks on juhi isikliku luure põhjal kujunenud kaitseplaan, mille peajooned määrab kindlaks kaitsekäsk. Selle käsu põhjal vastav juht seab kokku positsiooni organiseerimistöde plaani. Tööde teostamise järjekord g-julgestuse alal nende tähtsuse järele on järgmine:

- organiseerida varjatud laskekohad kuulipildujaile, mille ülesandeks SG. toetusel pealetungiva vaenlase hävitamine ja sellised klp. meeskonnad varustada gaasiülkondadega;
- organiseerida g-vaatlust, degaseerimismaterjalide ja tagavara g-kaitsevarustuse laod; seda tuleb täita eeskätt eriti g-ohlikes lõiges;
- organiseerida varjatud asukohad (varjendid ja g-kindlad ruumid elamus) sidetsentrumeile, K. P., S. P-le ja puhkuseks meeskonnale; seda tuleb esijoones teha taktikaliselt eriti tähtsais suunes ja g-ohlikes lõiges, kusjuures varjendite ja ruumide otstarvet ja kuuluvust aegsasti äramäärata tuleb;
- korraldada g-ohutud ühenduste ja looduslikud varjed, need üksuste vahel jaotada ühes juhatuses, missuguseid teid ja varjesid tuleb kasutada ühe või teise tuule suunaga;
- puuduva g-varustuse soetamine diiviisi g-ala juhatajalt.

Positsiooni organiseerimisplaani koostamisel ja selle teostamisel g-kaitse alal rügulile aitab kaasa gaasikaitse juhataja, kes selleks täiendavat maastiku luuret toimetab vastavalt eelpooltoodule. Selle töö tulemuseks on rügemendi gaasikaitseplani koostamine, kus on ettenähtud järgmist:

- 1) rüg. meteoroloogiaposti asukoht ja sideabinõud;
- 2) g-vaatluspostide asukohad; nende nummeratsioon; posti koosseis; missugused üksused panevad välja; teadaannete saatmise kord; sideabinõud.
- 3) signaalpostide asukohad; missugused üksused neid välja panevad, posti koosseis;
- 4) g-almi signaalid;
- 5) degaseerimise materjalide ja meeskondade asukohad;
- 6) g-kindlate varjendite ja ruumide jaotus;

7) missugustele postidele väljaanda g-ülikonnad ja muu erivarustus;

8) aeg, mil postid peavad asuma määratud kohtele;

9) gaasikaitse juhataja asukoht;

G-kaitseplaani projekti juurde lisatakse rügemendi löigu suuremõduline skeem, millel g-ohtlikud ja ohutud alad ja suunad ning postide võrk äratähendatud.

Gaasikaitsejuhataja esitab läbitöötatud plaani ühes skeemiga rügulile kinnitamiseks.

Kinnitatud plaan saadetakse allüksusile teadmiseks ja täitmiseks g-kaitse erikäsuna või üldise kaitsekäsu lisana.

Peale rügemendi g-kaitseplaani välja töötamise rügemendi gaasikaitse juhataja kohuseks on:

1. Juhatada ja kontrollida g-kaitse organiseerimistöde tehnilist läbi viimist.

2. Abistada kodanlisi g-kaitseorganeid rügemendi tegevuse raioonis.

3. G-komando väljaõpetamine ja juhimine.

4. Juhatada rügemendi väljaõpet g-kaitse alal.

5. Koguda andmeid ja aeg-ajalt informeerida rügemendi allüksusi ja asutisi vaenlase g-asjanduslisest ettevalmistusest.

6. Kindlaks teha vaenlase poolt tarvitatavad SG.

7. Vaenlase käest võetud uute SG. levitamisvahendite edasisaatmine diviisi g-ala juhile.

8. Anda juhatusi rügemendi allüksusile ja asutusile kaitseks uute SG. vastu.

9. Perioodiliselt kontrollida rügemendi gaasikaitse valmusest proovialarmi korraldamisega päeval ja öösi (igakordse rügüli loaga).

10. Sidepidamine meteoroloogia jaama-dega ja ilmastiku andmete kasutamine g-kaitseks.

11. Koostöö pioneerikompanii ülemaga gaasikindlate varjendite ja ruumide soetamisel.

12. Sanitar- ja veterinaärjala juhtide informeerimine rügemendis maksma pandud gaasikaitse korraldusist, mis puudutavad nende ala.

13. Hoolitseda rügemendi allüksuste ja asutiste varustamise eest tarviliku gaasikaitsevarustusega (GKV),

kontrollida selle alalhoidmist ja kasutamist ja korraldada GKV. õigeaegset parandamist.

14. Koguda ja võimalust mööda ära kasutada vaenlaselt võetud gaasikaitse varustust ja materjale.

15. Juhatada katseid rügementi proovile saadetud uute SG. levitamisvahenditega.

16. Koostada kindlaksmääratud vormi kohaselt teadaanded diviisi gaasiala juhile iga vaenlase g-kallaletungi kohta rügemendi lahinguvakus.

Gaasikaitsejuhataja asub rügüli juures.

Patüli kohused gaasikaitseplaani teostamisel on:

1. Toimetada antud kaitse löigu g-ohtlikkuse hinnet (luuret).

2. Teha tarvilikke korraldusi kompaniidele ja juureantud osadele rügemendi kaitsekäsu arendamiseks.

3. Organiseerida g-alarmi pataljoni löigus.

4. Hoolitseda ettenähtud tööde õigeaegse täitmise eest.

5. Korraldada torbikute ülevaatus ja käsitamisoskuse kontrolli kompaniides ja pataljoni staabis.

6. Hoolitseda selle eest, et kõigile alluvaile oleks teada g-ohuta ühenduste ja looduslikud varjed pataljoni löigus ja esimesel võimalusel need jaotada kompaniide vahel.

7. Jaotada pataljoni löigus olevad g-varjendid ja gaasikindlaks tehtud elamud.

8. Valida koos r.-kpl. kompüliga asukohad r.-kuulipildujatele tulistamiseks g-ohtlikkude löikude ette.

9. Teha korraldusi r.-kpl. tule ettevalmistamiseks läbi suitsu tulistamiseks.

10. Määrata sidepidamise viisid suitsus (akustilised signaalid ja käskjalad).

Kompü (komandü) teotseb oma kaitse löigus samuti nagu patü. Peale selle ta kohuseks on:

1. Kontrollida gaasivaatluspostidele minejate kohuste teadmist.

2. Isiklikult jälgida gaasikaitse alal tehtavaid töid.

3. Valida GKV. hoiukohad ja tarviduse korral määrata alalisi abilisi g-instruktorile.

4. Koondada g-püssigranaadid varjatud lähiste ja vastase kogumiskohade tulistamiseks.

5. Määrata erilise g-julgustuse toimkonna (iga varjendi ja signaalposti kohta 2 meest) kelle kohuseks on alarmi vastuvõtmine ja levitamine, varjendi sissekäigu ja akende sulgemine gaasitamise alul, varjendi sisseade ja reeglipärase kasutamise järelvalve.

Rühma ja ja o ülemate kohused on üldiselt samad, mis kompüülil. Peale selle nad peavad revideerima g-toimkondlaste valvelolekut öösi, mil g-kallaleitung on eriti ohtlik. Öösi torbikud peavad olemä valmis tarvitamiseks ka magavatel osadel.

Tegevus gaasikaitse teostamisel areneb järgmiselt. Niipea, kui saadud teated lasevad oletada vastase peatset pealetungi, kaitsja võtab tarvitusele tegevusi, mis teda valmistavad ette eelseisvaks lahinguks. Nende tegevuste hulka kuulub rüügüli poolt organiseeritav täiendav luure eesmärgiga selgitada:

- kas vaenlane teeb ettevalmistusi g-laine väljalaskmiseks;
- kus ja mis koosseisus asuvad vaenlase g-osad ja kuidas nad varustatud;
- kus asuvad vaenlase g-varustuse laod ja milliseid teid ja lähiseid ta kasutab selle varustuse toimetamiseks tulejoonele;
- kuidas on organiseeritud vastase gaasikaitse.

Luureks rüügül kasutab luureosi ja g-komando meeskonda.

Avaldunud vastase g-ettevalmistused aetakse nurja ootamatute kahurtule löökidega, kusjuures on väga kasulik granaatide kõrval tarvitada yperitümürske.

Samuti võib aegsasti ettevõetud kallaleitungiga või luureosade retkega vallutada neid raioone, kus ettevalmistusi tehakse. Viimasel juhul luureosadele antakse kaasa g-luurajad ja purustamismaterjalidega varustatud pioneere. Kõiki retkele minejaid on kasulik varustada käsi- ja püssi-süütegranaatidega ja suitsutekitajatega.

Parimaks gaasikaitse vahendiks on hästi korrashoitud torbik, kui seda õietijakiiresti suudetakse käsitada.

See on alati võimalik hästi organiseeritud g-vaatluse ja alarmi juures.

Soodsaim aeg g-kallaleitungiks lainega ja märksuitsuga on keskööst kuni päikese tõusuni.

Soodsail meteoroloogilisel tingimusil terve g-julgustuse toimkond (gv-postid, vaatlejad, signaalpostid, varjendite valvurid jne.), torbikud ooteasendis, asub määratud kohtele.

Juhtiv koosseis kontrollib kas kõigil on torbikud kaasas ja korras.

Positsiooni eelserva ees olevad g-vaatlejad alustavad alarmi niipea kui tabavad SG. olemasolu õhus. Alarmi võtavad vastu ja levitavad rinnetpidi ja sügavusse eelpool nimetatud toimkond ja sidetsentrumid.

Alarmeeritud jalavägi kaitseb end torbikutega ja jääb võitlusvalmina oma seisukohtele kuni lõpeb gaasitamine. Tema tegevus gaasi järel liikuva vaenlase jalaväe vastu areneb nagu oli kirjeldatud luuretegevusel. Osad, mis asuvad väljaspool g-ohtu, võtavad torbikud ooteasendisse ja on valmis gaasitatuid abistama tulega ja vastukallaleitungiga. See on eriti maksev r.-klp. ja kahurväe vastulöögitule ja varude kohta.

Gaasitamise alul g-laskemoonaga (mürsud, miinid, lennupommid) alarmeeritakse ainult tuule suunas asuvad osad (kuni 2—3 km).

Pommitamise raioonis SG. liikumisteel asuv jalavägi viiakse gaasikaitse plaanis ettenähtud kohtele varju.

G-komando ja määratud meeskonnad valmsituvad degaseerimistöodeks, mis viiakse läbi otsekohe peale pommitamise lõppu vastavalt tarvitatud SG. omadustele.

Gaasitamise lõpul toimetatakse materjalosa järelvaatust, puhastust ja õlitamist.

Toit ja toitmoona tagavarad kontrollitakse arstide poolt; kõlbmatuks muutunud ained hävitatakse ära. Väliköökides valmistamisel olev toit kontrolli ei vaja kui katlal oli tuli all. Kaevude ja muude kohapealsete veekogude kõlbulikkust joogivee võtmiseks otsustab rügemendi arst (J. E. II osa § 718).

Gaasihaigeile antakse esimest abi ja evakueeritakse ühel alusel raskhaavatuiga. Gaagikaitsevahendid, mis haigele isiklikult on välja antud, ta võtab kaasa.

(Järgneb.)

Taktika alalt.

TAKTIKALINE ÜLESANNE Nr. 4.

PATALJON TAANDUMISEL.

Üldolukord.

(Kaart 1: 25000 Tartu ümbruskond.)

Siniste VI brigaadi koosseisu kuuluv 16. jalaväe rügement, pärast taandumist Emajõe joonelt, jõudis 3. septembri hilja õhtuks Engavere, Kobratu raiooni, kus käsu sai kaitsele asuda Joonuse, Aru as., Lapika, Kilgi kõrts, Tisleri, Sauka, Kikivere joonele. Rügement oli suutnud end lahti kiskuda vastasest ja 3. septembri õhtul temal puudus kontakt rohelistega. Rügemendist paremal asus kaitsele sama brigaadi 14. rügement Kõrveküla, Muriküla, Muta as. joonel. Vasakul siniste osi ei asunud.

4. septembril ilmusid 16. rüg. kaitsepositsiooni ette roheliste luureosad, püüdes tagasi suruda lahingeposte Mõllatsi as., Auvere raioonis. Rügemendi osad püsivad kohal ja jätkavad positsiooni organiseerimistööd.

5. septembril kell 0800 aegu algas roheliste pealetung 14. rügemendi kogu rindel ja 16. rüg. paremal tiival (II/16.). Roheliste suuremad jõud olid koondatud 14. rügemendi vastu, kus pealetungist osa võttis nende 27. diviis.

II/16. rügem. vastupanupositsioonile, mille eelserv asus Joonuse, Lapika, Kilgi kõrts, Lubja joonel, tungisid rohelised peale üleolevate jõududega ja valutasid kell 1030 Joonuse, arendades edu kõrg. 86,1 sihis.

Kell 1130 rohelised on vallutanud Aru as., kõrg. 86,1 ja Kõrveküla. II/16. paremal tiival asunud 4. kompanii taandub Kibali, Kriisa juurde. 5. kompanii püsib Lapika, Kilgi kõrtsi joonel.

III/16. rüg. püsib oma endistel positsioonidel läänepool Amme jõe. Rohelised on tagasi surunud ainult pataljoni julgustusosad jõe idakaldal, kuid nende katsed üle Amme jõe tungida ei annud tagajärgi.

5. septembri lõunapaiku on olukord eriti kriitiline 14. rüg. rindel, kus rohelised peale suruvad üleolevate jõududega. Rügemendi vasak tiib püüab püsida Peetri raioonis.

Samal ajal rügul 16. saab brigüülilt käsu anda oma varu pataljon (I/16.) rügul 14. käsutusse.

Kell 1300 patül II/16. annab oma varu kompaniiga (6.) rohelistele vastulöögi Engavere raioonist kõrg. 86,1 sihis, eesmärgil, tagasi võtta kõrg. 86,1. Katse ebaõnnestub. Kompanii satub tugeva suurtüki- ja r. k. tule alla ja on sunnitud taanduma.

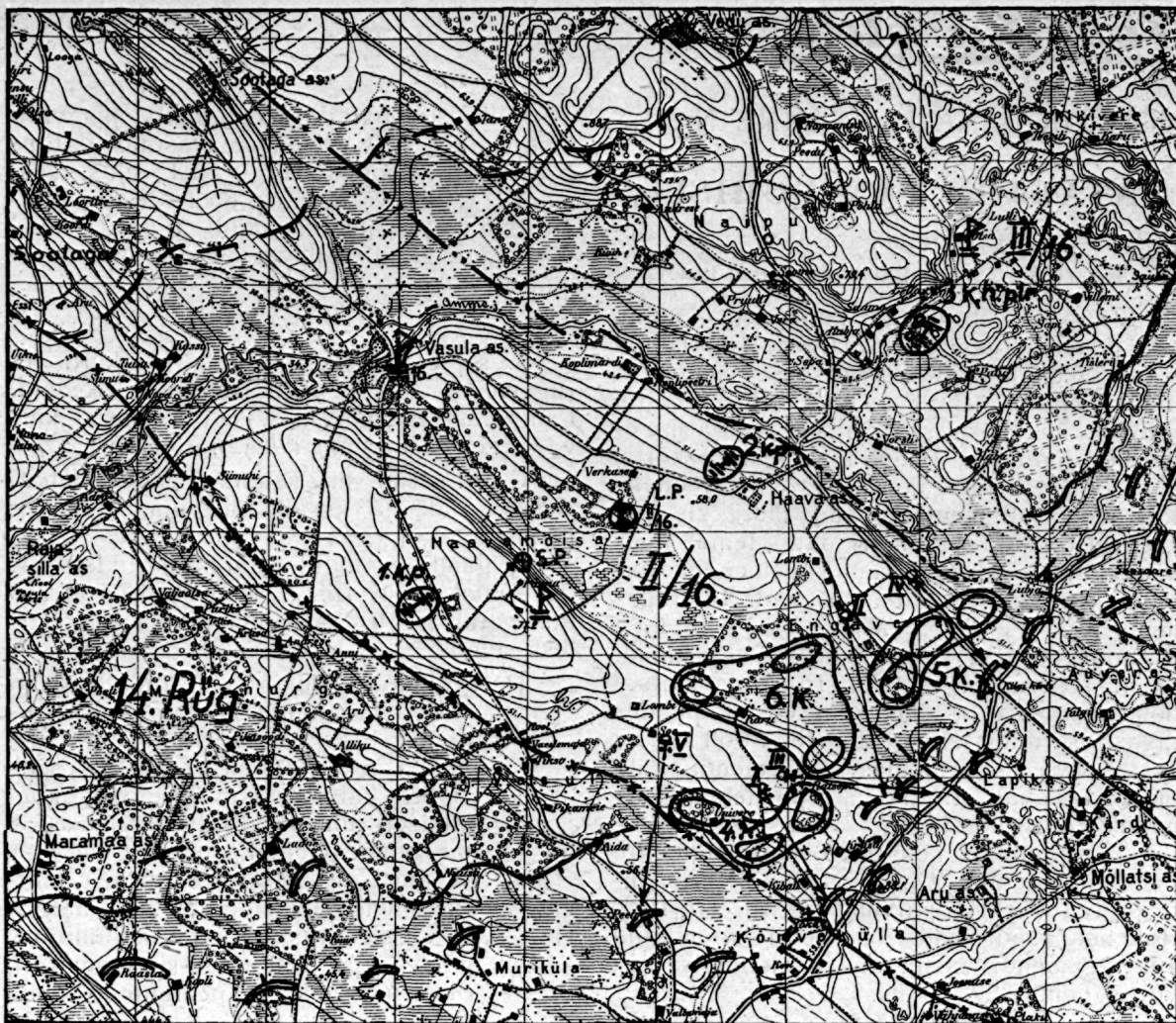
Eriolukord.

5. septembril kell 1700 on olukord 16. rügemendi rindel nagu näidatud skeemil. Laning on raugemas. Visad võitlused käivad veel Maramaa as. raioonis.

II/16. osad on suutnud endid kohati sissekaevuda ja korraldada oma tulesüsteemi.

Brigaadi ülemalt saadud instruksioonide põhjal rügul 16., 5. sept. kell 1730 andis patül II/16. käsu taandumiseks, millest selgus:

1. Tekkinud olukorra tõttu brigaad katkestab lahingu ja taandub Kärkna as., Sootaga, Sootaga as., Vedu as. üldjoonele, kus 6. septembril kaitsele asub brigaadi korraldusel juba osaliselt organiseeritud positsioonid.
2. 16. rüg. on ülesandeks asuda kaitsele uuele positsioonile Sootaga, Sootaga as., Vedu as. üldjoonel 6. sept. kell 0600-ks eesmärgil, tõkestada vastase pealetung loode sihis. Rügemendi vasak tiib endiselt lahtine.
3. Võitlusjärgus endiselt II ja III pataljon. Vahejooni pikendan ..... (vaata skeem lhk. 578).
4. Pataljonid võivad alustada taandumist 5. septembril kell 2100, kattes ise oma taandumist. Samal ajal algab taandumist ka rügem. paremal asuv 14. rügement. Patül II/16. saab oma käsutusse 2 rühma ratturkompaniist Haava as. kell 1900.....
5. Ülekäigud üle Amme jõe Vasula juures vabad II/16. osade liikumiseks alates kell 2200. Ülekäikude kaitset Vasula as. lõunaserval korraldab rügemendi ratsa k-do.
6. Suurtükivägi algab taandumist kell 2015. Patül II/16. käsutus jääb I rühm 2. kergest kahurpatareist kuni ..... (lahendada).
7. Traatside rügüli ja patülide K. P. vahel keritakse maha kell 2300. Rügüli K. P. kuni kell 2300 —

Olukord 16. rüg. rindel 5. sept. kell 1700. Mõõt: ruudu külg = 1 km.

- Vasula as. Pärast seda Alevi.*)
Rügemendi side eelpunkt II/16. —
Looga 5. sept. kell 2330.
8. Rügemendi L. P. kuni kella 2000 —
Vasula as. 1 km loodepool ole-
vas metsas.
S. P. — Vasula as. kuni kell 2000.
9. Pataljonidel lahingvalmis olla uutel
positsioonidel 6. sept. hiljemalt kell
0600.
Purustustööd sünnivad rügüli kor-
raldusel.

Märkusi:

- 1) II/16. osade kaotused laskurkom-
paniides keskmiselt 15%, r. k. kom-
paniis 10%. R. k. kompanii on
kaotanud III rühmast 1 r. k. ja IV
rühmast 1 r. k.

*) 2 km loodepool Sootaga as.

- 2) Laskemoona on II/16. järgmiselt:
laskurite käes 1 tuleüksus, aut. rel-
vadel umbes 0,5 tuleüksust ja pa-
taljoni L. P. kõigile 0,5 tuleüksust.
- 3) Päike tõuseb kell 0525, loojeneb
kell 1914. Kuiv. Pilvis.

Täita: Patül II/16. käsud ja korral-
dused taandumise läbiviimiseks vastavalt
kujunenud olukorrale ja rügüli käsule.

Õiendus.

„Sõdur“ nr. 17/18, lhk. 529.

3. Pataljonil on ülesanne organiseeri-
da püsivkaitse lõigus, mille piirjoon-
ed:
— paremalt Pärna talu (v. a.),
Engaveremets (s. a.), Rätsepa talu (v. a.).
— vasakult Amme jõgi (v. a.).
Meist paremal asub kaitsele I/1.
rüg., vasakule 18. üksik pataljon.

Uusi sihtjooni ohvitseride ettevalmistamise alal Briti sõjaväes.¹⁾

Teatavasti sündis Briti ohvitseride ettevalmistamine enne Maailmasõda — nagu praegugi — Woolwichi²⁾ ja Sandhursti³⁾ sõjakoolides, kuhu õpilastena võeti vastu 18—19 a. noormehi kes olid sooritanud vastava sisseastumise katse. Koolides kasvatati õpilasi kehaliselt ja anti neile sõjatehniline ettevalmistus, mis on tarvilik teenistuseks väeosades juhtimisala ametkottadel. Peale sõjalise sisuga õppeainete käsitleti Woolwichis veel matemaatikat ja mõningaid teisi üldise iseloomuga õppeaineid. Mis puutub Sandhursti, — siis jäi see kitsaks eriala kooliks, „kus vaadati õpilasele kui tühjale anumale, mida on vaja ääreni täita mitmesuguste sõjaliste teadmistega ja oskustega, mitte aga kui inimloomale, kelle mälu vajab arendamist ja silmaringi laiendamist.“ Pärast 18 kuud vältanud õppekursust kadetid ülendati ohvitserideks ning määrati teenistusse: Woolwichist — suurtükiväkke, pioneeri ja sideosadesse ning Sandhurstist — jalaväkke, ratsaväkke ja tankiüksustesse. Väeosadest inseneriväelased komandeeriti erialaliste teadmiste täiendamiseks Chathami⁴⁾ sõjaväeinseneride kooli, kus õppekursus vältas 2 aastat. Väeosades teenides noored ohvitserid olid kohustatud süvendama oma sõjalisi teadmisi ning oskusi igapäevase praktilise tööga, lugemise teel, õppimisega mitmesugustes eriala koolides ning kursustel ja katsete sooritamise ühendamiseks järgmise aukraadi. Osa neist astus Camberley ja Quetta kõrgematesse sõjakoolidesse, kuhu igal aastal võeti vastu 50 kuni 60 meest 400—500 soovija hulgast — ettevalmistamiseks kõrgematele juhtimise- ja staabi-teenistuse ametkohtadele. Seega kõrgema hariduse osaliseks võisid saada vähesed, kuna kaugelt suurem osa ohvitseride pidi leppima selle vaimlise bagaažiga, mis nad Woolwichist ja Sandhurstist olid väeosadesse kaasa toonud ja mis koosnes peamiselt tehnilistest oskustest, jättes täiesti varju haridusliku ning kasvatusliku külje. Nii oli enne Maailmasõda.

Maailmasõda, mis kõikjal kutsus esile suure tungi üldise hariduse järele, ei jätnud oma mõju avaldamata ka sõjaväele. See väljendub, näiteks, faktis, et pärast vaherahu tegemist Prantsusmaale ja Rheini ääre jäetud Briti vägedes umbes 250.000 sõdurit, demobilisatsiooni ootel, astusid mitmesugustesse koolidesse ja kursustele, et täiendada oma haridust. On loomulik, et see asjaolu mõjutas ka ohvitseride ettevalmistamise süsteemi revideerimisele võtmist, kusjuures õppekursused Woolwichis ja Sandhurstis pikendati 2 aastani ning viimase õppekavadesse viidi sisse rida üldharidusliku sisuga õppeaineid. Uued mõtted ohvitseride ettevalmistamise alal ei tahtnud siiski naljalt juurduda, mispärast kevadel 1924. a. moodustati lord Haldane'i eesistumisel komisjon, kes sai ülesandeks võtta üksikasjalikumaa uurimise alla ohvitseride välja-

õppe küsimus Briti sõjaväes. Komisjoni liikmeteks, peale kahe sõjaväelase, määrati veel kaks tsiviilisikut.

Komisjon esines üksikasjaliku aruandega, milles avaldas mõtet, et „iga professionaalne ettevalmistus peab baseeruma põhjalikule ja igakülgele üldisele haridusele, mispärast mõlemate sõjakoolide õppekavad tulevad täiendada rea üldise iseloomuga õppeainetega. Kõrvuti sellega leidis komisjon võimalikuks lühendada õppekursuse 2 aastalt 18 kuu peale, kompenseerides seda kokkutõmbamist nõudmisega, et kooli vastuvõetavad peavad omama lõpetatud üldise hariduse ulatuses, nii kui see on tarvilik sisseastumiseks ülikooli või millega noormehed tavaliselt algavad oma karjääri eraelus; ühes sellega oleksid jäänud ära sõjakooli sisseastumise katsed (Army entrance examination).

Mis puutub üksikutesse koolidesse, siis arvas komisjon, et Woolwichis tuleks pühendada senisest rohkem tähelepanu matemaatikale ja teadustele, et üldise (poliitilise) ja sõjaajaloo alal tuleks õpilastele, kõrvuti loengute kuulamisega, anda täita iseseisvaid praktilisi töid ja et õpilastele peaks võimaldama rohkem vabata aega lugemiseks ja iseseisvalt ning individuaalselt töötamiseks mitmesuguste kutseala küsimuste uurimisel. Pärast kooli lõpetamist on vajalik täiendada noorte ohvitseride teadmisi ja oskusi vastavalt erialale. Need komisjoni ettepanekud on praegu ellu viidud. Woolwichist lahkudes noored inseneriväe ohvitserid saadetakse 2 aastaks Cambridge'i ja peale selle pooleks aastaks Chathami. Vastav eriala kursus Cambridge'is vältab harilikult 3 aastat, kuid ohvitserid on suutnud selle edukalt läbi võtta 2 aastaga. Suurtükiväelased komandeeritakse 5 kuuks suurtükiväe kooli ja sidemehed 18 kuuks sellekohasele erikursusele Cattericki. Need uued põhimõtted ohvitseride ettevalmistamise alal Woolwichis pandi maksma 1926. a. ja olevat senini häid tagajärgi annud.

Sandhursti sisseastujate hulgas — nagu näitavad kogemused — on harilikult võrdlemisi suur protsent noormehi, kes pole suutnud edukalt jälgida õppekursust teistes koolides ja seepärast olid sunnitud siirduma sõjaväeteenistusse, et katsuda oma jõudu sellel erialal. Eesmärgiga kergendada seda tüüpi sisseastujatele tööd ja üldse suurendada õpilaste huvi oma tulevase kutseala vastu, arvas komisjon, et koolis läbivõetavad üldhariduslikud õppeained peab võimalikult lähemale tooma erialale, neid käsitledes sõjalisest vaatepunktist. Kontakti loojana üldhariduslike ja sõjaliste õppeainete vahel soovitas komisjon sõjaajalugu laiemas mõttes, mille õpetamisele tuleb pöörata erilist tähelepanu. Komisjoni mõtte kohaselt on tarvilik Sandhurstis õpilasi ettevalmistada mitte ainult puhtsõjaliselt, vaid neisse tuleb sisendada selge arusaamine, kuidas mõtleb, elab ja töötab harilik kaaskodanik Briti riigis. Õpilasi peab harjutama kasutama raamatuid, uurima kirjandust, iseseisvalt mõtlema ja avaldama oma mõtteid sõnas ning kirjas; neis tuleb kasvatada armastust intellektuaalse töö vastu asja enda pärast, mitte aga materjaalsetes huvides. Vasta-

¹⁾ Kindr.-major C. Bonham-Carter'ilt 16. mail 1930. a. Londoni ülikoolis peetud loengu andmeil.

²⁾ Royal Military Academy, Woolwich.

³⁾ Royal Military College, Sandhurst.

⁴⁾ School of Military Engineering, Chatham.

valt sellele tuleks Sandhurstis võtta tarvitusele sama õppeviis, mis ülikoolis; kõrvuti loengutega tuleks korraldada ka diskussioone. „Kadette tuleb õpetada mitte ainult vastu võtma, mis neile pakutakse, vaid ka lugema iseseisvalt, kaaluma väiteid ja võrdlema omavahel mitmesugusi vaatepunkte...“ arvas komisjon.

Kõik need komisjoni seisukohad aktsepteeriti ja 1930. a. sept. alates Sandhurst töötab uuel alusel. Varemalt kujutas Sandhurst endast rohkem harilikku jalaväe pataljoni kui õppeasutist. Kadetidest oli moodustatud 4 kompaniid, kellele ülemad vastutasid oma alluvate sõjalise ettevalmistuse eest. Üldise iseloomuga teadmiste ja oskuste õpetamine sündis lahus erialast ja seda tööd juhtis üks vanem ohvitser sõjaväe kasvatus ja väljaõppe osakonnast (the Army Educational Corps). Praegu on kooli riiviline organisatsioon jäänud küll endiseks, kuid kadettide kasvatus- ja väljaõppe töö on täies ulatuses koondatud kooli ülema abi kätte, kes seda ülesannet teostab nelja kindralstaabi ohvitseri kaasabil, kellest igauks vastutab mingisuguse väljaõppe ala eest.

Õppekursuse ülesandeks on:

— anda kadettidele avar ja tervikuline ülevaade tulevases tööst nende kutsealal ja sellest vastutusest, mis neil tuleb kanda kui riigiteenistuses seisvatel isikutel;

— sisendada kadettidesse distsipliini ning kohusetunnet, kasvatada neid kehaliselt vastupidavateks, ühes sellega arendades neis kõike omadusi, mis on vajalikud juhile ja õpetajale.

Vastavalt sellele jaguneb Sandhursti õppekava kolmeks suureks osaks:

— sõja üldine uurimine;

— organisatsiooni ja administratsiooni uurimine;

— sõja üksikasjaline uurimine.

Esimene neist (sõja üldine uurimine) haarab järgmised küsimused: a) Briti impeeriumi ehitus ühenduses rahvusluse küsimuse arenemisega ja maailma struktuuriga enne 1914. a.; b) relvastatud jõudude suurus, organisatsioon ja kasutamiseviisid olenevalt riigi poliitilisest juhtimisest; d) Briti sõjaväe ajalugu ühes tema möödunud aegade nimekamate juhtide elu ja tegevuse kirjeldamisega; e) Maailmasõda, selle põhjused ja sõja läbiviimine; g) desarmeerimise, reparatsiooni ja teised tänapäeva aktuaalsemad rahvusvahelise ning siseriikliku tähtsusega küsimused. Kõikide nende ainete käsitlemisel lähetaakse sõjapidamise printsiipide seisukohast; sealjuures võetakse lähema uurimise alla mõni viimasel ajal peetud sõda, et näidetegega selgitada, kuidas suhtuvad koolis kadettidele antavad teoreetilised alused strateegia ja taktika alal tegeliku eluga. Erilist tähelepanu juhitakse merejõudude tähtsusele Briti riigikaitse teostamisel. Samuti võetakse detailsema vaatluse alla, millist mõju võib avaldada modernaja suur sõda (Great war) rahva elule, internatsionaalsetele vahekordadele, rahutegemise probleemidele ja ülesehitamistöodele pärast sõja lõppu. Sõjategevuse uurimisel käsitletakse detailsemalt majandus-administratiivseid küsimusi ja selgitatakse nende mõju operatsioonide käigule.

Teise osa (organisatsiooni ja administratsiooni uurimine) eesmärgiks on tutvustada kadette impeeriumi ning rahva poliitilise ning majanduslike põhialustega ja anda neile ülevaade sõjaväe organisatsioonist ning administratsioonist ulatuses, kui see on tarvilik noorele ohvitserile ilmumisel väeossa pärast kooli

lõpetamist. Selle osa õppeainete hulka kuuluvad veel: raamatupidamine, arvepidamine, kantseleitöö praktika ja õigusteadus.

Kolmanda osa (sõja üksikasjaline uurimine) ülesandeks on anda kadetile teadmisi ja oskusi, mis on vajalikud temale kui juhile ja õpetajale. Esimeseks õppeaineks on siin taktika, mida käsitletakse ulatuses kuni pataljoni tegevuseni koostöötamisel teiste relvliikidega mitmesuguste lahingülesannete täitmisel. Rühma juhtimine võetakse läbi üksikasjalikumalt. Edasi, selles osas antakse kadettidele praktikad õppetöö organiseerimise, töökavade koostamise ja tegeliku õpetamise aladel. Teatud arv tunde on ette nähtud mehaanika, elektri, keemia ja uute keelte läbivõtmiseks; nendest õppeainetest on igale kadetile lubatud mingisugune üks — oma soovi kohaselt. Praktelistest õppustest kuuluvad käsitlemisele drill, kehaline kasvatus ja ratsasõit.

Õppetöö Sandhurstis ülaltoodud uutel põhimõtetel tegelikult algas möödunud aastal sügisel, kuid olevat kindlad tundemärgid, et see annab oodatud tagajärgi ja juba lähemal ajal Briti sõjavägi hakkab saama ohvitseri, kes ettevalmistuselt seisavad modernaja nõuete tasapinnal. Raskemaks küsimuseks olevat praegu vastava õpetajate kaadri moodustamine kadettide raviks, kuid see ei sünnitavat ülepääsmatuid raskusi, sest vastava ettevalmistusega rivi-ohvitseri olevat küllalt leida väeosades; peale selle sõjaväe väljaõppe osakonna koosseisu kuuluvad ohvitserid, kes samuti on tegevad Sandhurstis, juba elukutselt on õpetajad ning nende võimetes ei tulevat kahelda.

*

See keskkond, milles möödub Briti sõjaväe töö ja elu, muidugi tunduvat erineb, näiteks, meie kaitseväes valitsevast olukorrast. Suure maailmariigi võimukandjana peab Briti ohvitser oskama kõikjal väärikalt esineda väejuhina või administraatorina, olgu see Egiptuses, Palestiinas, Indias, Hiinas või mujal, kus Inglismaal on kaitsta oma huvisid. Vastavalt nendele nõudmistele sünnib loomulikult ka ohvitseride ettevalmistamine Sandhurstis ja Woolwichis, nagu nägime eelpool.

Vaatamata sellele omapärasusele on Briti ohvitseride ettevalmistamise süsteemis mõndagi, mis väärrib üldisemat tähelepanu. Tähtsamana tuleb siin ära märkida järgmist.

1. Kõrvuti põhjaliku sõjatehnilise ettevalmistusega nõutakse Briti ohvitserilt veel laialdast üldist haridust, sest — nagu on öeldud lord Haldane'i aruandes — „head ning tõsised erialalised oskused võivad baseeruda ainult põhjalikul üldisel haridusel“... ja „rängasti eksib see, kes arvab, et erialaline ja üldine haridus eraldavad üksteist, just vastuoksa nad on omavaheliseks täienduseks“.

2. Ohvitseride ettevalmistamine sõjakoolis on täies ulatuses koondatud ühe isiku (kooli ülema abi) kätte, kelle ülesandeks on koordineerida üldhariduslike ja erialaliste õppeainete läbivõtmist niiviisi, et nad moodustaksid omavahel lahutamatu terviku. Sarnase õppetöö korralduse juures „üldhariduslikud õppeained äratavad oma vastu suurt huvi kutseala vaatepunktist ja erialalised ained omandavad üldharidusliku ning kasvatusliku väärtuse.“

3. Sõjakoolis antakse kadetile eeskätt teoreetilisi teadmisi, kuna praktilised osku-

sed juhtimise ning õpetamise alal ta peab omandama teenides pärast koolist lahkumist ohvitserina väeosas. „Peamist tähelepanu tuleb koondada (sõjakoolis) neile küsimustele, mida on hõlp-

sam õpetada koolis kui väeosas; igasugused peensused ja praktilised oskused, eriti need, mis on iseloomustavad eriväeliikidele, omandatakse tegeliku teenistusega pärast koolist lahkumist“ — nii arvab lord Haldane'i komisjon. I. B.

Politiilisest ja strateegilisest juhtimisest Maailmasõjas. *)

Inglismaa.

Inglismaal Maailmasõja ajal olid kaks juhtimise perioodi — peaminister Asquith sõja algusest kuni detsembrini alguni 1916. a. ja Lloyd George edasi kuni sõja lõpuni.

Asquithi valitsemise ajal on märgitavad kaks põhisündmust: 1915. a. mail moodustas tema senise vabameelsete valituse koalitsiooni valituseks ümber ja sama aasta detsembril kutsuti inglise vägede staabiülema kindral Robertson Londonisse kindralstaabi ülemaks ja sõjaliseks nõuandjaks valituse juure. Asquithi ja ka tema välisministri Grey strateegilised teadmised olid nõrgad.

Avaliku arvamise ja alalhoidlikkude ringkondade nõudmisel astus kohe sõja alul sõjaministri kohale ja sõjanõukogusse feldmarssal Kitchener. Tema tõrjus Grey kõrvale ja tõusis ise peaministri kõrvale sõja juhtijaks. Tema kui vilunud koloniaalsõdade juht, raudse tahte, kindla käe ja suure energiaga mees, haaras oma kätte sõjaministri, kindralstaabi ülema ja valituse sõjalise nõuandja tööd. Kitchener sõitis pärast äpardunud piirilahinguid Pariisi ja leppis seal kokku Inglise sõjaväe osavõtus Marne lahingust. Inglismaal oli tema ainuke, kes nägi juba Marne päevil sõja pikka kestvust ja asus suure sõjaväe loomisele, mis kolmandal sõja aastal pidi võrduma 3 miljoni mehele.

Teine tähelepanu vääriv sõjaväeline juht oli kindral-major Henry Wilson. Auahne, kaval, originne, väga elav, valitses vabalt prantsuse keelt. Tema oli juba rahuajal heas vahekorras prantsuse kindralstaabi ülema kindral Joffre ja kindral Fochiga. Tema tundis hästi Inglise tähtsamaid politika- ja riigimehi ja sõjaväe juhte. Ta oli nagu loodud sideohvitseriks liitlaste vahel.

Tegelikult maasõja juhtijaks kujunesid feldmarssal Kitchener ja vägede juhataja kindral French. Nõnda kestis 16 kuud. See oli inglise vabatahtliku sõjaväe moodustamise ajajärk. Õnneks polnud sel ajal suuri lahinguid inglaste rinde osas.

Merisõja juhiks oli admiraliteedi esimene lord Winston Churchill. Tsiivil strateeg, 40-aastane, andekas, fantaasiaküllane, tuline, töökas, liikuv, ettevõtlik, osav sõnas ja kirjas. Evib ratsaväe ohvitserina kogemusi maasõjast. Uurinud strateegiat admiraliteedi esimese lordina. Tunnustab strateegia ja politika kooskõlastust. Temal olid teened laevastiku ehitamisel. Tema otsis ka laevastikule sõjalist kuulust. Saksa ranniku blokaadi ja Inglise ranniku kaitse korraldamisel töötas tema admiral Jellicoe'ga ühelmeel. Tema toetas laevastikuga

kõigiti maaväge; tema isiklikul juhtimisel võtsid meriväe osad mandril isegi osa Ostende ja Antwerpeni kaitsmisest 1914. a.

Sellest kõigest oli Churchillile vähe, ta ihkas kuulsusrikkamat tegevuse ala. Tema algatas Dardanellide-operatsiooni. Lääne rindel polnud 1915. a. esimesel poolel ette näha suuremaid võitlusi. Seepärast oli loomulik ette võtta suurem kõrvaloperatsioon. Kohasena selleks paistis Dardanellide operatsioon, mis poliitiliselt ja strateegiliselt oli paljutootav. Konstantinopoli langemine oleks annud Musta- ja Vahe mere täielikult liitlaste võimusesse, keskriigid oleksid olnud igast küljest piiratud. Oleks avanenud lühike tee Venemaale sõjamoona saatmiseks, Balkani riikidel ja Itaaliale oleks kadunud tahtmine liituda sõjas keskriikidega, Türgimaa oleks olnud asetatud raskesse seisukorda, Egiptus ja India oleksid vabanend kallaletungi hädaohust, pearinnetel oleks Saksa jõud nõrgenenud. Peaminister Asquithil polnud usku operatsiooni kordaminekuse; samuti ei uskunud seda laevastiku juht admiral Fischer; oli karta jõudude killustamist, vabade jõudude vähesust operatsiooni ootamatuks algamiseks, mis oleks olnud ainuke tagatis kordaminekuks, kuna puudulikkude jõududega oli operatsiooni nurjamine kindel. Siiski Churchill suutis viia nii valituse kui ka admiral Fischeri veendumusele selle kordaminekus. Operatsiooni teostamine kaotas ootamatuse, sest Inglise laevastik käis kahel korral enne Türgi randa pommitamas, mis äratas Türgi tähelepanu varakult.

Operatsioon nurjus. Detsembril 1915. a. andis valitsus käsu seda lõpetada. Operatsioon jättis Inglise välis- ja sisepolitika halvaks mulje. Admiral Fischer lahkus omalt kohalt. Samal selgus ka laskemoona puudus. Järgnes Asquithi kabineti ümberkujundamine suureks koalitsiooni kabinetiks. Churchill tõrjuti välja. Tema asemele astus lord Balfour. Varustuskomitee esimeheks määrati Kitcheneri asemele rahaminister Lloyd George. Sõja strateegiline juhtimine nõrgenes, sest kõiki strateegilisi küsimusi hakati nüüd arutama ja otsustama suure sõjanõukogus ja valituses. Sõjaline tegevus killunes kõrvalistele rinnetele — Egiptuses, Palestiinas, Mesopotaamias, Pärsias ja Aafrikas. Lõpuks oli Asquith sunnitud Lloyd George ja Bonar Law pealekäimisel kutsuma valituse juure sõjaliseks nõuandjaks kindralstaabi ülemena kindral Robertsoni, kes oli sõja algusest saadik olnud kindral Frenchi staabi ülemaks. Valik oli õige. Kuid Robertson seadis üles rea tingimusi: 1) valitsus määraku sõjapidamise suured jooned ja sõja eesmärk kindlaks, milledega tuleks kooskõlastada strateegilised operatsioonid; 2) kooskõlastamine sünnib kindralstaabiülema läbi vägedejuhataja ettepa-

*) V. „Sõdur“ nr. 17/18 — 1931.

nekute ja kavade kohaselt; 3) kindralstaabi-ülem allub sõjaministrile, kuid võib ka ettekan-
deid teha sõjanõukogule (war council) ja valit-
susele; tema oleks ainuke nõuandja viimastele
maasõja strateegilistes küsimustes; 4) kindral-
staabi ülemal on õigus omalt kohalt lahkuda,
kui tema ei suuda valitsuse otsusi enam koos-
kõlastada oma südametunnistuse kohaselt sõja-
väe ja rahva vastu.

Seni olid poliitilised juhid kestvalt vaielnud,
kas sõda otsustub läänes või idas. Robertson
oli kindlal veendumusel ja raius igal juhul poli-
tikutele pähe, et 1) liitriikide sõjaväed või-
davad ainult siis, kui nad ühes liitlasrühvas-
tega mehisevalt vastu peavad ja 2) Saksamaa on
liitlaste peavastane, võitlus Saksa lääne armee
vastu on Inglismaale otsustav. Robertsonilt
nõudis tema seisukohtadest kinnipidamine suuri
pingutusi.

Ühel ajal Robertsoni määramisega vahetus
ka väged juhataja. Kindral Frenchi tähte tu-
mestasid tema tagasihoidlik ülevalpidamine
Marne lahingus, 1915. a. taktikaliste lahingute
suured kaotused ja tema pressesõda Asquithi ja
Kitcheneri vastu lahingumoonana nappuse asjus.
Tema asemele astus kindral Haig, senine kor-
puse ja armee komandör. Tubli ja lugupeetud
ohvitser, olgugi mitte geenius. Tema seisukoht
oli sarnanev Robertsoni omale — sõda otsustub
Prantsuse rindel ja sinna nõudis tema viimast
kui inglise sõdurit, suurtükki ja mürsku.

Nõnda kujunes 1916. aastaks täielik koos-
kõla poliitilise ja strateegilise juhtimise vahel.
Kevadel algas Falkenhayni suurpealetung Ver-
dunile ja Conrad surus Tirolis itaallasi. Prant-
suse ja Itaalia valitsused nõudsid Inglise valit-
susest aktiivset tegevust rindel. Haig ja Ro-
bertson panid vastu, sest sõjavägi polnud lah-
inguvõimeline. Alles 1. juulil algas tema Som-
me'i lahingut, mis kestis 5 kuud. Somme'i lah-
ing nõudis suuri kaotusi, andis ainult taktika-
lisi tulemusi ja vahemaa võitmist. Kuid see oli
esimene Inglise armee lahing, ning needki tule-
mused olid küllaldased armee ja rahva enese-
tunde tõstmiseks.

Sel ajal sai merel surma Peterburgist tagasi-
sõidul sõjaminister lord Kitchener; tema ase-
mele kutsuti Lloyd George.

Inglise laevastik oli juba 1915. aastast saad-
ik peremees merel ja teostas Saksa ranniku
kauget blokaadi. Saksamaal ilmusid allveepaa-
did, mis tülitasid Inglise rannikut. Laevastik oli
peamiseks jõu teguriks, millele tugenedes astus
Inglismaa Maailmasõtta. Seepärast hakkasid
rahvas ja poliitilised juhid nõudma ka tema aktiiv-
sust Saksa laevastiku täielikuks paralüsee-
rimiseks. Laevastiku juht admiral Jellicoe ja
admiralteedi esimene lord Kitchener seisis sel-
lele vastu. 31. mail 1916. a. tuli juhuse appi ja
Jutlandi juures kujunes Maailmasõja suurem
merelahing, mis katkes ja lõppes õõga. See
lahing avastas Inglise laevastikus suuri nõrkusi.

Välisminister Grey jätkas sõja kestel sama
osavasti välispoliitikat, kui ta seda oli alanud
juba rahua ajal. Tema oskas kõita liitlastena
Venemaa ja Itaalia, lubades ühele Konstanti-
nopolile, teisele Lõuna-Tirooli. Mõjutas Põhja-
Ameerika poolehoidu liitlastele. Valmistas ette
Rumeenia ja Kreeka sõtta astumise liitlaste
pool. Mitmesuguste lubadustega oskas kõita
Prantsuse huvi Väike-Aasias, millega kaitses
oma Indiat ja Pärsiat. Tema õieti ülesseatud
sõjalised eesmärgid tõstsid ja hoidsid alal rahva
ja sõjaväe sõjapidamiseks vajaneva soodsa

meeleolu. Sõja strateegilisesse juhtimisesse
Grey end ei seganud, lugedes seda täielikult
sõjaväelaste ülesandeks.

Inglise ülem- ja alamkoda sõja juhtimisesse
end ei seganud ja toetasid valitsuse sõjapoliti-
kat igal sammul.

Inglise ajakirjandus kujunes sõja kestel mõ-
juvaks relvaks. Tema toetas valitsust igatepidi.
Tema võttis oma ülesandeks ja viis hiilgavalt
läbi informatsiooni ja propaganda. Ajakirjan-
dus oskas väga osavasti propageerida sõja ees-
märke ja selgitada valitsuse huvides sõja üksik-
kuid õnnelike ja ka õnnetuid sündmusi. Kujun-
esid välja ajakirjanduse juhtimise alal — suu-
rused kol.-lt. Repington sõjaajakirjanikuna ja
Nordcliffe propaganda alal. 1916. a. kevadel
asutati sõjaministeeriumis kõrgem propaganda
amet. Ajakirjanduse teened olid võrratud liit-
laste sõjapidamisega.

Paistis nagu oleks Asquithil korda läinud
sõja juhtimist õigesse vette suunida. Sellest
hoolimatult tõusid 1916. a. lõpul rahulolematud
häälled — sõda kestis, lõppu polnud näha, saks-
lased pommitasid rannikut, tulid meelde Jutland
ja Dardanellid, Bulgaria astus välja keskriikide
poolt. Jõuti otsusele — Asquith on vana, tema
peab andma koha nooremale — Lloyd George'ile.

Uus peaminister oli väga energiline ja
hoogne, tema võis kaasa kõneleda poliitilisel,
sõjalisel, rahanduslikul, majanduslikul ja psühho-
loogilisel alal. Tema oli osav rahvajuh-
t. Kuid tema ei piirdunud poliitilise juhtimisega,
vaid haaras oma kätte ka sõjalise juhtimise.
Selleks algas uurima strateegiat. Sõjaline juh-
timine muutus raskeks peaministri alaliste se-
gamiste tõttu. Kindralstaabi ülema käsikirje
peaminister kritiseeris valitsuses.

1917. a. möödus sõja juhtimise alal võitlus-
es peaministri ja strateegiliste juhtide vahel.
Jaanuaris 1917. a. esitas Lloyd George Roomas
liitlaste konverentsil suurepealetungi plaani, mis
oli suunitud Itaaliast üle Alpide Viini peale
Austria võitlejate ridadest lõplikuks väljalöö-
miseks. Sellest polnud informeeritud Haig ja
Robertson. Prantslased ei pooldanud seda
plaani. Siis haaras Lloyd George kinni Prant-
suse ülemjuhataja kindral Nivelle'i plaanist,
mille järele Prantsuse väed pidid läbi murdma
Aisnel ja Inglise väed pidid andma kõrvallöögi
Arrase raionis. Inglise väejuhid eitavad ka
seda plaani, kartes jõudude vähesust. Pealegi
oli Lloyd George nõus olnud allutama Haigi
Nivelle'ile, kes oli noorem ja vähem kogenenud.
Sellest saadi üle kindral Henry Wilsoni määra-
misega sideks Prantsuse ülemjuhataja juure.
Nivelle'i Aisne-operatsioon ebaõnnestus ja mõ-
jus prantsuse sõjaväe peale väga halvavalt.
Haigi ettevõtte andis taktikalisi tagajärgi, mis
tema autoriteeti kindlustas. Kuid ebaõnnestu-
nud Cambrais tankide pealetung ja Flandria lah-
ingu suured kaotused kõigutasid aasta lõpuks
jälle sõjaliste juhtide seisukohti.

Lloyd George tahtis endiselt saavutada kuul-
sust Inglise relvadele ja näidata oma strateeg-
ilist kunsti väljaspool peavõitluse rinnet. Sel-
leks olid Väike-Aasia, Saloniki jne. Kuid kind-
ral Robertson suutis seal enese maksmata panna,
juhtides kõrvalistele lahinguväljadele ainult hä-
davajalisi jõude.

Nagu maal samuti ka merel ei annud 1917.
aasta mingisugusi suursaavutusi. Selle vastu
sise- ja välispoliitilistel aladel võitis Lloyd George
aasta jooksul peaaegu diktaatori õigused.
Tema oli lähedas läbikäimises dominionide ja

Prantsuse peaministritega ja leidis nendega ühise keele. Tema oskas võita Põhja-Ameerika täielikult liitlaste poole. Ameerika asus algusest peale liitlaste vastu heasooviikis erapooletuses, toetades neid raha, varustuse, vabatahtlikkude sõdurite ja liitlastemeelse avaliku arvamisega. Alati tahtis Ameerika president Wilson asuda Euroopa tüüls vahekohtuniku ossa ja neid riike koondada Rahvasteliitu. Liitlaste poliitikud aga oskasid Wilsonile ette kujutada Saksa võidust siginevat hädaohtu võimuses merede üle, millele hoogu andis Saksa veealuse laevastiku väljaastumine ka neutraal-laevade vastu Wilson astus 1917. a. lõpulikult liitlaste leeri, mis oli viimaste politikale sel momendil, kus igapäev Venemaa kokkuvarisemist võis oodata, suureks materjalseks ja moraalseks võiduks. Ameerika sõtta astumise otsusega opereeris nüüd Lloyd George rahu nõudmistele ja ettepanekute tagasilükkamisega, millisteks olid — keiser Wilhelm II ettepanek 12. dets. 1916. a., Saksa riigipäeva rahu resolutsioon juulist 1917. a., sotsialistide Stokholmi konverentsi ja paavsti rahusammud. Sel ajal algas lagunemine Austrias ja Bulgaarias, kus selleks kasutati Ameerika saatkondi. Vene revolutsiooni vaoshoitud teatava ajani mängisid kaasa Inglise ja Prantsuse saatkonnad. Lloyd George kuulutas välja Palestiina tulevaseks juutide kodumaaks. Kõvaks pähkliks oli Vene Nõukogude võimude ettepanek kõigil sõdijatel Brest-Litovskisse kokku tulla rahuläbirääkimisteks ilma anektsioonita ja kontributsioonita. Sellele vastas Lloyd George järsult eitavalt.

Lloyd George ajas kindlakäelist, aktiivset ja armutat Inglise huvidele vastavat politikat, mis ei jätnud head mõju avaldamast rahva ja sõjaväe meeleolule.

Sisepolitikat juhtis Lloyd George meisterlikult. Alamkoja meeleolu iseloomustab tabavalt opositsiooni juhi Asquithi avalik küsimus Saksa kantslerile Michaelisele — „Mis mõtlete teie, sakslased, teha Belgiaga?“ Lloyd George oskas kodade uudishimu ja üksikute liikmeite rahumõtteid taltsutada kinnistel istangutel. Erilise tähelepanu pühendas tema tööliste küsimusele ja ajakirjandusele. Töölistele tegi selgeks järeldused, mis tooks kaasa Saksa pääsemine majanduslikule maailma valitsemisele. Laiendas valimise õigust töölistele, sõduritele ja naistele, tõstis sõjamakse suurettevõtetele, tegi sunduslikuks sõjalaenu. Avalikud koosolekud rahu küsimuse arutamiseks keelas lihtsalt ära.

Suureks toeks nii välis- kui ka sisepolitikas Lloyd Georgele oli ajakirjandus. Tema andis propaganda juhtimise täielikult ajakirjanduse hooleks, mida juhtis lordiks tõstetud Northcliffe ülösavasti.

Itaalia sõjaväe lüüasaamine Caporetto lahingus viis liiduriikide juhid novembri alul 1917. a. Rapollo konverentsile, mille eesmärk oli liitlaste sõjajuhtimise koordineerimine. Värske Caporetto sündmuse põhjusi analüüsid leidsid konverentsist osavõtjad sõjaväelased katastroofi peapõhjuse peituvat Itaalia sõjaväes (nõrgad jõud rindel, reservide puudumine, sotsialistilise-anarhilise kihutustööga laostatud meeleolu ja ved. Cadorna ja Caviglioli juhtimisel). Selle vastu aga poliitilised juhid — liitlaste ühise sõjajuhtimise korralduse puudumises. Otsustati asutada kõrgem sõjanõukogu Versailles, mis koosnes liitlaste peaministritest ja valitsuse liikmetest. Sõjaväelised juhid jäid

nõuandjateks sinna juure. Nõukogu ei suutnud midagi korda saata. Selle nõukogu juure sõjaväelise esindaja (Wilson) määramisel ja tema alluvuse korraldamisel sattus Lloyd George vastollu kindralstaabi ülema kindral Robertsoniga, kes viimaks lahkus, andes koha kindral Wilsonile. Esindajaks määrati siis kindral Ravlinson, kes ikkagi jäi alluma kindralstaabi ülemale.

Lloyd George'il oli 1917./18. aasta vahetusel selge, et on tarvis määrata liitlaste vägede ülemjuhataja, kuid arvestades rahva ja sõjaväe meeleolu, ei julenud tema sellega välja astuda. Kaalutlustel prantsuse riigimeeste ja kindral Henry Wilsoniga otsustati moodustada kõrgema sõjanõukogu juure Versaillesse täidesaatev komitee kindral Fochiga eesotsas. Sellel polnud aga olulist tähtsust.

Lloyd George hellitas endiselt mõtet sõda lõpetada viia väljaspool prantsuse rindet ja nimelt Palestiinas Türgi vastu, mis pidi viima Konstantinopoli vallutamisele. Tema läks mööda kindralstaabiülema ja ajas asju vahetult palestiinarinde juhataja kindral Allenbyga. Feldmarssal Haigi nõusolekuta hoidis Lloyd George vägesid Inglismaal selle operatsiooni jaoks, keeldudes neid andmast pearindele. Lloyd George ei uskunud, et suur Saksa pealetung võis alata juba 1918. a. alul. Samal arvamisega oli kindralstaabiülema, uskudes Saksa lööki Itaalia vastu. Palestiina operatsiooni plaani ajas nurja ajakirjandus, kes selle tõi avalikkuse ette varakult ja ühtlasi tõestas tema mõttetuse. Ka Haig ei usu Saksa pealetungi.

Lloyd George'ile suureks toetuseks sõja võidurikka lõpuni viimise propageerimiseks olid president Wilsoni poolt 1918. a. alul avaldatud 14 punkti.

1918. aastal juhivad inglise sõjapidamist endised — Lloyd George, Henry Wilson ja Haig. 21. märtsil 1918. a. alanud Saksa suur pealetung inglase vastu, mis ähvardas rebida katki rinde, eraldas inglise ja prantsuse sõjaväed, surudes inglased merre, viis liitlaste juhid 26. märtsil Doullensi nõupidamisele, kus feldmarssal Haig leppis marssal Fochi liitriikide sõjavägede ülemjuhatajaks määramisega.

Ülemjuhataja ei jõudnud siiski veel mitte inglasi abistada varudega sakslaste esimesel pealetungil Amiensis juures, kus inglase seisukorra päästis ainult õnn. Alles aprillikuul Armentièresi pealetungil pääsis mõjule üldise juhataja käsi. Hiljem inglased prantsuse abi ei vajanud, sest nende vastas vaibus sakslaste pealetung.

Neil rasketel päevadel toetas Lloyd George ülemjuhatajat reserve rindele saatmisega sisemaalt, Palestiinast, Egiptusest ja Indiast, võttes tööliisi ka tehastest. Samuti kolmekordistas tema transportlaevade arvu Ameerika sõjaväe vedamiseks. Kuid vaevalt oli möödunud hädaoht, kui Lloyd George andus uuesti oma alati hellitatud plaanile — sõja lahendust otsida Palestiinas ja üldse lõppvõitlusi edasi lükata 1919. aastaks, mille järeldusel jällegi pidurdus täienduste saatmine pearindele. Lloyd George'i kavatsuse ajas nurja kindralstaabi operatiivosa-konna ülem kindral Maurice, kes ajakirjanduse kaudu astus nende mõtete vastu välja. Kantas selle eest koha, maksis trahvi ja asus siis sõja-ajakirjanikuks. See sündmus lõi laineid alamkoja parteides. Feldmarssal Haig jäi sellest poliitilisest heitlusest kõrvale ja sel ajal korraldas sõjaväge. Prantsuse juhtidel oli õigusta-

tud halb arvamus inglise sõjaväest St. Quentini, Amiensi ja Yperni lahingute mõjul. Kui aga prantslaste seisukord raskeks muutus Chemin des Dames ja Château Thierry juures ja feldmarssal Haig oma varud sinna abiks andis, siis inglaste hea nimi tõusis. Marssal Fochiga töötas feldmarssal Haig täielikus kooskõlas, hinnates esimese rohkeid voorusi, olgugi eitas tema geniaalsust ja keeldudes orjalikult alistumast. Järgnevates suurtes lahingutes lütlaste poliitiliste ja sõjaväeliste juhtide ühemeelse sovitamisel oli tähtis osa kindral Wilsonil.

Sõja lõpuakord algas prantsuse ja ameerika sõjaväe tiiblöögiga 18. juulil Villers-Cotterêts juures, millele seltsis inglaste pealetung 8. augustil Villers-Brettonoeux juures.

Feldmarssal Haig andis armutult hoobi hoo- bi järele, jättes tähelepanemata valitsuse ja parlamendi tungivad manitsused suure verevalamise ärahoidmiseks. Feldmarssal Haigi viisid esimesed lahingud juba kindlale veendumusele, et sõda tuleb lõpule viia 1918. a. Türgi ja Bulgaaria kokkuvõrsemine ja Saksa rahuettepanek 5. okt. tulid temale siiski ootamatult. Peaminister ega ka kindralstaabi ülem ennast ülemjuhataja tegevusse ei seganud.

Sisepoliitiliselt on märgitav inglise rahva, parlamendi ja ajakirjanduse üksmeel sel otsustaval võitluste perioodil. Välispoliitiliselt —

Austria kokkuvõrsemine, Tšehhoslovakkia tunnustamine sõdivaks pooleks ja kõigi kolme liitriigi peaministrite — Lloyd George'i, Clemenceau ja Orlando avalik hüüe Ameerika abi järele.

Kokkuvõttena märgime sõja õnnelikkude lõpu põhjustavate tegurite osa sõja juhtimises. Poliitiline juhtimine oli mõõduandev, alul nõrk, kuid sõja viimasel ja otsustaval perioodil Lloyd George'i isikus väga tugev. Lloyd George seadis sõjale õiged eesmärgid, rakendades välis- ja sisepoliitika osavasti riigi sõjaliste huvide teenistusse, hõlbustades seega sõjalise võidu saavutamist. Sõjaline juhtimine puhtal kujul võttes oli aja kõrgusel Lord Kitcheneri organisatorliste, feldmarssal Haigi ja kindral Robertsoni kindlakäelise juhtimise ja kindral Wilsoni sobitamisosavuse tõttu. Poliitilise ja sõjalise juhtimise koostöös oli maksmas kindel teadmine esimese eesõigustatud seisukohast. Raskused kippusid signema ainult poliitiliste juhtide vähiklusest sõjalisel alal, mida aga suutsid pareerida õnnelikult valitud sõjaväelised juhid. Selle kõige vundamendiks aga oli parlamentlase korra juures rahvuslikus vaimus vastutust riigi huvide eest kandma harjunud rahvas ja selles olukorras kasvanud ja küpsenud küllaline riigimeeste ja sõjaväeliste juhtide kaader juhtivatele kohtadele.

M. T.

(Järgneb.)

Poola rahvuspüha

3. mai 1931

pühitsemisest Tallinnas ja Tartus.

Eesti-Poola Ühing korraldas tänava Poola rahvuspühal — 3. mail — pidulikud aktused üle Eesti.

Tallinnas peeti aktus kinoteatris „Gloria Palace'is“. Aktusel viibisid Riigivanem K. Päts, Poola saadik minister C. Libicki, valitsuse liikmeid, diplomaatlik korpus, kõrgemad sõjaväelased kaitseminister A. Keremiga eesotsas... Osavõtt aktusest oli ennenägemata suur. Kõnedega esinesid kindral J. Laidoner ja professor P. Treiberg.

Kindral J. Laidoner tuletas oma kõnes meelde rasket majanduslikku kriisi, mida üle elavad praegu rahvad ja mis teatud määral laseb vähem esile tõsta poliitilisi küsimusi suuremas ulatuses. Kuid majanduslike kriiside iga on lühike, rahva poliitilised kriisid võivad kesta sajandeid. Poola on üle elanud rohkem kui saja-aastase iseseisvuse kriisi ja sellest välja tulnud võitjana. Tänapäev kui väikesed nii suured riigid otsivad tihedat koostööd teistega. Ka Eesti peab püüdma tihedamale koostööle, et mitte jääda üksi, kui peaks puhkema rahvusvaheline torm. Neli

Balti riiki — Eesti, Läti, Leedu ja Poola peaks eriti püüdma koostööle, sest neil on ühised huvid. Seni pidurdas selle koostöö loomulikku arengut Leedu-Poola konflikt. Nüüd meie üldiseks heameeleks teravused Poola ja Leedu vahel on vähenemas ja seega väljavaated koostööks soodunemas. Poola ja Eesti vahekord on alati olnud väga hea, ei ole olnud ühtki lahkuminekut, kuid huvid on ühised. Sellest meie kõige südamlikumad heasoo- vid Poolale ja ta rahvale kui tänapäev nii tulevikuks.

Prof. P. Treibergi kõne aineks oli Poola vabadusvõitlus 19. sajandil. Prof. Treiberg peatus põhjustel, miks Poola 18. sajandi lõpul kaotas iseseisvuse. Neist oleks tähtsamad: sajandi monarkhide saagivaim, kus naabri maade ärakiskumine loeti suureks teoks ja alalise sõjaväe — riigi olemasolu kindlama toe — puudumine Poolal. Alates 3. maist 1791, mil sündis omaaja kohta liberaalsem konstitutsioon, Poola sajandi kestel võitles iseseisvuse tagasivõitmiseks. Emigrandid ja intelligents kodumaal on selles võitluses näidanud

suurt eneseohverdämist ja püstitanud õil-said ideaale. Naabrite egoism — ka nende, kes olid teatud määral sõpradeks nagu seda olid prantslased Suure Revolutsiooni päevil — ei võimaldanud teostuda Poola vabadusvõitlejate ideaalidel enam kui a. 1918. Meie, eestlased, võlgneime Poolale tänu oma iseseisvuse mõtte eest, sest 1831. aastal, mil meil veel puudus rahva iseseisvuse eest võitlev intelligents, Poola revolutsionäärid seadsid eesmärgiks kõigi Vene äärerahvaste (leedulased, lätlased, eestlased, soomlased, Kaukasuse rahvad) Venest iseseisvate rahvastena lahtilõõmise.

1863.—1864. a. Poola iseseisvuse võitlus kandus laiemalt ühiskondlisele pinnale — taheti kaasa tõmmata ka talupoegi. Kuid siin Vene sisepoliitilised juhid sooritasid osava manöövri — andsid poola talupojale rohkem kui pakkusid revolutsionäärid — ja seega nurjus ka see Poola aktiivne väljaastumine.

Demonstreeriti poola filme.

Aktuse muusikalise osa täitis kaitsevääre orkester.

Kindral J. Laidoner ja prof. Treiberg said oma sisurikaste ja huvitavate kõnede eest rahva suure kiiduavalduse osaliseks.

Tartus Eesti-Poola Ühing korraldas piduliku aktuse ülikooli aulas. Piduliku kõnega esines prof. A. Piip. Prof. J. Uluots kõneles ainel „Poola ja Kirde-Euroopa“. Kõneleja valgustas Poola ja Eesti tähtsust rahu säilitamises Kirde-Euroopas. Poola on olnud ajaloo kestel tugevaks tõkkeks germaanlaste tungi vastu itta ja ida tungi vastu läände, nagu seda tõendavad võidud 1410 ja Poola-Vene sõjas 1918—1920.

Eesti iseseisvus, eestlaste võidurikas vabadusvõitlus, hoidis ära Poola haaramise põhjast vaenuliku jõu poolt. Eesti ja Poola hindavad õieti oma olukorda ja tuleviku eesmärke. Eesti-Poola sõprust ei tule võtta pühapäeva jutuaianena, vaid argipäeva ülesandena, suurema reaalsuspoliitika faktorina. —n—

Kaitsevääre elu.

Vabadusristi Vendade Ühenduse Volinikkudekogu koosolek

peeti 3. mail s. a. Tallinnas, Ohvitseride Keskkogu ruumides. Koosoleku avas kindral J. Laidoner. Mälestati püstitõusmisega manalasse lahkunud vendi: erukolonel-leitn. J. Schmidt, major Ibrust, hra Mänd'a, res. kol.-ltn. O. Mammers'i ja res. major O. Oidermani.

Koosoleku juhatajaks valiti J. Soots.

Elusolevaid ja vabariigi piirides asuvaid Vabadusristi vendi on umbes 1600; neist on praegu Ühenduse liikmeteks ainult 583, s. o. $\frac{1}{3}$. 1929. aastal hakati koguma mälestusalbumi jaoks Vabadusristi vendade pilte ja elulookirjeldusi, kusjuures loodeti neid saada 1500; seni on suudetud tegelikult koguda 696 pilti.

III Vabadusristi päev otsustati käesoleval suvel pidada 5. juulil Kunda ja Udria desantoperatsioonide tundma-

õppimiseks. Üldisest rinde olukorrast jaanuaris 1919. a. ja üksikutest operatsioonidest refereerivad 5. juulil kindral A. Tõnisson, admiral J. Pitka, majorid Janson ja Purga ja res. kapten Rebane.

Eelolevaks aastaks valis volinikkudekogu: keskjuhatajate esimeheks kindral J. Laidoner, liikmeteks kindralid A. Tõnisson, G. Jonson, E. Põdder ja kolonel-leitn. M. Tuisk, tagavara liikmeteks kolonel H. Kurvits ja kolonel-ltn. A. Kasekamp. Vanemate nõukogusse: kindralid A. Tõnisson, E. Põdder, O. Heinze, N. Reek, G. Jonson, J. Roska, admiral J. Pitka, kolonel H. Kurvits, hra Vold. Päts, san. kolonel H. Leesment, res. kolonel P. Kann ja kol.-ltn. G. Kirschbaum. Keskreviisjoni komisjoni: kindral T. Rotberg, res. mer. leitn. J. Klaar ja kolonel J. Vende; tagavara liikmeteks kolonel H. Kauler ja san. kol. J. Jervan.

R.

Sõjakirjandusi.

PRANTSUSMAA.

Revue militaire Française. Nr. 115. 1. jaanuar 1931. a.

„9. diviis 1918. a.“ (Kindral Camelin ja major Petibon). Artikkel on kokkuvõtte loengutest, mis major Petibon pidas Brasiilia sõjakoolis diviisi lahingu kohta. Loengu aluseks on 9. diviisi tegevus 1918. a. Noyon'i raioonis, Elsassis, Epemay ja Vesle raioonis. 9. diviisi juhtis tol ajal kindral Camelin. Artikkel on kirjutatud elavas keeles ja võib huvi pakkuda ka meie ajaloolastele. (Järgneb.)

„Strateegiline ja taktikaline edu“ (kolonel L. Loizeau). Analüüserides Saksa sõjaplaani ja selle teostamist, püüab autor selgusele jõuda, kumb on kumbagist ärarippuv, kas strateegiline edu taktikalise või ümberpöördukt. Autor tuleb otsusele, et saavutatud taktikaline edu pole igakord küllaldane strateegiliseks eduks. (Järgneb.)

„10. korpus Charleroi all“ (20.—24. aug. 1914. a.). (Major Larcher). Episood Maailmasõjast.

„Bailen“ (21. juuli 1808. a., kolonel A. Grasset). Prantsuse ühe okupatsiooni korpuse tegevus Hispaanias. (Järgneb.)

Uudiseid välisriikide sõjavägedest.

Jaapani suured manöövrid 1929. a. Manöövrid peeti keisri juhatusel, eesmärgiga: uurida suurte üksuste tegevust kohtamislahingus, jõgede forsseerimist ja õhukaitse korraldamist armeede piirkonnas. Peale valitsuse liikmete viibisid manöövritel külalistena 700 kutsutud ametnikku ja ligi 200.000 pealtvaatajat. Viimaste huvi tõstmiseks oli punktidel, kust võis jälgida väeosade tegevust, ülespandud suured kaardid, millede abil üks ohvitser andis seletusi. Seletused anti edasi häälekõvendajate kaudu. Jaapani sõjaväes olevat tarvitusel taktikalised võtted, mida iseloomustavad:

- süstemaatiline püüd pealetungi tegevuseks ja kiireteks liikumisteks,
  - manööver,
  - laiade rinate andmine suurtele üksustele.
- Bibliograafia.

Väliskirjanduse ülevaade.

R. Tck.

La Revue d'Infanterie. Nr. 460. 1. jaanuar 1931. a.

„Jõe kaitse kaitselahingus 15. juulil 1918. a. Marne rindel“ (kolonel Baills ja kapten Gazin). Episood Maailmasõjast.

„Konstantini teine ekspeditsioon (1837. a.)“ (Kapten Brunet). Kirjeldus Prantsuse väeosade tegevusest Põhja-Aafrikas — asumaades, Prantsuse võimu maksmapanekul.

„Välisriikide jalaväed. III. Poola jalavägi.“ (Kapten R...). Ajalooline ja organisatsiooniline ülevaade Poola jalaväest. Jalaväe ohvitseri kohta tähendab autor muuseas, et see olevat suur vormi austaja ja oma enese-armastuses üleliia tundelik. Iseloomustades vanemaid ohvitseri, nende päritolevuse järele, avaldab autor arvamist, et endisest Vene sõjaväest tulnud ohvitserid juhtivat omi üksusi neid

kõvasti käes hoides, kuid seejuures nende eest isalikult hoolt kandes. Nad tundvat oma ametit, kuid harva jõudvat nad hierarchia tippudele. Legionärid olevat enamalt jaolt puuduliku sõjaväelise ettevalmistusega, kuid suure isamaa-armastuse ja lugupidamistundega oma chefi — marssal Pilsudski vastu.

„Saksa 1. armee Ourqi lahingus (5.—9. septembrini 1914. a.)“ (Kol.leitnant Koeltz).

„Sõduri ettevalmistamine sõjaks.“ (Major Guigues). Käsitatakse järgmisi küsimusi: relvade kasutamine lahingus, vastav tehniline väljaõpe.

„Seletatud lektüürid“ (Kapten Jeanroy). Autor toob mõned näited „teksti lugemiseks“ ühes seletustega, kuidas toimida eksamineeritava ja teksti kommentaariatega.

„Välisriikide sõjakirjanduse ülevaade“:

Automaatne parašuu „Meteor“ konstrueeriti Schweitsis. Ta avaneb automaatselt 100 m kõrgusel maapinnast. Teda võib kasutada väga mitmesuguste asjade allaviskamiseks lennukilt (teated, laske-, toidumoon, medikamentid jne.), kuid senini olevat tehtud huvitavaid katseid raketidega. Parašuu ühendati automaatselt süütuva raketiga, mille põlemiskestvus on 4 minutit ja valgustusjõud kuni 2000 küünalt. Katsed sel alal olevat andnud häid tagajärgi.

Ühisriikides on katsetamisel uus tank „Christie“ M. 1940. See tank asub kaheksal rattal, milledest esimesed ja tagumised kaks rattast on maanteel liikumisel ülesse tõstetud. Ta on varustatud kahe kuulipildujaga ja soomustatud 12 7-mm. paksu soomusega. Pikkus — 5 m, kaal — 7 tonni. Varustatud 12-tsilindrilise 340 HP jõulise mootoriga. Kiirus: teedel 110 km, maastikul 64 km. Ameeriklased olevat sellest tüübist vaimustatud.

R. Tck.

SVEITS.

Revue Militaire Suisse. Nr. 4. Aprill 1931.

Major J. J. Vischer „Meie sillavarustus ja selle kasutamisest moodsa sõja tingimuses“. Artikli algus „Revue Mil. Suisse“ märtsi (nr. 3. s. a.) numbris. Sillavarustus vajavat uuendamist. Kuid uuendusi ei tulevat ette võtta viibimata, vaid siis kui riigi majanduslik olukord seda võimaldab, kui uued sillatüübid on küpselt läbi uuritud ja katsetatud.

Tervishoiu teenistuse (ameti) manööver 8.—11. juulini 1929.

Suurejooneline manööver teostati selleks, et katsetada sanitaarpersonalit ettevalmistust ja sanitaarvarustuse vastavust moodsa sõja nõuetele. (Artiklil on järg).

Kaks uut sõjalennuki tüüpi välismaail. (1. leitn. E. Naef). Prantslaste kahepinnaalne Breguet 27 A2. Tema iseloomustusi: mootor 450—800 H. J., võtab kaasa kuni 420 lit. küttaaineid, tegevusraadius kuni 1000 km, aparaadi kogukaal kuni 2900 kg (surnud kaal kuni 1756 kg). 500 H. J. mootoriga 2393 kaalu ja 3500 m lae juures on lennukiirus 225 km/t., tõuseb 3500 m kõrgusele 11 min. 58 sek. jooksul.

Taktikaliselt kõlbab 3. liiki ülesanneteks: vaatlus-luure, pommitamine ja öiselt hävitaja. Bre-guet 27 A2 olevat prantsuse tänapäeva lennukite parim tüüp.

Itaallaste „Breda 16“ 1930. a. konstrueeritud monoplan, moodsaim lennukitüüp; mõeldud strateegiliseks luureks; võib esineda (vastavate osade muutes) maa- ja veelennukina; suur tulejõud; mootor 500 H. J., kaal 2550 kg, max. kiirus 220 km/t.; tõuseb 1000 m kõrgusele 3 min. 30 sek. jooksul, võtab kaasa kütet 5tunni peale.

Sõjaväe kroonika. Šveitsi sõjaväe keel vajavat ühtlustamist terminoloogias. (Maks-vusel on 3 keelt: prantsuse, saksa, itaalia ja neile vastavad terminoloogilised traditsioonid).

Ke.

SOOME.

Suomen Sotilasaikakauslehti 1931. Nr. 1.

1. Kpt. Vanttineni 10 lhk. kirjutis: „Kas oleme sõjaväe didaktikaõpetuses õigel alusel?“ paljude algupäraste ettepanekute ja õppekavaliiste näidetega.

2. Soomendus major Kaiseri 28-leheküljeli-sest huvipakkuvast artiklist: „Sõjakogemused ja suurtükiväe luureteenistuse korraldus“. Antud üksikasjalikumaist juhtnöörest võiks nimetada järgmist: nimelt eeskätt jala- ja suurtükiväe luureametite täieliku koostöö nõuet. Luure-ohvitser, kelleks olgu ainult vanem ohvitser, olgu alalise ühenduses nii suurtükiväe kui luureosakonna komandoriga. Määratakse lähemalt kindlaks luure-ohvitseri, luure osakonna kogu meeskonna, samuti komanderide ülesanded. Ei soovitata eriliste luure-spetsialistide koolitamist. Mida enam ohvitserid suudavad kohandada luureteenistuse mitmesuguste ülesannetega, seda parem. Järgneb üksikasjalikum õhu-fotograafia käsitletu.

3. Ülevaate osas — „Autokolonnide kaitsmisest õhukallaletungi vastu“ („Kraftzug“ nr. 10/30 järgi). Võetakse vaatlusele aktiivsed ja passiivsed kaitseabinõud.

I Passiivseiks abinõudeks oleksid:

- liikumine erilistes väikestes rühmades;
- üksikute autogruppide vahelise vahemaa ja kiiruse korraldus. Mida suurem on liikumisel sõidukite vahemaa, seda võimalikum on nende suurem kiirus ja seega pääsmisvõimalus;
- varjupakkuvate maastikkude, näit. metsateede kasutamine;
- õigeaegne luurekorraldus vaenlase ootamatu kallaletungi vastu;
- kiire peatumine õhukallaletungi puhul (oleneb maastikust, s. o. kolonnide peitmisvõimalustest);
- liikumine öösel;
- peatumisel kiire kolonnide peitmine.

II Aktiivsed kaitseabinõud: Relvad õhuvaenlase tulistamiseks. Siin tarvitatakse peamiselt suurekaliibrilist kuulipildujat, aga ka (näit. Inglismaal) mootorsõidukitega alaliselt ühendatud õhukaitse suurtükke.

Suomen Sotilasaikakauslehti 1931. Nr. 2.

1. „Soome maastiku iseloom ja jalaväe relvastus“, kpt. Hannula 14-leheküljeline kirjutis. Soome maastiku iseloom ei võimalda jala- ja suurtükiväe tarvilikku koostööd. Sellepärast on seda vajalikum jalaväe erivarustus vastavate

suurtükiväe ülesannete täitmises. Soome uue-maks üldiseks jalaväe kahurrelvaks, tulistami-seks kaugevõitlusis, on võetud peale kuulipil-duja Stones-tüübiline granaadiheitja, relv, mis Soome mürdmaastikule on sobivam. Lähivõit-luses on olnud tarvitusel kerged automaatre-lvad, püssid, tikud, käsigranaadid jne. Jalaväe sõduri tähtsamaks relvaks jääb püss, mis kõr-val nii kerged kui rasked automaatreldvad on vaid abirelvadeks, sest püss on kõlvulik ja käe-juureshoitav igas maastikus. Automaatreldvade suurendamine püsside kulul võiks saada maale, nagu Soome, saatuslikuks. Püstol kuulub vaid nende varustusse, kelle eriülesannete soorita-mist püss takistab. Kirjutises on võetud vaatlusele ja arvustusele ka Maailmasõjas tarvita-tud jalaväerelvd. Tankide küsimuses ühine-takse kindral Malmbergi öeldisega, et võitlus soomuse ja relva vahel on lõpnuv ikka viimase võiduga, seda enam, kui vaadata Soome maas-tikule, kus tankide tarvituselevõtt on väga ta-kistatud.

2. „Kas on pool-automatpüss tarvilik Soome jalaväerelvastuses?“, kpt. S. Frey 8-lehek. kirjutis. Soome jalaväerelvastuse laadi määra-vad: 1) vaenlane, kellel võib oletada rikkalikku sõdurmaterjali, 2) maastik. Kumbki asjaolu nõuab Soome vägede tulejõu tähelepanavat tõstmist just kergema üksikrelva abil. Majan-duslikult piiratud olud sunnivad jääma laske-riistadel vähearvuliseks, kõige rohkem kolmeks. Viimastest seisab esikohal pool-automatpüss. Selle head küljed on seni ületanud ta puudused, aga ka viimased on suurelt osalt kõrvaldata-vad. Teisel kohal seisab automaatpüstol, kui jalaväe abitulirelv. H. M.

SAKSAMAA.

Militär-Wochenblatt nr.nr. 39—41, 18. apr. kuni 4. maini 1931.

Ltn. Kemmerich: Pioneerid Marne forsseerimisel 1918. a. Juulis 1918 võeti sakslastelt ette 2 Marne forsseerimist. Artiklis on toodud pioneeride tegevus forsseerimisel. Tähelepanuvääriv näide jõe vallutamisest, mis kaits-tud organiseeritud positsioonidelt. Kuis sakslased teostasid ülemineku Marne, mis selgitatud selles 3-lehek. artiklis, võib olla õpetli-kuks näpunäiteks tuleviku jaoks materjalsõja olukorras.

Kol.ltn. Otto: Ohvitseridest rahvus-sõjaväe tarviduste rahuldamiseks. Ülevaade P.-A. Ühendriikide ohvitserkonna moodustamisest Maailmasõjas ja selle küsimuse sei-sund tänapäev. Maailmasõjaaegsed ameerika ohvitserid oma massis polnud juhid, olid vaid nimetatud juhatajad (Vorgesetzte). Kuigi saksa sõjavägi 1917/1918. oli kaotanud palju oma sõja-lisest väärtusest, oli ta siiski tugev küllalt, et tekitada suuri kaotusi halvasti juhitud ameerika väeüksuste ridades. Ohvit-serkonda suurele armeele ei saa luua üleöö, sel-le tuli ameeriklastel veenduda kaudu kalli vere. Ameerika armee võrsus ülisuureks aasta jook-sul: 1917. a. juunis olnud ameeriklasi Prantsus-maal 16.220 meest, 1918. a. novembris aga 2.057.675 meest. Sellise suure armee algrakus olid vaid 30 jal. rügementi, 15 ratsa rüg. (à 12 esk.) tarvilise arvu suurtükiväe ja inseneriväega elukutselist sõjaväge. Maailmasõjas vajaliku suurearvulise armee ohvitserkonna ettevalmistu-seks kutsuti muuseas ellu kolm kolmekuist kur-

sust à 30.000 õpilasega. Esimesel kahel õppisid tsivilistid, viimasel ka end. allohvitserid. Lõpetanud kursuse tegid kiire karjääri — 2 tõusnud koloneliks, 1 kol.-ltn., 294 majoriks, 5429 kapteniks jne.

Maailmasõja õpisenä on P.-A. Ühendriiges praegu pööratud suur tähelepanu reserv-ohvitseride ja allohvitseride ettevalmistusele kolledshide ja ülikoolide juures, milleks nende koosseisus vastav sõjaväelastest-õpetajatest kaader. Näiteks Philadelphia ülikoolis (University of Pennsylvania, Philadelphia) on sõjalise õppeaine õpetajateks 1 kol.-leitnant, 1 kapten, 1 ülemleitn., 1 sanitar-kolonel hambaarstimise alal, 1 san.-kol.-ltn. — haavaarst; peale selle vastav meeskond sõdureid ja sanitare.

1929. aastal oli P.-A. Ü. regulaarväes 13.333 ohv. ja 124.216 sõdurit, rahvuskaardis 12.347 ohv. ja 164.435 rahvuskaartlast. Organiseeritud reservis oli aga 112.757 ohvitseri ja allohvitseri ja reservohvitseride ettevalmistuse asutistes (Res.-Offz.-Training-Korps.) 112.424 üliõpilast.

Däniker: Relvade mõjust ja relvade arvust koosseisudes. Kõik oleneb märkide iseloomust. Kui arvestatavat märke, mille hävitamiseks vajalik tihedat kuulivihku, on jala-väele tarvis anda stabiilse lafetiga automaatrelvi. Arvestatavate märkide rohkus nõuab vastavalt relvade arvu suurenemist.

Rittmeister Bieringer: Ratsaniku rahuldav ettevalmistus välisõiduks. Suurte rännaküksuste õhukaitsest.

Kas uus koridor? Poola ja Tshhehoslovakia ühendamiseks olevat tekkimas kaudu Sileesia loodepoolset piiri uus koridor. (Mil. Wochenbl. nr. 40).

Kindral v. Kuhl: 8. august 1918. Ludendorfi arvates oli see kuupäev saksa sõjaväele „mustaks päevaks“. Selle päevaga seotud operatsioonide valgustamiseks on prantsuse kolonel Grasset oma teoses „La guerre en aciton. Le 8 Août 1918 à la 42-e division“ (Paris, 1930 Berger-Sevrault'i kirjastus) toonud uusi andmeid, mille puhul kindral Kuhl võtabki sõna. Kindral Kuhli arvates prantslaste edu 8. augustil ei tulevat kirjutada ainult kohapealsete faktorite arvele, vaid seda tulevat võtta laiemas mõõdus, nimelt: peale Saksa kevadise pealetungi nurjumise olid sakslaste jõud varisemas, sõda sakslastele oli kaotatud; sakslaste „mustad päevad“ olid seega juba märtsis 1918.

Ülemleitn. Coerper: Moodne jalaväe diviis ja temasse kuuluvad ratsaväeosad. (Mil. Woch. nr. 40 ja 41.)

Mereväe-kapten v. Waldeyer-Hartz: Lennuk ja sõjalaev. Kas tõrjub lennuk sõjalaeva võitlusväljadel? Ei tõrjuvat. Lennukite vastu võitlus arenevad väga suurte sammudega. Vaevast pääsevat tulevikus pommitaja-lennuk moodsatele sõjalaevadele pommitamispiirkonda. Lennukid võivad vaid aidata sõjalaevastikku luureteenistuses ja närveerida vastast pommitamise katsetega.

Organisatsioon ja taktika. Siin ei tulevat küsida: „Milline oleks ideaalne relvastus ja varustus meieaja taktika seisundist, vaid — kuis otstarbsemalt koostada (grupeerida) eriteadlased ja võitlusvahendid, et nad suudaks lahingus end täielikult maksu panna. Ideaalset

relvastust ei suutvat muretseda ka rikkad rahvad.

Ratsasõidust väeosas.

Vene partisaansalkadest Maailmasõjas.

Kol. Blümner: Tehnika ülevaade. Prantslased katsetavad kuulikindlat klaasi. Sakslased otsivad täiendusi dieselmootorite alal. Tähelepanu väärivad Flettner-Krupi suur veoauto tüüp, mille pikkus kuni 14 m ja tõstejõud (kasulikkoreem) kuni 15 tonni.

Ülemleitn. Teske: Spordiohvitser kui kasvataja. Siin maksvat täielikult põhimõtte: Eeskuju on parem kui seletus, mändes teotse kui reaaleluski. Sport kasvatavat „võitluse“ ja „võidu“ iha. Kõrged kristlikud voorused — nõrga aitamise ja kaitse — ei arenevat spordis, vähe malt rekordspordis, sugugi.

K.

N.-VENE.

Vojennõi Vestnik nr. 10—11 (aprill) 1931.

Kuis kindlustada sõjakoolide järjekordset komplekteerimist. RKKKA sõjakoolide komplekteerimine uute kasvandikkudega teeb punaväe juhatusele tõsist muret. Need noormehed, kel üldharidusline ettevalmistus võimaldaks sisseastu sõjakooli, ei vastavat kõigiti nõuetele, mida tulevat esitada punasele komanderile (kui niisugusele): Venemaal on sõjaväes juhtide valikul jälle seisuse küsimused teravalt päevakorral nagu sajan tagasi. Ei kuulu noor inimene kõige proletaarsemasse kihti (seisusse), on ta õigused piiratud sõjaväes teenimise alal. Neil noortel, kel „seisuslik“ tsensus küll vastuvõetav, puuduvat aga tarvilik vaimline areng selleks, et 3—4 aasta jooksul õppides sõjakoolis, väljja areneda „lennukite, gaaside ja automaattuhrelvade“ aastasaja sõdurite juhiks. Artikkel on kirjutatud väga minoor-toonis. Rahuldav väljapääs olevat siin võimalik ainult kui teotsetakse „enamlikult“ (po bolshevitski). Enamliku teotsemise all autor mõtleb vist sunniivisilist kadettide värbimist.

A. Ignatjev: Mootormehhaniseeritud koondiste rännakust. Rännaku korraldusest; normid olenevat teede klassist (keskmiselt ratastel liikuvate masinate koondised teevad päeva jooksul 100 km, õõ jooksul 60 km; lülikutel liikuvad masinad — 80 km ja 60 km); andmeid rännak-distantsidest masinate vahel mitme riigi eeskirjus (keskmiselt 10—45 m) jne.

Belov: Vastase vastupanu riba luurest lahingu abil.

J. Bor: Tõkestusteenistus jõgedel.

Tagala ja sõjaväe motoriseerimine.

G. Peters: Õhukaitsest sõjaväe transporteerimisel raudteid. Kuuleheküljlene artikkel sõnas ja graafiliselt püüab selgitada seda küsimust kahest vaatepunktist: õhukaitse korraldamise (peale- ja mahalaadimisel ning liikumisel) ja valmisoleku maapealseks tegevuseks.

Dm. Mjasojedov: Mida vajab meie ratsavägi? 6-lehek. artikkel. Ülevaade ratsaväeliste tõekspidamiste arengust end. Vene ratsaväes. Itaalia ratsasõidu kooli võimule pääs Vene ratsaväes enne Maailmasõda, ilma et

Vene olusid oleks arvestatud. Otsitakse välja pääsu oma olude kohaselt.

Rida teisi lühemaid artikleid, mis käsivad sõjakoole, suurtüki ja jalaväe koostööd jne.

Partei-politilises osas tarvitatakse valjut arvustavat tooni. Töös valitsevat loidus, paberlikkus, sholastika. P. Mus-

jakov artiklis: „Kuis ajakiri ja ajaleht teenivad sõjaväelist ettevalmistust“ näitab, et mõlemad on seni teeninud mitterahuldavalt. Nad ei ilmuvat õigel ajal väeosadesse ja sisu ei ole kohandatud momendinõuetele.

Välisarmeede ülevaates tuuakse lühike ülevaade Prantsusmaa idapiiri kindlustamisest.

K.

Bibliograafia.

Kolonel-leitn. K. Laurits.

„Luureteenistus staapides“.
Kaitsev. staabi VI osak. kirjastus.
Tallinnas 1931. 56 lhk. Hind 45 s.

Võib võtta aksioomina, et muude võrdsete tingimuste juures võidab lahinguväljal see, kes teab, millise vastasega (moraalne väärtus, arv, relvastus), millal (aeg) ja kus (maastik) võib oodata kohtamist ja missuguste võtetega teda lüüa (vastase lahingutegevuse võtete erinevus). Vastuseid nendele küsimustele peab andma luure, ühtlasi näidates juhile, milline on oma vägede moraalne väärtus, kohaliku rahva meeleolu, majanduslik seisukord, sotsiaalne ja rahvuslik kihitus, suhtumine meie vägedesse jne. Neid teateid hangib iga juht oma algatusel, kasutades luureteenistuseks, s. o. teadetekogumise organiseerimiseks ja juhtimiseks, teadete koondamiseks, läbitöötamiseks (analüüs ja süntees) ja levitamiseks luureorganite (luureosakonna, luurejaoskonna, luureohvitseri või luureallohvitseri) kaasabi. Kuudas toimub kirjeldatud protsess, selle küsimuse valgustamisele on pühendatud kolonel-leitnant Laurits'a äsjailmunud raamat „Luureteenistus staapides“.

Raamat koosneb seitsmest peatükist. Esimesed kaks peatükki annavad üldise läbilõike praegusaja vaadetest luureteenistusele kui iga staabi põhifunktsioonile; kolmas peatükk käsitleb välisluuret, neljandas iseloomustatakse üksikuid teadete kogumise abinõusid ja nende võimeid (väeosade luure- ja lahingutegevus, õhuluure, teadete kogumise tehnilised abinõud, salaluure, sõjavangide küsitlemine, asitõenduste ja ajakirjanduse uurimine). Eriti huvitav ja suure praktilise tähtsusega on viies pea-

tükk („Teadete kogumise juhtimine, teadete analüüs, arvestamine ja süntees, informatsioon“), milline püüab viia teatud süsteemi luure organiseerimisse ja tema saavete formuleerimisse. Siin antakse küllalt üksikasjaliste näpunäidete kõrval, milliseid võime kasutada igapäevases õppetöös, ka rida tabelleid ja vorme (luurekava, luurepäevaraamat, diviisikaart ja vastase jõudude lahingukoosseisu tabel). Järgmine peatükk annab pildi alast, millest meil harilikult „avalikult ei räägita“, nimelt paljude kujutelmas salapärasena esinevast siseluurest. Raamat lõpeb Kaitseväge Ülemjuhataja-, diviisi- (brigaadi-) ja rügemendi staabi luureorganite ja nende funktsioonide vaatlemisega.

Nagu sellest lühikesest sisuloetelust järeldub, oleme rikastunud käsiraamatuga, mille järele tundus tungivat vajadust kõikides väeosades ja staapides, seda enam, et meil puudub alles luureteenistuse eeskiri. Olgu juurde lisatud, et viimane on teoksil ja kol. Lauritsa raamatu käsikiri oli üks põhiallikatest tema projekti koostamisel, s. o. autorilt käesolevas töös esitatud põhimõtted ja vormid on selle projekti nurgakiviks. Sellepärast võib vaadelda „Luureteenistus staapides“ kui offit-siooset teost, mist on määratud looma meie juhtkonnas „ühist vaadet“ luureteenistuses üldse ja selle töö välistes vormides eriti, alates luurekavast ja lõpetades luureteadete kokkuvõttega.

Stiililt, keelelt ja trükitehniliselt pole raamatule midagi ette heita.

Kokku võttes — mitte ainult soovitav, vaid hädasti vajalik käsiraamat kõigile meie kaitseväge ja kaitsejõude juhtidele.

—ms—

Sport.

Pärnu garnisoni sportlise tegevuse suvehooaja avamine.

Pärnu garnisoni spordikomisjon avas 5. mail s. a. suvehooaja 7×350 m teatejooksuga läbi linna. Teekond läks Vabadusväljalt Aleksandri tän. — Riia tän. — S. Sepa tän. — Karja tän. — Kuninga tän. — Tallinna tän. — Rüütli tän. — Vabadusväljale. Jooks sündis rakmetes ja sellest võtsid osa 8 meeskonda, neist 9. üksikust jalaväepataljonist 3, 6. üksikust jalaväepataljonist 2 ja Kaitseliidu Pärnu Malevast 3.

Kaitseväe meeskondadest tuli võitjaks 6. üksiku jalaväepataljoni 2. kompanii meeskond (koosseisus leitnant Mölder, n.leitnant Springberg, n.a.o. Mölder, kapral Alla, reamees Filaretov, noored Vechterstein ja Kraus) ajaga 7 min. 02,4 sek. ja omas teistkordselt garnisoni ülema nimelise rändauhinna „Võitja“, millist jäädavalt omandamiseks tuleb kaitsta 3 aastat järjest ehk 5 a. vaheldamisi; teisele kohale tuli möödunud aastal auhinna võitja, 9. üksiku jalaväepataljoni 1. kompanii meeskond, ajaga 7 min. 13,7 sek.

Kaitseliidu meeskondadest tuli võitjaks X. üksiku rühma meeskond ajaga 7 min. 05,5 sek. ja omandas Malevalt väljapandud rändauhinna „Jooksja“; teisele kohale tuli patarei meeskond ajaga 7 min. 14,8 sek.

Ladusa korralduse ja ilusa ilma juures õnnestus jooks täielikult. Jooksu jälgis suure hulgaga kolmetuhandepäeline rahvakogu. Jooksu ajal mängis Kaitseliidu Pärnu Maleva orkester.
E—dt.

Toimetusele saadetud kirjandus.

Hiis. Taarausuline ajakiri. III vihk. Lehekuu, E. V. 14. a. (1931). Sisut: Meie kõik tahame olla õnnelikud. Vikati, töökangelane, sõjasangar! Vikati laul (F. Karlson). Järelmärkusi (F. Karlson). Saksa rahvusliku usu uuestisünd. „Tannenberglaste“ liikumine. (Kindral Erich Ludendorff'i usundi puhul). Vabariigi 13. aasta kultuurkroonika. Ed. Mäso maali järele: Sakala Kotkas. Mait Metsanurga ideede suunast. Hiie põhikiri.

Ilmus trükist

kv. staabi VI osakonna kirjastusel:

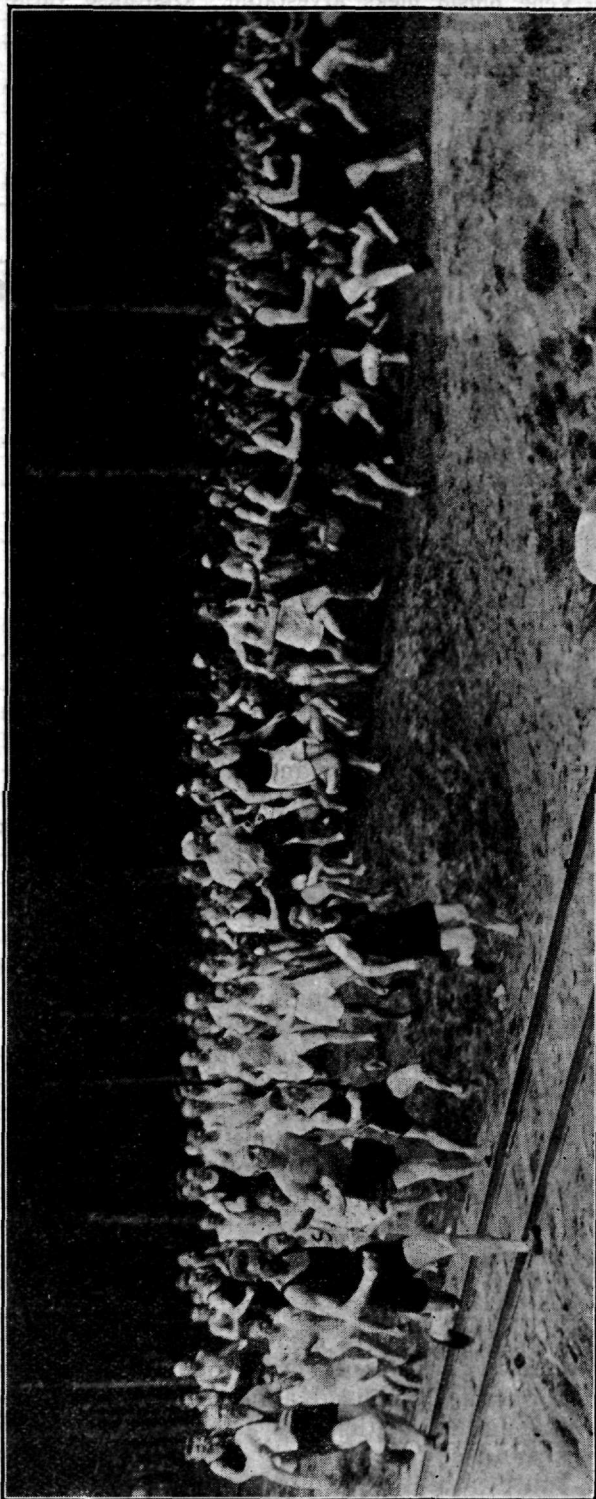
Kol.-ltn. K. Laurits

Luureteenistus staapides

Hind 45 senti.

Müügil „Sõduri“ talituses,
Toomkooli nr. 7, Tallinn.

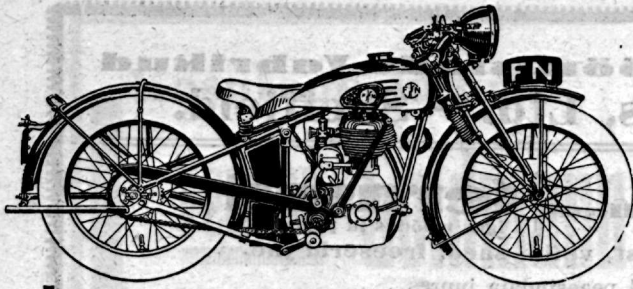
Telefon: Kaitseväe 163.

Spordi suvise hooaja algus. — Tallinna garnisoni murdmaajooksjad startivad 3. mail 1931.

SISUSTIK: A.- Soome ohvitserkonnast ja selle ettevalmistusest. — G. M. Rootsi avalikkus ja riigikaitse probleem. — M. Kattai. Eesti Vabadussõda käsitlevad arhivaalid Soome sõjaarhiivis. — O. Sternbeck. Kui võsa varjab metsa — A. J. Sõda ja lahing j. m.

Vastutav toimetaja kolonel A. TRAKSMANN. Väljaandja „Sõdur“, Tallinn, Toompeal, Toomkooli tän. 7.

F. N. mootorrataste hinnad on võrratult odavad.

350 cc.	Kr. 750.—
350 cc. ühes elektrivalgustusega	Kr. 850.—
350 cc. mod. de Lux	Kr. 900.—
500 cc.	Kr. 900.—
500 cc. mod. de Lux	Kr. 1050.—
Inglise Coventry Eagle, alates	Kr. 550.—

Enne kui ostate, palun võrrelda hindasid ning Teile veendute, et F. N. hinnad ning kvaliteet on väljaspool igasugust võistlust.

Esindaja Eestis:

JOH. FREYBACH Tallinn, V. Karja 8.
A-S. A. ROSENVALD & Ko.
Tartu, Suurturg 8

R/m H. O. Valdmann

Tallinn, Raekoja pl. 16.

Telefon 429-11.

Kaubamärgiga „MARS“ müügilolevad
oa-, kakao- ja viljakohvi segud

on kosutavad ja maitavad.

Iga päev värskelt põletatud kohvi.

Suur valik
Maiustusi, veine, napse
ja likööre.

Kõiksugu koloniaalkaubad

Likööri- ja napside vabrik

O-ü. „Emlo“

Liköörid,
konjakid
ja napsid

kõigekõr-
gemas
headuses.

Tallinn,

Pikk tänn. 17. • Telef. 431-08.

Saadaval izzas restoranis ja viinapoes.

Kui troonid kõiguvad.

Kui monarhide troonid värisevad
ja kuningriigid lõhki kärisevad,
siis tähendab see isevalitsuste kadu.
Nii nagu vanasti Venemaa,
nii äsja kuninglik Hispaania
käis juubeldava revolutsiooni radu.

Nüüd on maailmas veel ainuke troon,
mis iial ja kunagi ei kõigu,
tal rahva poolt osaks sai kuulsuse kroon
ja päris ta headuse võidu.

See pole ei riik ei rahvus ei vägi,
ka mitte ei mõistus ei tundenärv —
ta tuntud Teile kogemuste läbi —
see vana kuulus „Star'i“ riidevärv.

Terase-Tehased ja Tööriistade-Vabrikud Thos. Firth & Sons, Ltd. — Sheffield.

**Konstruksioon-
Tööriistade-
Rooste- ja happekindlad-
Igasugu eri-
Spiraalpuurid, kiirlõike terasest, viild, saed, freeserid jne.**

terased

Igas mõõdus ja profiilis.

alati ladus saadaval peaesindaja juures

**V. GREKER, Tallinn, Lai tän. 32.
Kõneetr. (2)16-82 ja (2)23-48.**

Edg. Neggo

**Ehitusekontor
ja betoonsaaduste tööstus.**

**Tallinn, Veerenni tän. 31,
telef. 20-08 ja 9-56.**

Ehitusmaterjalide ladu G. Väeden

**Tallinn, V. Tartu mnt. nr. 14.
Telefon 8-68.**

Alaline ladu:

Sordiraud, raudtalad, raudteeropad, must-
ja tsingitud katuseplekk, lukusepa-, katla-
ja riffelplekk, mustad ja tsingitud torud.

Veevärgi tarbed:

klosetid, malmist pesu kausid, emaillee-
ritud vannid ühes ahjudega.

Ehitustarbed:

tõrv, asfalt, gudroon, ehitustakud, naelad,
lukud, kremoonid, hinged, pliivid. Igat
seltsi vana raua, malmi ja teiste metal-
lide segu.

Müük en gros ja en detail.

Kaubamaja JOH. TUSTI

Tallinn, Suur Karja tän. 17. Kõnestraat 908.

Soovitab suures valikus **veine, napse, likööre.**

Kodumaa: Alko, Rosen, Luscher-Matiesen, Calorica, Viktoria, Valga, Emlo
ja Tartu Aiavilja. Välismaa: Bisquit Dubouché, Martell, Ed. Dupuy Co,
Hennessy ja uudisena Inglise Whisky White Horse.

P.S. Värskelt praetud **oakohvi** ja rikkalik valik **koloniaal
kaupadesi.** Kõik kaubad saadud otse kodu- ja välismaa vabrikutest.

Hinnad väljaspool võistlust!

Hinnad väljaspool võistlust!

Kasutage juhust!

Vennad Goldmann

PUDUKAUBALADU

**Kalevi kaubamajas
VENETURG 5.**

Müüb oma engros-ladust üksikult
ostjatele kõiksugu

SUVEKAUPU.

Eriti palun tähele panna odavaid
hindu, mis on päevasärkidel,
kaelasidemetel ja vihmavar-
judel veel alla engros-hindade
ainult lühikest aega.

Rutake! Rutake!

Mööbli äri ja tööstus

J. KALLO, Tallinn

S. Karja 18. Kõnetr. 25-07.

★

Soovitab oma rikkali-
kust valikust kõiksugu

*mööblit, toa sissesea-
deid, kui ka üksikult.*

★

Hinnad mõõdukad.

Järelmaks võimaldatud.

Betoontoru-tööstus

O. VAREV, Tallinn

Paldiski mnt. 42-a (end Böckler)
Tel. 429-87.

Veerenni tän. 29-a (Linnast pare-
mat kätt) Tel. (2)29-81.

Soovitab odavate hindadega:

**tsementtorusid,
kaevurõngaid,
põllutorusid,
müüri-, õõnsaid-, par-
kett- ja katusekive,
trepiastmeid,
aiaposte,
tsement ja
terrazzo haa-
kaste j. n. e.**

G. BIRK'i

auru-värvimise- ja keemilise
puhastuse tööstus, Maakri 23.
Telefon 309-18

on lugupeetud tööandjate hõlbus-
tuseks asutanud iseseisva tööde

vastuvõtmise

Ja väljandmise koha

Raekojaplatsil nr. 13.
(Ohvitseride kasiino kõrval)
Telefon 429-28.

Vastuvõtjaks vabrikust kauaaegse
vilumusega teenija.

Ülikondade, palitute jne.
pressimine ja riide deka-
teerimine — ühe päeva
jooksul.

Tööhinnad alandatud.

— RAEKOJAPLATSIL nr. 13.

(OHVITSERIDE KASIINO KÕRVAL), TELEFON 429-28.

EESTI RAUDTEELASTE TARVITAJATEÜHISUS

Kontor: Tallinnas, Lai nr. 39.

Liikmeid - 4000 - Kauplusi - 24.

Ühiseuse omad kapitalid Kr. 100.000.-

Kauplused asuvad Tallinnas:

Toiduainete kauplused:

1. Telliskivi 37	
2. S. Ameerika nr 15	Telef. 28-82
3. Falkpargi nr. 14	„ 433-00
4. Õle nr. 33	„ 29-65
5. Telliskivi nr. 24	„ 10-87
6. Oskari nr. 54	„
7. Kopli nr. 20	„ 32-63

*

Lihakauplused:

8. Telliskivi nr. 24	Telef. 28-84
9. Turukaubamaja nr 1, 2 ja 3	„ 19-38

*

Tarbe- ja toiduainete kpl.:

10. Nõmmel, S. Pärnu m. 48	Telef. 55
11. Tapal, Lai nr. 3	„ 39
12. Narvas, Joala nr. 11/18	„
13. Sondas oma majas	
14. Kohtlas, Ontoni majas	
15. Aegviidus, Tomasovi majas	
16. Kaareperes, Kaarepere mõisas	
17. Kehra jaama juures	
18. Kohtla-Järva põlevkivikaevanduses	

Vagunakauplused liiguvad:

1. Tallinn—Tartu	liinil
2. Tallinn—Narva	„
3. Tallinn—Haapsalu	„
4. Sonda—Mustvee	„

KAUBANDUSE AKTSIA-SELTS

HÜPPLER & Ko.

TALLINN, S. TARTU MNT. 45 TEL. 305-01.

SOOVITAME LADUST:

Rauda, plekki, terast, ehitusmaterjali, käsitöö-riistu, maatri- ja jahitarveid.

OSTAME:

Vana rauda, malmi ja igasuguseid metalle.

Tarvitage ainult tuntud Rootsi
**MÖÖBLI- JA AUTO-
 POLSTERDAMISNAHKA.**

Soome

**NESTOR SEEPI
 NEVSKI KÜÜNLAID
 JA BENZIIT SEEPI.**

Soomes hästi tuntud

KUMMITEOLLISUUS O/Y.

PARA kalossid ja
 kummikontsad.

Ainuesindaja:

EMIL KUMENIUS,

Tallinn, Lal tän. nr. 9, telef. 12-86.

**Raua- ja plekitööstus
 R. PINDUS,**

Väike Pärnu maantee 25.

Telefon 207-79.

Soovitab oma tööstusest:

plekkahjusid siledaid igas suuruses ja plisseeritud, sirgejoonelisi ja lainelisi, kandilisi plisseeritud ahjusid igasugustes plaanides ja mõõtudes. Praeahjusid, pliidi-, tahma-, kriska-, ahju- ja soojenduskapi-üksi, vaskstepsleid ja sõelu, vask- ja malmveekatlaid ja igasugu potiseptarbeid.

**Maksutingimused soodsad
 ja edasimüüjatele suur
 hinnaalandus.**

Austusega R. Pindus.

A/L „EXPRESS“
 suvine sõiduplaan 1931. a.

Kiirauriku liin

Tallinn — Helsingi

Väljasõit Tallinnast:

igal esmaspäeval kell 3.15 hom.
 „ kesknädalal „ 11 „ „
 „ reedel „ 16 (4 p. l.)

Väljasõit Helsingist:

igal teisipäeval kell 10.30 hom.
 „ neljapäeval „ 10.30 „ „
 „ laupäeval „ 17.15 (5.15 p. l.)

Sõidupiletite hinnad:

	Üks ots Smk.	Edasi-tagasi Smk.
I klass (kajuti koht)	150.—	250.—
I „ (salongis)	125.—	225.—
III „	100.—	175.—

Lapsed 5—10 aasta vanuses maksavad pool hinda, kui nad kajutis omaette kohta ei tarvita. Gruppides sõitjatele ja ekskursioonidele võimaldatakse hinnaalandust.

Muudatused võimalikud.

Esindus
 Tallinnas: **A. J. Trankmann & Ko.**

PIKK 43. TEL. (20)3-59 ja (2)16-89.

**R/Z kontor „VIRONIA“
 H. SIMM & Ko.**

TALLINN, Vana Posti 5.

Tel. 14-88.

Masinad ja tarbed saapatööstusele.

Krepp-tallakummi (kautshuk).

Gruschwitzi traadilõng.

Gruschwitzi niit.

Dekstriin.

Loofah ja kork pinsolid.

Kinnitusselts „MAJA“

Tallinna Majaomanikkude Panga juures,
Tallinn, Harju tän. 29, telefon (20)-600.

Soimetab soodsate tingimustel

tule-, murdvarguse- ja klaasi kinnitusi.

*Hoidke vaevaga kogutud varandust,
seda kinnitades K.-s. „Majas“, Harju tän. 29.*

Esindajad: Tartus, Suur Turg 3, Pärnus, Majaomanikkude Pank, Türil, Paide 6.

Tarvitajad!

Kõige soodsamalt ostate kõiksugu koloniaalkaupu, pudukaupu, kaitsevaelaste tarbeid, veine, likööre, napse, tubakasaadusi

Gõjaväe Majandusühisus

Tallinn, Vene tän. nr. 5, telefon 429-42

„ Kopli tän. nr. 21. (Punased kasarmud)

Tartu, Rüütli tän. nr. 6, telefon 11-16

Võru, Jüri tän. nr. 24, telefon kv. 21.

P. S. Kaitsevaelaste ja liikmete huvides on Tallinnas Vene tän. nr. 5 avatud kaitseväe- ja erariiete rätsepatöökoda. Palume lahket külastamist.